శ్రీరస్తు.

శ్రీమదఖిలభూపాలచూడామణియగు

శ్రీ భోజమహారాజు

నిజవితరణకీర్తిపరిహాసితకల్పద్రుముఁడౌటవలన
సకలకవిజనచిత్తకేకిఘనఘనాయమానుండై
నిఖిలరాజ్యములను బాలింపుచుండెను.

అట్టిమహారాజుచరిత్రము నొకానొకకవివరునిచే
ఈగ్రంథరూపముగా రచియింపఁబడెను
సర్వజనశ్లాఘ్యంబగు - శ్రీభోజచరిత్రమను చంపువు

సరసకవితాధురీణ - శ్రీకాళిదాసభవభూత్యాది-
మహాకవిప్రోక్తశృంగారాదిరసప్రధానశ్లోక
మనోజ్ఞంబౌటవలన,
సకలవిద్వజ్జనానందకరంబనితలంచి

వే॥ కుప్పుస్వామిశాస్త్రిలవారిచేతఁ
బరిష్కరింపఁబడి,

మ॥ హా॥ రా॥ శ్రీ॥ కేశవముదల్యారిగారి - స్వకీయ
ప్రభాకరముద్రాక్షరశాలయందచ్చువేయించి
ప్రకటింపఁబడియె.

[illegible],

౧౮౭౦ సం॥ మార్చినెల - ౭ - తేదీ.

శ్రీ రామాయపరబ్రహ్మణేనమః

శ్రీరస్తు

భోజచరిత్ర ప్రారంభః

శుక్లాంబరధరంవిష్ణుం శశివర్ణంచతుర్భుజం। *
ప్రసన్నవదనంధ్యాయేత్సర్వవిఘ్నోపశాన్తయే*

స్వస్తిశ్రీమన్మహారాజాధిరాజస్య భోజరాజస్యప్రబంధఃకథ్యతే- అథధారారాజ్యేసింధులసంజ్ఞోరాజాచిరంప్రజాఃపర్యపాలయత్ - తస్య వృద్ధత్వేభోజఇతిపుత్రస్సమజని - సయదాపఞ్చవార్షికస్తదాపితాహ్యాత్మనోజరాంజ్ఞాత్వాముఖ్యామాత్యానాహూయఅనుజంముంజం మహాబలమాలోక్యపుత్రంచబాలంవీక్ష్యవిచారయామాస యదాహంరాజ్యలక్ష్మీభారధారణసమర్థంసోదరమపహాయరాజ్యంపుత్రాయప్రయచ్ఛామితదా లోకాపవాదః- అథవాబాలంమేపుత్రంముఞ్జోరాజ్యలోభాద్విషాదినామారయిష్యతి - తదాదత్తమపిరాజ్యంవృథాపుత్రహానిర్వంశోచ్ఛేదశ్చ॥శ్లోకః॥ లోభఃప్రతిష్ఠాపాపస్యప్రసూతిర్లోభఏవచ। ద్వేష క్రోధాదిజనకోలోభః పాపస్యకారణం ॥ లోభాత్క్రోధఃప్రభవతి క్రోధాద్ద్రోహఃప్రవర్తతే ద్రోహేణనరకంయాతిశాస్త్రజ్ఞోపివిచక్షణః॥ మాతరంపితరంపుత్రంభ్రాతరంవాసుహృత్తమం। లోభావిష్టోనరోహన్తిస్వామినంవాసహోదరమితి॥౧॥విచార్యరాజ్యంముంజాయదత్వాతదుత్సంగేభోజమాత్మజంమమోచ - తతఃక్రమాద్రాజనిదివంగతే సంప్రాప్తరాజ్యసంపత్తిర్ముంజోముఖ్యామాత్యంబుద్ధిసాగరనామానంవ్యాపారముద్రయాదూరీకృత్య తత్పదేఅన్యంనివేశయామాసతతోగురుభ్యఃక్షితిపాలపుత్రంవాచయతిశృణోతిచశాస్త్రాణి-తతఃక్రమేణసభాయాంకోపిజ్యోతిశ్శాస్త్రపారజ్ఞతఃసకలవిద్యాచాతుర్యవాన్బ్రాహ్మణస్సమాగమత్ -రాజ్ఞేస్వస్తీత్యుక్త్వారాజాజ్ఞయాఉపవిష్టఃసచాహ॥ హేదేవ-లోకోయంమాంసర్వజ్ఞంవక్తి-తత్కిమపిపృచ్ఛ॥శ్లో॥ కంఠస్థాయాభవేద్విద్యాసాప్రకాశ్యాసదాబుధైః।యాగురౌపుస్తకేవిద్యాతయామూఢఃప్రతార్యతే-ఇతిరాజానంప్రాహ॥౧॥తతోరాజాపివిప్రస్యాహంభావముద్రయాచమత్కృతాంతద్వార్తాంశ్రుత్వా అస్మాకంజన్మారభ్యైతత్క్షణపర్యంతం యద్యస్మయాచరితంయద్యత్కృతంతత్సర్వంవదసేయ

దిభవాన్ సర్వజ్ఞ ఏవేత్యువాచ-తతో బ్రాహ్మణోపి రాజ్ఞా యద్యత్కృతం త
త్సర్వమువాచ గూఢవ్యాపారమపి తతో రాజాపి సర్వాణ్యప్యభిజ్ఞానాని జ్ఞా
త్వా తుతోష-పునశ్చ పంచషట్పదాని గత్వా విప్రస్య పాదయోః పతిత్వా త
మింద్రనీలపుష్యరాగమరకతవైడూర్యఖచితసింహాసనే ఉపవేశయిత్వా రా
జా ప్రాహ ॥ శ్లో ॥ మాతేవ రక్షతి పితేవ హితే నియుఙ్క్తే కాన్తేవ చాభిరమ
యత్యపనీయ ఖేదం। కీర్తించ దిక్షు విమలాం వితనోతి లక్ష్మీం కింకిం న సాధయతి క
ల్పలతేవ విద్యా ॥ ౧ ॥ తతోసౌ విప్రవరాయ దశాశ్వానాజానేయాన్ దదౌ-త
తః సభాయామాసీనో బుద్ధిసాగరః ప్రాహ రాజానం- దేవ భోజస్య జన్మపత్రి
కామేతం బ్రాహ్మణం పృచ్ఛేతి॥ తతో ముంజః ప్రాహ విద్వన్ భోజస్య జన్మప
త్రికాం విధేహీతి-తతోసౌ బ్రాహ్మణ ఉవాచ-అధ్యయనశాలాయాః భోజ-ఆ
నేతవ్య ఇతి ముంజోపి తతః కౌతుకాదధ్యయనశాలామలం కుర్వాణం భోజం ని
జైర్భృత్యైరానయామాస సభాంతత స్సాక్షాత్పితరమివ రాజానమానమ్య సవి
నయం తస్థౌ-తతస్తద్రూపలావణ్యమోహితే రాజకుమార మండలే ప్రభూత
సౌభాగ్యం మహీమండలమాగతం మహేంద్రమివ సాకారం మన్మథమివ మూ
ర్తిమత్ సౌభాగ్యమివ భోజం నిరూప్య - దైవజ్ఞశిఖామణి రాజానం ప్రాహ-
రాజన్ భోజస్య భాగ్యోదయం వక్తుం విరించోపి నాలం - కోహముదరంభరిః
బ్రాహ్మణః - తథాపి వదామి స్వమత్యనుసారేణ భోజమితోధ్యయనశాలా
యాః ప్రేషయ- తతో రాజాజ్ఞయా భోజే అధ్యయనశాలాం గతే దైవజ్ఞశిఖా
మణిర్విప్రః ప్రాహ ॥ శ్లో ॥ పఞ్చాశత్పంచవర్షాణి సప్తమాసాదినత్రయం।
భోజరాజేన భోక్తవ్య స్సగౌడో దక్షిణాపథః ॥ ఇతి ॥ ౧ ॥ తత్తదాకర్ణ్య రా
జా చాతుర్యాదపహాసన్నివ సుముఖోపి విచ్ఛాయవదనోభవత్ - తతో రా
జా బ్రాహ్మణం ప్రేషయిత్వా-నిశీథే స్వశయనప్రాసాదమాసాద్య ఏకాకీ స
న్న్యచింతయత్ - యది రాజ్యలక్ష్మీర్భోజకుమారం గమిష్యతి తదాహం జీవన్న
పి మృతః ॥ శ్లో ॥ తానీంద్రియాణ్యవికలాని తదేవ నామ సా బుద్ధిరప్రతిహతా
వదనం తదేవ। అర్థోష్మణా విరహితః పురుషః క్షణేన సోప్యన్య ఏవ భవతీతి విచి
త్రమేతత్ ॥ కించ ॥ శరీరనిరపేక్షస్య దక్షస్య వ్యవసాయినః। బుద్ధిప్రారబ్ధ
కార్యస్య నాస్తి కించన దుష్కరం ॥ అసూయయా హతే నైవ సర్వోపాయో
ద్యమైరపి। కర్తౄణాం గృహ్యతే సంపత్సుహృద్భిర్మంత్రిభిస్తథా ॥ ౧ ॥ త
తోద్య మే కిం దుస్సాధ్యం ॥ శ్లో ॥ అతిదాక్షిణ్యయుక్తానాం శంకితానాం పదే ప
దే। పరాపవాదభీరూణాం దూరతో యాంతి సంపదః॥కించ॥ ఆదానస్య ప్రదా
నస్య కర్తవ్యస్య చ కర్మణః। క్షిప్రమక్రియమాణస్య కాలః పిబతి సంపదః॥అ

వమానంపురస్కృత్యమానంకృత్వాచపృష్ఠతః। స్వార్థంసముద్ధరేత్ప్రాజ్ఞః స్వార్థభ్రంశోహిమూర్ఖతా॥ నత్వల్పస్యకృతేభూరినాశయేన్మతిమాన్నరః। ఏతదేవాత్రపాండిత్యంయత్స్వల్పాద్భూరినాశనమ్। జాతమాత్రంన యశ్శత్రుంవ్యాధింవాప్రశమంనయేత్ । అతిపుష్టాంగయుక్తోపిసపశ్చాత్తేన హన్యతే॥ ప్రజాగుప్తశరీరస్యకింకరిష్యన్తిసంహతాః । హస్తన్యస్తాతపత్రస్యవారిధారాఇవారయః॥ అఫలానిదురన్తానిసమవ్యయఫలానిచ। అశక్యాని చవస్తూనినారభేతవిచక్షణః॥౧॥ తతశ్చైవంవిచిన్తయన్నభుక్తఏవదినస్యతృతీయేయామేఏకఏవమన్త్రయిత్వావంగదేశాధీశ్వరస్యమహాబలస్యవత్సరాజస్యఆకారణాయఏకంస్వమంగరక్షకంప్రాహిణోత్ । సచాంగరక్షకోవత్సరాజముపేత్యప్రాహ-రాజాత్వామాకారయతీతి। తతస్సరథమారుహ్య పరివారేణపరివృతస్సమాగతోరథాదవతార్యరాజభవనమాసాద్య రాజానమవలోక్యప్రణిపత్యోపవిష్టః-రాజాచసౌధంనిర్జనంవిధాయవత్సరాజంప్రాహ ॥ శ్లో ॥ రాజాతుష్టోపిభృత్యానాంమానమాత్రంప్రయచ్ఛతి । తేతుసమ్మానితాస్తస్యప్రాణైరప్యుపకుర్వతే ॥౧॥ వత్స-తేత్వయాభోజోభువనేశ్వరీవిపినేహన్తవ్యః-ప్రథమయామేనిశాయాశ్శిరశ్చాన్తఃపురమానేతవ్యమితి-సచోత్థాయనృపంనత్వాహ- దేవాదేశఃప్రమాణంతథాపిభవన్ముఖాత్కిమపివక్తుకామోస్మితత్సాపరాధమపి మేవచఃక్షన్తవ్యం॥శ్లో॥ భోజేద్రవ్యంనసేనావాపరివారోబలాన్వితః। పరంపోతఇవాస్తేద్యసహన్తవ్యః కథంప్రభో॥ పారంపర్యాదివాసక్తస్తతా ఏదఉదరంభరిః। తద్వధేకారణం నైవపశ్యామినృపపుంగవ ॥౧॥ తతోరాజాసర్వంప్రాతస్సభాయాంప్రవృత్తంవృత్తమకథయత్ । సచశ్రుత్వాహ-సన్నాహదేవాకర్ణయ॥శ్లో॥ త్రైలోక్యనాథోరామోస్తివసిష్ఠోబ్రహ్మపుత్రకః । తేనరాజ్యాభిషేకేతుముహూర్తఃకథితోభవత్ ॥ తన్ముహూర్తేనరామోపివనంనీతోవనీంవినా। సీతాపహారోప్యభవద్వైరించివచనంవృథా ॥ జాతఃకోయంనృపశ్రేష్ఠకించిద్విజ్ఞ ఉదరంభరిః । యదుక్త్వామన్మథాకారంకుమారంహన్తుమిచ్ఛసి ॥ కించ ॥ కిన్నమేస్యాదిదంకృత్వాకిన్నమేస్యాదకుర్వతః। ఇతిసంచిన్త్యమనసాప్రాజ్ఞఃకుర్వీతవానవా॥ ఉచితమనుచితంవాకుర్వతాకార్యజాతంపరిణతిరవధార్యాయత్నతఃపండితేన । అతిరభసకృతానాంకర్మణామావిపత్తేర్భవతి హృదయదాహీశల్యతుల్యోవిపాకః॥కించ॥ యేనసహాసితమశితం హసితం కథితంచరహసివిస్రబ్ధం । తంప్రతికథమసతామపినివర్తతేచిత్తమామరణ

ణాత్ - కించ ॥ గ ॥ అస్మిన్మహతేవృద్ధరాజ్ఞస్సింధులస్యపరమప్రీతిపాత్రా
ణిమహావీరాస్తవైవానుమతేష్ఠితాః తేత్వన్నగరముల్లోలకల్లోలాః పయో
ధయఇవప్లావయిష్యంతి- చిరాద్వృద్ధమమూలేపిత్వయిప్రాయశఃపౌరాఃభోజం
భువోభర్తారంభావయన్తి ॥ కించ ॥ శ్లో ॥ సత్యపిచసుకృతకర్మణిదుర్నీతి
శ్చేచ్ఛ్రియంహరత్యేవ । తైలైస్సతోపయుక్తాందీపశిఖాం విదళయతిహి
వాతాళిః ॥ గ ॥ దేవపుత్రవధఃక్వాపినహితాయ-ఇత్యుక్తంవత్సరాజవచన
మాకర్ణ్యరాజాకుపితః ప్రాహ - త్వమేవరాజ్యాధిపతిర్నతు సేవకః
శ్లో ॥ స్వామ్యుక్తేయోనయతతేసభృత్యోభృత్యపాశకః । తజ్జీవనమపి
వ్యర్థమజాగళకుచావివేతి ॥ గ ॥ తతోవత్సరాజః కాలోచితమాలోచనీ
యమితిమత్వాతూష్ణీంబభూవ-అథలంబమానేదివాకరేఉత్తుంగసౌధోత్సం
గాదవతరంతంసపిత్రమివకృతాంతంవత్సరాజంవీక్ష్యసమేతాఅపివివిధేనమి
షేణస్వభవనానిప్రాపుర్భీతాస్సభాసదః తతోవత్సరాజః స్వసేవకా
న్స్వాగారపరిత్రాణార్థంప్రేషయిత్వారథంభువనేశ్వరీభవనాభిముఖం
విధాయ భోజకుమారోపాధ్యాయాకారణాయప్రాహిణోదేకంవత్సరా
జః॥ సచాహపండితం - తాతత్వామాకారయతివత్సరాజఇతి- సోపితదా
కర్ణ్యవజ్రాహతఇవభూతావిష్ట ఇవగ్రహగ్రస్తఇవతేనసేవకేనకరేణధృ
త్వానీతఃపండితఃతంచబుద్ధిమాన్వత్సరాజస్సప్రణామమిత్యాహ - పండి
తతాతఉపవిశరాజకుమారంజయన్తమధ్యయనశాలాయాఆనయేతి-పండిత
స్తథాచకార- ఆయాన్తంజయంతంకుమారంకిమప్యధీతంపృష్ట్వానైషీత్ -
పునఃప్రాహపండితం - విప్ర - భోజకుమారమానయేతి - తతోవిదితవృ
త్తాన్తోభోజఃకుపితోజ్వలన్నివశోణితేక్షణస్సమేత్యప్రాహ-ఆఃపాపరాజ్ఞో
ముఖ్యకుమారంపకాకినంమాంరాజభవనాద్బహిరానేతుంతవకా నామశ
క్తిరితివామచరణపాదుకామాదాయభోజేనతాలుదేశేహతోవత్సరాజః।
తతోవత్సఃప్రాహ-భోజవయంరాజాదేశకారిణఇతి - బాలంరథేనివేశ్యఖ
డ్గముపకోశంకృత్వాజగామాశుమహామాయాభవనం - తతోగృహీతేభో
జేలోకాఃకోలాహలంచక్రుః ॥ హాహాంభారవశ్చప్రవృత్తఃకిమితిబ్రువా
ణాభటాఃక్రోశన్తఆగత్యసహసాభోజంవధాయనీతంజ్ఞాత్వాహస్తిశాలా
ముష్ట్రశాలాంవాజిశాలాంరథశాలాంప్రవిశ్యసర్వాన్జఘ్నుః । తతఃప్రతో
లీషురాజ భవనప్రాకారవేదికాసు బహిర్ద్వారవిటంకేషు పురసమీ
పేషు భేరీపటహమురజ ముడ్డుకడిండిమనినదాడంబరేణాంబరం విడంబి
తమభూత్ - తేనకేచిద్వ్యామోహినా కేచిద్భ్రమేణ కేచిత్త్రాసరేణ కేచి

త్రిశూలేన కేచిత్ఖడ్గేన. తేన కేచిత్పరశునా కేచిత్త్రిశూలేన కేచిద్విషేణ కేచి ద్వహ్నినా కేచిదంభసా కేచిద్ధారయా మ్రియమాణ మోహితో రాజపుత్రో రాజ సేవకా రాజానః పౌరాశ్చ ప్రాణపరిత్యాగం విదధుః - తత స్సావిత్రీ సంజ్ఞా భోజస్య జననీ విశ్వజననీవ స్థితా దాసీముఖాత్ స్వపుత్రస్థితిమాకర్ణ్య కరాభ్యాం నేత్రే పిధాయ రుదతీ ప్రాహ - పుత్ర - పితృవ్యేన కాం దశాం గమితోఽసి - యేమయా నియమా ఉపవాసాశ్చ త్వత్కృతే కృతాః తేద్య మే విఫలా జాతాః - దశాపి దిశాముఖాని శూన్యాని - పుత్ర దేవేన సర్వజ్ఞేన సర్వశక్తినామృష్టా శ్రియః - పుత్రీపనందాసదాసీవర్గం సహసా విచ్ఛిన్నశిరసం పశ్యేత్యుక్త్వా భూమావపతత్ - తతః ప్రదీప్తే వైశ్వానరే సముద్భ్రాతధూమస్తోమే నైవమలీమసే నభసి - పాతత్రాసాదివ పశ్చిమపయోనిధౌ మగ్నే మార్తాండమండలే మహామాయా భవనమాసాద్య ప్రాహ భోజం వత్సరాజః - రాజకుమార భృత్యానాం దైవతం జ్యోతిశ్శాస్త్రవిశారదేన కేనచిద్బ్రాహ్మణేన తవ రాజ్యప్రాప్తావుదీరితాయాం రాజ్ఞా భవద్వధో వ్యాదిష్ట ఇతి - తదాకర్ణ్య భోజః ప్రాహ ||శ్లో|| రామే ప్రవ్రజనం బలేర్నియమనం పాండోస్సుతానాం వనం వృష్ణీనాం నిధనం నళస్య నృపతే రాజ్యాత్పరిభ్రంశనం। కారాగారనిషేవణం చ మరణం సంచిత్య లంకేశ్వరే సర్వః కాలవశేన నశ్యతి నరః కో వా పరిత్రాయతే || లక్ష్మీకౌస్తుభపారిజాతసహజస్సూనుస్సుధాంభోనిధేర్దేవేన ప్రణయప్రసాదనిధినా మూర్ధ్నా ధృతశ్శంభునా। అద్యాప్యుజ్ఝతి నైవ దైవవిహితం క్షైణ్యం తు పావల్లభః కేనాన్యేన విలంఘ్యతే విధిగతిః పాషాణరేఖా సఖే||వికటోర్వ్యామప్యటనం శైలారోహణమపాంనిధేస్తరణం। నిగళం గుహాప్రవేశో విధిపరిపాకః కథన్ను సన్తార్యః || అంభోధిః స్థలతాం స్థలం జలధితాం ధూళీలవశ్శైలతాం మేరుర్మృత్కణతాం తృణం కులిశతాం వజ్రం తృణప్రాయతాం। వహ్నిశ్శీతలతాం హిమం దహనతామాయాతి యస్యేచ్ఛయా లీలాదుర్లలితాద్భుతవ్యసనినే దేవాయ తస్మై నమః|| ౧ || తతో వటవృక్షస్య పత్రద్వయమాదాయ ఏకేన పుటీకృత్య జంఘాం ఛురికయాభిత్త్వా తత్పుటకే రక్తమారోప్య తృణేన అన్యస్మిన్ పత్రే కంచన శ్లోకం లిఖిత్వా వత్సం ప్రాహ - మహాభాగ ఏతత్పత్రం నృపాయ దాతవ్యం - త్వమపి రాజాజ్ఞాం విధేహీతి - తతో వత్సరాజానుజో భ్రాతా భోజస్య ప్రాణపరిత్యాగసమయే దీప్యమానముఖశ్రియం నయనాభిరామం భోజరాజం సకరుణమవలోక్య అగ్రజం ప్రాహ||

శ్లో ||ఏక ఏవ సుహృద్ధర్మో నిధనేప్యనుయాతి యః। శరీరేణ సమం నాశం సర్వమ

న్యచ్ఛగచ్ఛతి॥నతతో౽పిసహాయార్థేమాతాభార్యాచతిష్ఠతి।నమిత్రపుత్రౌ
నజ్ఞాతిర్ధర్మస్తిష్ఠతి కేవలః॥ బలవానప్యశక్తో౽సౌధనవానపినిర్ధనః। శ్రుతవానపి
మూర్ఖశ్చయోధర్మవిముఖో౽జనః। ఇహైవస్వజరావ్యాధేశ్చికిత్సాంనకరోతి
యః।గత్వానిరౌషధస్థానంసరోగీకింకరిష్యతి ॥ జరాంమృత్యుంభయంవ్యా
ధింయోజానాతిసపండితః । స్వస్థస్తిష్ఠేన్నిషీదేద్వాస్వపేద్వాకేనచిద్ధసే
త్ ॥తుల్యజాతివయోరూపాన్హృతాన్పశ్యతిమృత్యునా । నహితత్రాస్తితే
త్రాసోవజ్రవద్ధృదయంతవేతి ॥ ౪ ॥ తతోవైరాగ్యమాపన్నోవత్సరాజః
భోజంతుమస్వేత్యుక్త్వాప్రణమ్యతంచరథేని వేశ్యనగరాద్బహిర్ఘ్ననేతమసి
గృహమాగమయ్యభూమిగృహాంతరేనిక్షిప్యభోజంరరక్ష-స్వయంశీఘ్రమే
వకృత్రిమవిద్యావిద్భిఃసుకుండలంస్ఫురద్వక్త్రంనిమీలితనేత్రంభోజకుమా
రమస్తకంకారయిత్వాతచ్చాదాయసకనిష్ఠోవత్సరాజోరాజభవనంగత్వా
రాజానంనత్వాప్రాహ-శ్రీమతాయదాదిష్టంతత్సాధితమితి-తతోరాజాచ
పుత్రవధంజ్ఞాత్వాతమాహ-వత్సరాజఖడ్గప్రహారసమయేతేనపుత్రేణకిము
క్తమితి-వత్స-దేవతవకిముపిపత్రేలిఖితమస్తీత్యగృహ్య-హాణశిరశ్చపశ్య-తతోరా
జాతథావిధంభోజశిరోవిలోక్యమందంరురోద-వత్సరాజఇదంశిరఃక్వాపిభూ
మౌనిక్షిప-తతోవత్సోనిష్క్రాంతః రాజాపిస్వభార్యాకరేణదీపమానయి
త్వాతానిపత్రాక్షరాణివాచయతి॥ శ్లో ॥మాంధాతాచమహీపతిఃకృతయు
గాలంకారభూతో౽గతఃసేతుర్యేనమహోదధౌవిరచితఃక్వాసౌదశాస్యాం
తకః। అన్యేచాపియుధిష్ఠిరప్రభృతయోయాతాదివంభూపతేనైకేనాపిస
మంగతావసుమతీనూనంత్వయాయాస్యతి ॥ ౪ ॥ రాజాచతదర్థంజ్ఞాత్వా
శయ్యాతోభూమావపాత-తతశ్చదేవీకరకమలచాలితచేలాంచలానిలేనతు
ణాత్ససంజ్ఞోభూత్వాఆహ - దేవిమాంమాస్పృశహాహాపుత్రఘాతీదండా
లో౽హమితికురరఇవవిలపన్ రాజాద్వారపాలానానాయ్య - బ్రాహ్మణాన్ శీ
ఘ్రమానయతేత్యాహ- తతఃస్వాజ్ఞయాసమాగతాన్ బ్రాహ్మణాన్నత్వా
రాజాపప్రచ్ఛమయాపుత్రోహతః తస్యప్రాయశ్చిత్తంవదధ్వమితివదం
తంతేతమూచుఃరాజన్ సహసావహ్నిమావిశేతి- తతస్సమేత్యబుద్ధిసాగరః
ప్రాహ- దేవయథాత్వంరాజాధమస్తథైవఅమాత్యాధమోవత్సరాజఃతవ
కిలరాజ్యందత్వాసింధులన్నృపేణత్వదుత్సంగేభోజస్థాపితః తచ్ఛ్రుత్వయాపి
తృన్యేణాన్యత్కృతం ॥శ్లో॥ కతిపయదివసస్థాయినిమదకారిణియౌవనేదురా
త్మానః।విదధతితథాపరాధంజన్మైనయథాస్యవృథాభవతి ॥సంతస్తృణోత్సా

రణముత్తమాంగాత్సువర్ణకోట్యర్పణమామనంతి। ప్రాణవ్యయేనాపికృతో
పకారాః ఖలాఃపరైవైరమివోద్వహన్తి॥ఉపకారశ్చాపకారోయస్యవ్రజతివి
స్మృతిం పాషాణహృదయస్యాస్య జీవతీత్యభిధాముధా ॥ యథాభీజాంకుర
స్సూక్ష్మఃప్రయత్నేనాభిరక్షితః। ఫలప్రదోభవేత్కాలేతథాలోకస్సు రక్షి
తః॥హిరణ్యధాన్య రత్నానిధనానివివిధానిచ ॥ తథాన్యదపి యత్కించి
త్ప్రజాభ్యస్స్యుర్మహీభృతాం॥రాజ్ఞిధర్మిణిధర్మిష్ఠాఃపాపేపాపపరాస
దా।రాజానమనువర్తంతేయథారాజాతథాప్రజాః॥ ౪॥ తతోరాత్రావేవవ
హ్నిప్రవేశనిశ్చితేరాజ్ఞిసర్వేసామంతాఃపౌరాశ్చమిళితాఃపురే-పుత్రంహ
త్వాపాపభయాద్భీతోనృపతిర్వహ్నింప్రవిశతికింవదంతీసర్వత్రాజని - తతః
బుద్ధిసాగరఃద్వారపాలమాహూయనకేనాపిభూపాలభవనంప్రవేష్టవ్యమి
త్యుక్త్వానృపమన్తఃపురేనివేశ్యసభాయామేకాకీసన్ ఉపవిష్టఃతతోరాజ
మరణవార్తాంశ్రుత్వావత్సరాజోరాజగృహమాగత్యబుద్ధిసాగరంనత్వా
శనైఃప్రాహ-తాతమయాభోజరాజోరక్షితఇతి-బుద్ధిసాగరశ్చకర్ణేతస్యకి
మప్యకథయత్ । తచ్ఛ్రుత్వావత్సరాజశ్చనిష్క్రాన్తఃతతోముహూర్తేన స
కోకరకలితదంతీన్ద్రదన్తదండోవిరచితప్రత్యగ్రజటాకలాపఃకర్పూరకరంబిత
భసితామాద్వతీన తత్సకలతనుర్మూర్తిర్మన్మథఇవస్ఫటికకుండలమండితకర
యుగళఃకౌశేయకౌపీనోమూర్తిమాంశ్చంద్రచూడఇవసభాంకాపాలికస్సమా
గతః-తంవీక్ష్యబుద్ధిసాగరః ప్రాహ-యోగీన్ద్రకుతఆగమ్యతే కుత్రతేనివేశశ్చ
కాపాలికేత్వయి యచ్చమత్కారకారికళావిశేషఔషధ విశేషోవ్యాస్తి-
యోగీప్రాహ ॥శ్లో॥ దేశేదేశేభవనంభవనేభవనేతవరభిక్షాన్నం।సవసిచన
ద్యాంసలిలంశివశివతత్త్వార్థవేదినాంపుంసామ్ ॥ గ్రామేగ్రామేకుటీరమ్యాని
ర్ఝరేనిర్ఝరేజలం । భిక్షాయాంసులభంచాన్నంవిభవైకింప్రయోజనం ॥౫
దేవఅస్మాకంనైకోదేశఃసకలభూమండలంభ్రామామః-గురూపదేశేతిష్ఠామః
నిఖిలంభువనతలంకరతలామలకవత్పశ్యామః-సర్పదష్టంవిషవ్యా కులంరోగ
గ్రస్తంశస్త్రభిన్నశిరస్కంకాలశిథిలితం-తాతతత్క్షణాదేవవిగతసకలదారు
ణవ్యాధిసంచయంకుర్మఇతి-రాజాపికుడ్యాంతర్హితఏవశ్రుతసకలవృత్తాన్తః
సభామాగతః కాపాలికందండవత్ప్రణమ్యయోగీంద్రరుద్రకల్పపరోపకారప
రాయణమహాపాపినామయాహతస్యపుత్రస్యప్రాణదానేనమాంరక్షే
త్యాహ-అథకాపాలికోపిరాజన్మాభైషీః పుత్రస్తేనమరిష్యతిశివప్రసాదేన
స్వకంగృహమేష్యతి - పరంశ్మశానభూమామాబుద్ధిసాగరేణసహహోమద్ర
వ్యాణిప్రేషయేత్యవోచత్ తతోరాజాకాపాలికేనయదుక్తంతత్సర్వంత

థాకుర్వితిబుద్ధిసాగరః ప్రేషితః-తతోరాత్రౌగాఢరూపేణభోజోపితత్రనదీ
పులినేనీతః-యోగినాభోజోజీవితఇతిప్రథాదసమభూత్ - తతోగజేన్ద్రారూ
ఢోవన్దిభిఃస్తూయమానోభేరీమృదఙ్గాదిఘోషైర్జగద్బధిరీకుర్వన్ పౌరామా
త్యపరివృతోభోజరాజోరాజభవనమగాత్ - రాజాచతమాలింగ్యరోదితిభో
జోపిరుదంతంముంజంనివార్యఅస్తౌషీత్ -తతస్సన్తుష్టోరాజానిజసింహాసనేత
స్మిన్ నివేశయిత్వాఛత్రచామరాభ్యాంచభూషయిత్వాతస్మైరాజ్యన్దదౌ। నిజ
పుత్రేభ్యః ప్రత్యేకమేకైకం గ్రామందత్వాపరమప్రేమాస్పదంజయంతంభో
జంనికాశేనివేశయామాసతతః పరలోకపరిత్రాణపరోముంజోపినిజపట్టరా
జ్ఞీభిస్సహతపోవనభూమింగత్వాపరంతపస్తేపే। తతోభోజభూపాలశ్చదేవ
బ్రాహ్మణప్రసాదాద్రాజ్యంపాలయామాస-ఇతిభోజరాజస్యరాజ్యప్రాప్తిప్ర
బంధః॥ ౫॥ తతోముంజేతపోవనంయాతేబుద్ధిసాగరంముఖ్యామాత్యంవిధా
యస్వరాజ్యంబుభుజేభోజరాజభూపతిః- ఏవమతిక్రామతికాలేకదాచిద్రా
జ్ఞాక్రీడతోద్యానంగచ్ఛతాకోపిధారానగరవాసీవిప్రోలక్షితః-సచరాజానం
వీక్ష్యనేత్రేనిమీల్యఆగచ్ఛద్రాజ్ఞాపృష్టః ద్విజత్వంమాందృష్ట్వాస్వస్తీతినజ
ల్పసివిశేషేణలోచనేనిమీలయసి-తత్రకోహేతురితి-విప్రఆహ-దేవ-త్వంవైష్ణ
వోసివిప్రాణాంనోపద్రవంకరిష్యసి-తతస్త్వత్తోనమేభీతిః- కింతుకస్మైచిత్కి
మపినప్రయచ్ఛసి - తేనతవదాక్షిణ్యమపినాస్తిఅతస్తేకిమాశీర్వచసా॥కించ॥
ప్రాతరేవకృపణముఖావలోకనాత్పరతోపిలాభహానిస్స్యాత్ ఇతిలోకోక్త్యా
లోచనేనిమీలితే॥అపిచ ॥ శ్లో ॥ ప్రసాదోనిష్ఫలోయస్యకోపశ్చాపినిరర్థ
కః-నతంరాజానమిచ్ఛంతిప్రజాఃషండమివస్త్రియః॥ అప్రగల్భస్యయావి
ద్యాకృపణస్యచయద్ధనం - యచ్చబాహుబలంభీరోర్వ్యర్థమేతత్త్రయం
భువి ॥ దేవమత్పితావృద్ధఃకాశీంప్రతిగచ్ఛన్ మయాశిక్షాంపృష్టః - తాతమ
యాకింకర్తవ్యమితి-పిత్రాచేత్థమభ్యధాయి॥ శ్లో॥ యదితవహృదయంవిద్వ
న్సునయంస్వప్నేపిమాస్మసేవిష్ఠాః-సచివజితంషణ్ఢజితంయువతిజితఞ్చైవ
రాజానం॥పాతకానాంసమస్తానాంద్వేపరేతాతపాతకే। ఏకందుస్సచివో
రాజాద్వితీయంచతదాశ్రయః॥ అవివేకమతిర్నృపతిఃమంత్రిషుగుణవత్సువ
క్రితగ్రీవః। యత్రఖలాశ్చప్రబలాస్తత్రకథంసజ్జనావసరః॥ రాజాసంపత్తి
హీనోపిసేవ్యః సేవ్యగుణాశ్రయః- భవత్యాజీవనంతస్మాత్ఫలంకాలాంతరా
దపి॥అదాతుర్దాక్షిణ్యంనహిభవతి-దేవపురాకర్ణదధీచిశిబివిక్రమప్రముఖాః
క్షితిపతయోయథాపరలోకమలంకుర్వాణాః నిజదానసముద్భూతవ్యసనవగు

జ్ఞైర్నివసన్తి మహీమండలే-తథాకిముపరేరాజానః॥ శ్లో॥ దేహేపాతినికార
క్షాయశోరక్ష్యమపాతవత్ ।నరఃపతితకాయోపియశఃకాయేనజీవతి। పండి
తైశ్చైవమూర్ఖైశ్చబలవత్యపిదుర్బలే। ఈశ్వరేచదరిద్రేచమృత్యోస్సర్వత్రతు
ల్యతా॥ నిమేషమాత్రమపి తేవయోగచ్ఛన్న తిష్ఠతి-తస్మాద్దేహేష్వనిత్యేషు
కీర్తిమేకాముపార్జయేత్। జీవితన్తదపిజీవితమధ్యేగణ్యతేసుకృతిభిఃకిముపుం
సాం-జ్ఞానవిక్రమకలాకులలజ్జాత్యాగభోగరహితంవిఫలంయత్॥ రాజాపి
తేనవాక్యేనపియూషపూరస్నాతఇవపరబ్రహ్మణిలీన ఇవలోచనాభ్యాం
హర్షాశ్రూణిముమోచ - ప్రాహచద్విజం। విప్రవరశ్శృణు॥శ్లో॥సులభాః
పురుషాలోకేసతతంప్రియవాదినః- అప్రియస్యచపథ్యస్యవక్తాశ్రోతాచ
దుర్లభః॥మనీషిణస్సన్తినతేహితైషిణో హితైషిణస్సన్తినతేమనీషిణః। సు
హృచ్చవిద్వానపిదుర్లభోనృణాంయథౌషధంస్వాదుహితంచదుర్లభం ॥ ఇ
తివిప్రోక్తిలక్షం దత్వాద్విజకింతేనామేత్యాహ- విప్రః॥స్వనామభూమాలి
ఖితిగోవింద ఇతి - రాజావాచయిత్వావిప్రప్రత్యహం రాజభవనమాగన్త
వ్యంనతేకశ్చిన్నిషేధః - విద్వాంసఃకవయశ్చకౌతుకాత్సభామానేతవ్యాః-
కోపివిద్వాన్ నదుఃఖభాగస్తుఎనమధికారంపరిపాలయేత్యాహ - ఏవంగ
చ్ఛత్సుకతిపయదివసేషు రాజావిద్వత్ప్రియఃదానవిత్తేశ్వర ఇతిప్రథామ
గాత్ -తతోరాజానందిదృక్షవఃకవయోనానాదిగ్భ్యఃసమాగతాః - ఏవం
విత్తాదివ్యయంకుర్వాణం రాజానంప్రతికదాచిన్ముఖ్యామాత్యేనేత్థమభ్య
ధాయి - దేవరాజానఃకోశబలాఏవవిజయినోనాన్యే ॥ శ్లో ॥ సజయీవర
మాతఙ్గాయస్యకస్యాస్తిమేదినీ - కోశోయస్యసమర్థస్సోదుర్గంయస్యసదు
ర్జయః ॥ దేవలోకంపశ్య ॥ శ్లో ॥ ప్రాయోధనవతామేవధనేతృష్ణాగరీయ
సీ - పశ్యకోటిద్వయాసక్తంలక్షాయప్రవణంధనుః ॥ ఇతిరాజాచతమా
హ-దానోపభోగవంధ్యాయాసుహృద్భిర్యానభుజ్యతేపుంసాంసమాహితా
లక్ష్మీరలక్ష్మీఃక్రమశోభవేత్ ॥ ఇత్యుక్త్వారాజాతంమంత్రిణం - నిజపదా
ద్దూరీకృత్యతత్పదేన్యందిదేశ-ఆహచతం॥శ్లో॥ లక్షంమహాకవేర్దేయంతదర్థం
విబుధస్యచ - దేయంగ్రామైకమర్థస్యతస్యాప్యర్థంతదర్థినః । యశ్చమెఅ
మాత్యాదిష్వవితరణనిషేధమనాఃసహన్తవ్యః - ఉక్తంచ॥ శ్లో ॥ యద్దదా
తియదశ్నాతితదేవధనినాంధనం। అన్యేమృతస్యక్రీడన్తిదారైరపిధనైరపి॥
ప్రియః ప్రజానాందాతైవనపునర్ద్రవిణేశ్వరః ఆగచ్ఛన్నాకాఙ్క్ష్యతేలోకై
ర్వారిదోనతువారిధిః । సంగ్రహైకపరఃప్రాయః సముద్రోపిరసాతలే॥
దాతారంజలదంపశ్యగర్జన్తంభువనోపరి । ఏవంవితరణశాలినంభోజరాజం

శ్రుత్వా కశ్చిత్కళింగదేశీయః కవిరుపేత్య మాసమాత్రం తస్థౌ న చ తస్య రాజేం
ద్రదర్శనం భవతి ఆహారార్థం పాథేయమపి నాస్తి - తతః కదాచిద్రాజా
మృగయాభిలాషీ బహిర్నిర్గతః సకవిర్దృష్ట్వా రాజానమాహ ॥ శ్లో ॥ దృ
ష్టే శ్రీభోజరాజేంద్రే గలన్తి త్రీణి తత్క్షణాత్ శత్రోః శస్త్రం కవేః కష్టం నీవీ
బంధో మృగీదృశాం॥ రాజా లక్షం దదౌ॥ తతస్తస్మిన్ మృగయారసికే రాజని క
శ్చన పుళిందపుత్రో గాయతి - తేన గీతమాధుర్యేణ తుష్టో రాజా తస్మై పుళిందపు
త్రాయ పంచలక్షం దదౌ - తదా కవిః తద్దానమత్యున్నతం కిరాతపోతం చ దృ
ష్ట్వా నరేంద్రపాణికమలస్థపంకజమిషేణ రాజానం వదతి॥ ఏతే గుణాః పంకజ
సంతోషి న తే ప్రకాశమాయాన్తి । యల్లక్ష్మీవసతేస్తవ మధుపైరుపభుజ్యతే
కోశః॥ భోజస్తదభిప్రాయం జ్ఞాత్వా పునర్లక్షమేకం దదౌ - తతో రాజా బ్రా
హ్మణమాహ ॥ శ్లో ॥ ప్రభుభిః పూజ్యతే విప్ర కలైవ న కులీనతా । కలావా
న్మాన్యతే మూర్ధ్ని సత్సు దేవేషు శంభునా॥ ఏవం వదతి భోజే కుతోఽపి పంచషాః
కవయస్సమాగతాః - తాన్ దృష్ట్వా రాజా విలక్షణ ఇవాసీత్ అద్యైవ మయా
ఏతావద్విత్తం దత్తమితి - తతః కవిస్తమభిప్రాయం జ్ఞాత్వా నృపం పద్మమిషే
ణ పునః ప్రాహ ॥ శ్లో ॥ కిం కుప్యసి కస్మై వా నవసౌరభసారాయ హి నిజమధునే।
యస్య శతపత్ర తేద్య ప్రతిపత్రం మృగ్యతే భ్రమరైః॥ తతః ప్రభుం ప్రసన్నవ
దనమవలోక్య ప్రకాశేన ప్రాహ ॥ శ్లో ॥ నదాతుం నోపభోక్తుం చ శక్నోతి
కృపణః శ్రియం । కింతు స్పృశతి హస్తేన నపుంసక ఇవ స్త్రియం॥ యాచితో
యః ప్రహృష్యేత దత్త్వా చ ప్రీతిమాన్ భవేత్ । తం దృష్ట్వాప్యథవా శ్రుత్వా
నరస్స్వర్గమవాప్నుయాత్ - తతస్తుష్టో రాజా పునరపి కళింగదేశవాసిక
వయే లక్షం దదౌ - తతః పూర్వకవిః పురస్థితాన్ షట్క- వీన్ద్రాన్ దృష్ట్వాహ-
హే కవయోఽత్ర మహాసరస్సేతుభూమావాసీ రాజా యదా భవనం గమిష్యతి
తదా కిమపి బ్రూతేతి యే చ సర్వే మహాకవయోఽపి సర్వం రాజ్ఞః ప్రథమచేష్టి
తం జ్ఞాత్వా వర్తన్తే తేష్వేకః స్మరోమిషేణ నృపం ప్రాహ ॥ శ్లో ॥ ఆగతా
నామపూర్ణానాం పూర్ణానామప్యగచ్ఛతాం। యదధ్వని నసంఘట్టో ఘటా
నాం తత్సరో వరమితి॥ తస్య రాజా లక్షం దదౌ - తతో గోవిందపండితస్తాన్ కవీ
న్ద్రాన్ దృష్ట్వా చుకోప - తస్య కోపాభిప్రాయం జ్ఞాత్వా ద్వితీయః కవిరాహ॥
శ్లో॥ కస్య తృషం న క్షపయసి పిబతి న కస్తవ పయః ప్రవిశ్యాన్తః । యది స
న్మార్గసరోవర నక్రో న క్రోధమధివసతి చ పరం । రాజా తస్మై లక్షద్వయం ప

పా ఽపంచ గోవిందపండితం వ్యాపారపదాద్దూరీకృత్య త్వయాపి సభాయా
మాగన్తవ్యం పరంతు కేనాపి దౌష్ట్యం న కర్తవ్యం - ఇత్యుక్త్వా తతస్తేభ్యః ప్ర
త్యేకం లక్షం దత్వా స్వనగరమాగతః - తే చ యథాయథం గతాః - తతః కదాచి
ద్రాజా ముఖ్యామాత్యం ప్రాహ - విప్రోపి యో భవేన్మూర్ఖః స పురాద్బహిర
స్తు మే - కుంభకారోపి యో విద్వాన్స తిష్ఠతు పురే మమేతి - అతః కోపి న మూర్ఖో
ఽభూద్ధారానగరే - తతః క్రమేణ పఞ్చశతాని విదుషాం వరరుచి బాణ మయూర
రేఫణ హరి శంకర కలింగ కర్పూర వినాయక మదన విద్యావినోద కోకిల తారేంద్ర
ముఖాః సర్వశాస్త్రవిచక్షణాః సర్వే సర్వజ్ఞాః శ్రీభోజరాజసభామలం
చక్రుః ఏవం స్థితే కదాచిద్విద్వద్బృందవందితే సింహాసనాసీనే కవిశిరోమణౌ
కవిత్వప్రియే విప్రప్రియబాంధవే భోజనరేశ్వరే - ద్వారపాలః ప్రణమ్య
వ్యజిజ్ఞపత్ - దేవ కోపి విద్వాన్ద్వారి తిష్ఠతీతి - అథ రాజా ప్రవేశయేతి ఆజ్ఞ
ప్తే సోపి దక్షిణేన పాణినా సమున్నతేన విరాజమానో విప్రః ప్రాహ ॥ శ్లో ॥ రాజ
న్నభ్యుదయోస్తు శంకరకవే వేటింపత్రికాయామిదం పద్యం కస్య తవైవ భోజనృప
తే పాపత్యతాం పత్యతే। ఏతాసామరవిందసుందరదృశాం ద్రాక్చామరాందో
ళనాదుద్వేల్లద్భుజవల్లికఙ్కణఝణత్కారః క్షణం వార్యతాం ॥ యథాయ
థా భోజయశో వివర్ధతే సితాం త్రిలోకీమివ కర్తుముద్యతం - తథాతథా మే హృద
యం విధూయతే ప్రియాలకాలీధవళత్వశంకయా॥ తతో రాజా శంకరకవయే
ద్వాదశలక్షం దదౌ - సర్వే విద్వాంసశ్చ విచ్ఛాయవదనా బభూవుః - పరం కోపి
రాజభయాన్నావదత్ రాజా చ కార్యవశాద్గృహం గతః। తతో విభూపాలాం
సభాం దృష్ట్వా విబుధగణాస్తం నినింద - అహో మూర్ఖాన్నృపతేరజ్ఞతా - కిమస్య సేవ
యా వేదశాస్త్రవిచక్షణేభ్యః స్వాశ్రయకవిభ్యః లక్షమదాత్ - కిమనేన వి
తుష్టేనాపి - అసౌ చ కేవలం గ్రామ్యః కవిః శంకరః - కిమస్య ప్రాగల్భ్యం - ఇత్యే
వం కోలాహలరవే జాతే కశ్చిదభ్యాగాత్ కనకమణికుండలశాలీ దివ్యాంశుక
ప్రావరణో నృపకుమార ఇవ మృగమదపంకకళంకితగాత్రో నవకుసుమసము
భ్యర్చితశిరాశ్చందనాంగరాగేణ విలోభయన్ విలాస ఇవ మూర్తిమాన్ - వి
తేవ తను మాశ్రితః శృంగారరసస్య స్యంద ఇవ సస్పందో మహేంద్ర ఇవ మ
హీవలయం ప్రాప్తో విద్వాన్ తం దృష్ట్వా సా విద్వత్పరిషత్ భయకౌతుకయోః
పాత్రమాసీత్ సచ సర్వాన్ ప్రణిపత్య ప్రాహ కుత్ర భోజనృపతిరితి తే తమూ
చురిదానీమేవ సౌధాంతరగత ఇతి । తతో సౌ ప్రత్యేకం తేభ్యస్తాంబూలం ద
త్వా గజేంద్రకులగతః పృగేంద్ర ఇవాసీత్ తతస్స మహాపురుషః శంకరకవి
ప్రదానేన కుపితాన్ బుధ్వా ప్రాహ భవద్భిః శంకరకవయే ద్వాదశలక్షాణి ప్ర

దత్తానీతినమంతవ్యంఅభిప్రాయస్తురాజ్ఞో నైవబుద్ధః- యతఃశంకరపూజనే ప్రారబ్ధేశంకరకవిస్త్వేకేనైవలక్షేణపూజితఃకింతుతన్నిష్ఠాః తన్నామ్నాని విభ్రాజితా నేకాదశరుద్రాః శంకరానపరానష్టావర్గాః ప్రత్యక్షాః జ్ఞాత్వా తేషాంప్రత్యేకమేకైకంలక్షంతస్మైశంకరకవయపవశంకరమూర్తయేప్రదత్తమితిరాజ్ఞోభిప్రాయఇతిసర్వేపిచమత్కృతా స్తేనతతఃకోపిరాజపురుషః తద్విద్వత్స్వరూపందాగ్రాజ్ఞేనివేదయామాస రాజాచస్వస్యభిప్రాయం సాక్షాద్విదితవన్తంతంమహేశమివమహాపురుషంమన్యమానః సభామభ్యహాగాత్ - సచస్వస్తీత్యాహ రాజానం-రాజాచతమాలింగ్య ప్రణమ్యనిజకరకమలేనతత్కరకమలమవలంబ్యసౌధాన్తరం గత్వాప్రాప్తుంగవాక్షఉపవిష్టఃప్రాహవిప్రభవన్నామ్నా కాన్యాక్షరాణిసౌభాగ్యావలంబితానికస్య వా దేశఃభవద్విరహస్సుజనాః బాధతఇతితతః కవిర్లిఖతిరాజ్ఞోహస్తేకాళిదాసఇతిరాజావాచయిత్వాపాదయోఃపతతితతస్తత్ప్రసేన యోఃకాళిదాసభోజరాజయోరాసీత్సంధ్యారాజాసభేసంద్యాంవర్ణయేత్యవాదీత్ ॥శ్లో॥ వ్యసనినఇవ విద్యాక్షీయ్యతేపంకజశ్రీః గుణినఇవవిదేశేదైన్యమాయాన్తి భృంగాః।కునృపతిరివలోకంపీడయత్యన్ధకారో ధనమివకృపణస్యవ్యర్థతామేతి చక్షుః । పునశ్చరాజానంస్తౌతికవిః ॥ శ్లో ॥ ఉపచారఃకర్తవ్యోయావదనుత్పన్నసౌహృదాఃపురుషాః । ఉత్పన్నసౌహృదానాముపచారఃకైతవంభవతి॥ దత్తాతేనకవిభ్యః పృథ్వీసకలాపికనకసంపూర్ణాః । దివ్యాంసుకావ్యరచనాంక్రమంకవీనాంచయోవిజానాతి ॥ సుకవేశ్శబ్దసౌభాగ్యంసత్కవిర్వేత్తినాపరః । వంధ్యానహివిజానాతిపరాన్దౌహృదసంపదమితి॥ తతఃక్రమేణభోజకాళిదాసయోః ప్రీతిరజాయత- తతఃకాళిదాసంవేశ్యాలమ్పటంజ్ఞాత్వాతస్మిన్సర్వేద్వేషంచక్రుః - నకోపితంస్పృశతి-అథకదాచిత్సభామధ్యే కాళిదాసమాలోక్యభోజేనమనసాచింతితం- కథమస్యప్రాజ్ఞస్యాపిస్మరపీడాప్రమాదఇతి-సోపితదభిప్రాయంజ్ఞాత్వాప్రాహ॥శ్లో॥చేతోభువశ్చాపలతాప్రసంగేకావాకథామానుషలోకభాజాం । యద్దాహశీలస్యపురాంవిజేతుఃతథావిధంపౌరుషమర్ధమాసీత్ ॥ తతస్తుష్టోభోజరాజఃప్రత్యక్షరలక్షందదౌ ॥ తతఃకాళిదాసః భోజంస్తౌతి ॥ శ్లో ॥ మహారాజశ్రీమన్ జగతి యశసాతేధవళితేపయః పారావారంపరమపురుషోయంమృగయతే । కపర్దీకైలాసంకరివరమభౌమంకులిశభృత్ కళానాథంరాహుఃకమలభవనోహంసమధునా ॥ నీరక్షీరేగృహీత్వానిఖిలఖగతతిర్యాతినాళీకజన్మాతక్రం

ధృత్వా తు సర్వానటతి జలనిధీంశ్చక్రపాణిర్ముకుందః - సర్వానుత్తుంగశై
లాన్ దహతి పశుపతిః ఫాలనేత్రేణ పశ్యన్ - వ్యాప్తా త్వత్కీర్తికాంతా త్రిజగ
తి నృపతే భోజరాజక్షితీంద్ర ॥ విద్వద్రాజశిఖామణే తులయితుం ధాతా త్వది
యం యశః కైలాసం చ నిరీక్ష్య తత్ర లఘుతాం నిక్షిప్తవాన్ పూర్తయే। ఉక్షా
ణం తదుపర్యుమాసహచరం తన్మూర్ధ్ని గంగాజలం తస్యాగ్రే ఫణిపుంగవం త
దుపరి స్ఫారం సుధాదీధితిమ్ ॥ స్వర్గాద్గోపాలకుత్ర వ్రజసి సురమునే భూత
లే కామధేనోర్వత్సస్యానేతుకామస్తృణచయమధునా ముగ్ధ దుగ్ధం న త
స్యాః। శ్రుత్వా శ్రీభోజరాజప్రచురవితరణం వ్రీడశుష్కస్తనీ సా వ్యర్థో
హి స్యాత్ప్రయాస స్తదపి తదరిభిశ్చర్వితం సర్వముర్వ్యామ్ ॥ తుష్టో రాజా ప్ర
త్యక్షరలక్షం దదౌ। తతః కదాచిత్ శ్రుతిస్మృతిపారంగతాః కేచిద్రాజానం కవి
త్వప్రియం జ్ఞాత్వా క్వచిన్నగరాద్బహిః భువనేశ్వరీ ప్రసాదేన కవిత్వం కరి
ష్యామ ఇత్యుపవిష్టాః। తేష్వేకేన పండితంమన్యేన పక్షద్వారణో పాఠి। భోజ
నం దేహి రాజేంద్రేతి అన్యేనాపాఠి ఘృతసూపసమన్వితమితి ఉత్తరార్ధం న
స్ఫురతి తతో దేవతాభవనం కాళిదాసః ప్రణామార్థమాగాత్ తం వీక్ష్య ద్విజా
ఊచుః అస్మాకం సమగ్రవేదవిదామపి భోజః కిమపి నార్పయతి భవాదృశాం హి
యథేష్టం దత్తే। తతోఽస్మాభిః కవిత్వవిధానధియా త్రాగతం। చిరం విచార్య
పూర్వార్ధమభ్యధాయి। ఉత్తరార్ధం కృత్వా దేహి తతోఽస్మభ్యం కిమపి ప్ర
యచ్ఛతీత్యుక్త్వా తత్పురస్తాదర్ధమభాణి - స చ తచ్ఛ్రుత్వా - మాహిషం చ శర
చ్చంద్రచంద్రికాధవళం దధీత్యాహ - తే చ రాజభవనం గత్వా దౌవారికానూ
చుః - వయం కవనం కృత్వా సమాగతాః రాజానం దర్శయతేతి - తే చ కౌతుకా
త్ హసంతో గత్వా రాజానం ప్రణమ్యాప్రాహుః ॥ శ్లో ॥ రాజమాషనిభైర్దం
తైః కటివిన్యస్తపాణయః - ద్వారి తిష్ఠతి రాజేంద్ర ఛాందసాః శ్లోకశత్రవ ఇతి॥
రాజ్ఞా ప్రవేశితాస్తే ప్రహృష్టరాజ సంసదో మిళితాస్సహైవ కవిత్వం పఠంతి
స్మ - రాజా తచ్ఛ్రుత్వా ఉత్తరార్ధం కాళిదాసేన కృతమితి జ్ఞాత్వా విప్రానా
హ - యేన పూర్వార్ధం కారితం తన్ముఖాత్కవిత్వం కదాచిదపి న కరణీయం - ఉ
త్తరార్ధస్య కించిద్దీయతే న పూర్వార్ధస్యేత్యుక్త్వా ప్రత్యక్షరలక్షం దదౌ -
తేషు చ దక్షిణామాదాయ గతేషు కాళిదాసం వీక్ష్య రాజా ప్రాహ - కవే ఉత్త
రార్ధం త్వయా పఠితమితి - కవిరాహ ॥ శ్లో ॥ అధరస్య మధురిమాణం కుచకాఠి
న్యం దృశోశ్చ తైక్ష్ణ్యం చ - కవితాయాం పరిపాకం హ్యనుభవరసికో విజానాతి -
రాజా చ సుకవే సత్యం వదసి ॥ శ్లో ॥ అపూర్వో భాతి భారత్యాః కావ్యామృత
ఫలే రసః - చర్వణే సర్వసామాన్యే స్వాదువిత్కేవలం కవిః ॥ సంచింత్య సంచింత్య

జగత్సమస్తం తత్ప్రియః పదార్థాః హృదయం ప్రవిష్టాః ఇక్షోర్వికారా మత
యః కవీనాం ముగ్ధాంగనాపాంగతరంగితాని॥ తతః కదాచిద్ద్వారపాలకః ప్రవి
శ్య భోజం ప్రాహ- రాజన్ ద్రవిడదేశాత్ కోపి లక్ష్మీధరనామా కవిర్ద్వారిమ
ధ్యాస్త ఇతి రాజా ప్రవేశయేత్యాహ- ప్రవిష్టమేవ సూర్యమివ భ్రాజమానం వి
దూరాదప్యవిదితవృత్తాంతం వీక్ష్య రాజా విచారయామాస- ఆహ ॥ శ్లో ॥ ఆ
కారమాత్రవిజ్ఞానసంపాదితమనోరథాః - ధన్యాస్తే యే న శృణ్వంతి దీనాః
క్వాప్యర్థినాం గిరః॥ సచాగత్య తత్ర రాజానం స్వస్తీత్యుక్త్వా తదాజ్ఞయోప
విష్టః ప్రాహ- దేవ ఇయం తే పండితమండితా సభా- త్వం చ సాక్షాద్విష్ణురసి-
అతః కిం నామ పాండిత్యం మమ - తథాపి కించిద్వచ్మి ॥ శ్లో ॥ భోజప్రతాపం
తు విధాయ ధాత్రా శేషైర్నిరస్తైః పరమాణుభిః కిం- హరేః కరేఽభూత్పవిరంబ
రే చ భానుః పయోధేరుదరే కృశానుః ॥ ఇతి॥ తతస్తేన పరిషచ్చమత్కృతా-
రాజా చ తస్య ప్రత్యక్షరలక్షం దదౌ- పునః కవిరాహ - దేవ మయా సకుటుంబే
నాత్ర నివాసాశయా సమాగతం॥ శ్లో॥ క్షమాదాతా గుణగ్రాహీ స్వామి
పుణ్యేన లభ్యతే - అనుకూలశ్శుచిర్దక్షః కవిర్విద్వాన్ సుదుర్లభః ॥ఇతి॥ త
తో రాజా ముఖ్యామాత్యం ప్రాహాస్మై గృహం దీయతామితి - తతో నిఖిలమపి
నగరం విలోక్యైకమపి మూర్ఖగృహమమాత్యో నాపశ్యత్ - యం నిరస్య విదుషే గృ
హం దీయతే- తత్ర సర్వత్ర భ్రమన్ కస్యచిత్కువిందస్య గృహం వీక్ష్య కువిం
దం ప్రాహ - కువింద గృహాన్నిస్సర తవ గృహం విద్వాన్నేష్యతీతి - తతః కువిం
దో రాజభవనమాసాద్య రాజానం ప్రణమ్య ప్రాహ - దేవ భవదమాత్యో
మాం మూర్ఖం కృత్వా గృహాన్నిస్సారయతీతి - త్వం తు పశ్య మూర్ఖః పం
డితో వేతి ॥ శ్లో ॥ కావ్యం కరోమి న హి చారుతరం కరోమి యత్నాత్కరోమి
యది చారుతరం కరోమి- భూపాలమౌలిమణిమండితపాదపీఠ హే సాహసాం
క కవయామి వయామి యామి- తతో రాజా త్వంకారవాదేన వదంతం కువిందం
ప్రాహ ॥ శ్లో ॥ లలితార్థపదపంక్తిః కవితా మాధుర్యం చ శోభనం పరం తు క
విత్వం విచార్య వక్తవ్యమితి- తతః కుపితః కువిందః ప్రాహ దేవ అత్రాంతరం భా
తి కింతు న వదామి రాజధర్మః పృథక్ విద్వద్ధర్మాదితి- రాజా ప్రాహ - అస్తి చేదు
త్తరం బ్రూహీతి- దేవ కాళిదాసాదృతేఽన్యం కవిం న మన్యే కోఽస్తి తే సభాయాం
కాళిదాసాదృతే కవితాతత్త్వవిద్విద్వాన్ ॥ శ్లో ॥ యత్సారస్వతవైభవం
గురుకృపాపీయూషపాకోద్భవం తల్లభ్యం కవినైవ నైవ హఠతః పాఠప్రతి
ష్ఠాజుషా- కాసారే దివసం వసన్నపి పయఃపూరం పరం పంకిలం కుర్వాణః కమ

లాకరస్యలభతే కింసౌరభం సైరిభః। అయమేవాస్తాం భోః శశపదపద్వైదగ్ధ్య
షధురః - స్ఫురద్గంధోవంధ్యః పరహృదికృతార్థః కవిహృదికటాక్షోవామా
క్ష్యాదరదళితనేత్రాంతగళితః కుమారే నిస్సారస్సతు కిమపి యూనస్సుఖయతీ
తి। విద్వజ్జనవందితా సీతా ప్రాహ ॥ శ్లో ॥ విపులహృదయాభియోగ్యే ఖిద్య
తి కావ్యే జడో న మార్గేస్మిన్ - నిందతి కంచుకమేవ ప్రాయశ్శుష్కస్తనీ నారీ॥
తతః సువిందః ప్రాహ ॥ శ్లో ॥ బాల్యే సుతానాం సురతేంగనానాం స్తుతౌ కవీ
నాం సమరే భటానాం॥ త్వంకారయుక్తాహి గిరః ప్రశస్తాః కస్తే ప్రభో మో
హాతరః స్మర త్వం ॥ తతో రాజా సాధు భోః కువిందేత్యుక్త్వా తస్యాక్షరలక్షం డ
దౌ - మాభైషీరితి పునః కువిందం ప్రాహ - ఏవం క్రమేణాతిక్రాంతే కియత్యపి
కాలే బాణః పండితవరః పరం రాజ్ఞా మాన్యమానోపి ప్రాక్తనకర్మతో దారి
ద్ర్యమనుభవతి - ఏవం స్థితే నృపతిః కదాచిద్రాత్రావేకాకీ ప్రచ్ఛన్నవేషస్స్వపు
రే చరన్ బాణగృహమేత్యాతిష్ఠత్ - తదా నిశీథే బాణో దారిద్ర్యవ్యాకుల
తయా కాంతాం వక్తి - దేవి రాజా కియద్వారం మమ మనోరథమపూరయత్ -
అద్యాపి పునః ప్రార్థితో దదాత్యేవ పరంతు నిరంతర ప్రార్థనా నారసేము
ఖస్యాపి జిహ్వా జడీభవతీత్యుక్త్వా ముహూర్తార్ధం మౌనేన స్థితః పునః పఠ
తి ॥ శ్లో ॥ హరహరపురహర పరుషకహాలాహలఘస్మర యావనావచసోః। ఏకై
వ తవ రసజ్ఞాతముభయరసతారతమ్యజ్ఞా ॥ దేవీ ॥ దారిద్ర్యస్య పరా మూర్తి
ర్యాచ్ఞా న ద్రవిణాల్పతా - అపి కౌపీనవాన్ శంభుస్తథాపి పరమేశ్వరః। సే
వా సుఖానాం వ్యసనం ధనానాం యాచ్ఞా గుణానాం కునృపః ప్రజానాం। ప్ర
ణష్టశీలశ్చ సుతః కులానాం మూలావఘాతః కఠినః కుఠారః। తత్సత్యపి దారి
ద్ర్యే రాజ్ఞో వక్తుం మయా స్వయమశక్యం ॥ శ్లో ॥ గచ్ఛన్ క్షణమపి జలదో
వల్లభతామేతి సర్వలోకస్య నిత్యప్రసారితకరః కరోతి సూర్యోపి సంతాపం।
కించ - దేవి - వైశ్వదేవావసరే ప్రాప్తాః క్షుధార్తాః పశ్చాద్యాంతీతి తదేవ మే
హృదయం ధునోతి - దారిద్ర్యానలసంతాపః శాంతస్సంతోషవారిణా।
యాచకానాం విఘాతాంతర్దాహః కేనోపశామ్యతి॥ రాజా చైతత్ సర్వం
శ్రుత్వా నేదానీం కిమపి దాతుమశక్యం ప్రాతరేవ బాణం పూర్ణమనోరథం
కరిష్యామీతి నిష్క్రాంతః రాజా ॥ శ్లో ॥ కృతోమైర్నచ వాగ్మీచ వ్యపనీతం న
యైః పదం। మైరాత్మసదృశో నార్థీ కింతైః కావ్యైర్బలైర్ధనైః॥ ఏవం పురే పరి
భ్రమమాణో రాజ నివర్త్మని చోరద్వయం గచ్ఛతి। తయోరేకః ప్రాహ శకుంత
కః సఖే స్ఫారాంధకారవితతేపి జగత్యంజనవశాత్ సర్వం పరమాణు
ప్రాయమపి వసు సర్వత్ర పశ్యామి పరంతు స్వర్ణభార . గృహీత్వ- నకి జాతమపశ్న

మేసుఖాయేతి- ద్వితీయోమరాళనామాచోరఆహ-ఆహృతంసంభారగృహా
త్కనకజాతమపినహృతమితికస్మాద్ధేతోరుచ్యతఇతితతః ॥ శకుంతఃప్రాహ-
సర్వతోనగరరక్షకాఃపరిభ్రమంతి సర్వోపిజాగరిష్యత్యేషాం భేరీపటహాది
నాంనినాదేనతస్మాదాహృతంవిభజ్యస్వ స్వభాగాగతంధన మాదాయశీ
ఘ్రమేవగంతవ్యమితి॥ మరాళఃప్రాహ। సఖిత్వమనేనకోటిద్వయపరిమిత
మణికనకజాతేనకింకరిష్యసీతి-శకుంతః - ఏతద్ధనంకస్మైచిద్ద్విజన్మనేదాస్యా
మియథాయంవేదవేదాంగపారగోఽన్యంనప్రార్థయతి॥ మరాళఃసఖేదా
రు॥శ్లో॥దదతోయుధ్యమానస్యపఠతఃపులకోధచేత్।ఆత్మనశ్చపరేషాంచతద్దానంపౌరుషంస్మృతం॥ మరాళః-అనేనదానేనతవకథంపుణ్యఫలంభవిష్యతీ
తి-అస్మాకంపిత్రపైతామహోయం ధర్మఃయచ్చౌర్యేణవిత్తమానీయతే॥
మరాళః॥శిరశ్ఛేదమంగీకృత్యార్జితంద్రవ్యంనిఖిలమపికథందీయతే॥శకుంతః॥
శ్లో॥మూర్ఖోనహిదదాత్యర్థంనరోదారిద్ర్యశంకయా। ప్రాజ్ఞస్తువితరత్యర్థంనరోదారిద్ర్యశంకయా ॥ కించిద్వేదమయంపాత్రంకిం చిత్పాత్రంతపోమయం । పాత్రాణాముత్తమంపాత్రంశూద్రాన్నంయస్యనోదరే ॥శ
కుంతః॥ అనేనవిత్తేనకింకరిష్యతిభవాన్ ॥ మరాళః- సఖకాశీవాసీకోపివి
ప్రవటురత్రాగాత్ - తేనాస్మత్పితుఃపురాకాశీవాసఫలంవ్యావర్ణితం- త
తోస్మత్తాతః బాల్యాదారభ్యచౌర్యంకుర్వాణోదైవవశాత్ స్వపాపాన్ని
వృత్తోవైరాగ్యాత్సకుటుంబఃకాశీమేష్యతి - తదర్థమిదంద్రవిణజాతం - శ
కుంతః- మహద్భాగ్యంతవపితుఃతథాహి ॥ శ్లో ॥ వారాణసీపురీవాసవాస
నావాసితాత్మనా । కింశునాసమతాంయాతివరాకః పాకశాసనః॥ ఊష
రంకర్మసస్యానాంక్షేత్రంవారాణసీపురీ।యత్రసంలభ్యతేమోక్షః సమం
చండాలపండితైః॥ మరణంమంగళంయత్రవిభూతిశ్చవిభూషణం । కౌపీనం
యత్రకౌశేయం సాకాశీకేనమీయతే ఏవముభయోః సంవాదంశ్రు
త్వారాజాతుతోష అచింతయచ్చమనసికర్మణాంగతిస్సర్వథైవవిచిత్రా-
ఉభయోరపిప విత్రామతిరితితతో రాజావినివృత్యభవనాం తరేపితృపు
త్రావపశ్యత్ - తత్రపితాపుత్రంప్రాహ- ఇదానీంపరిజ్ఞాత శాస్త్రత
త్త్వోపినృపతిః కార్పణ్యేనకిమపినప్రయచ్ఛతి ॥ కింతు ॥ శ్లో ॥ అర్థినికవ
యతి పక్షతిచపతస్తతివోస్తన్ముఖస్తౌతి । పశ్చాద్యామీత్యుక్తేమానీ దృ
ష్టింమూలయతి ॥ రాజాప్యేతచ్ఛ్రుత్వాతస్మిమాపంప్రాప్యస్మై వంవ
దేతి స్వగాత్రాత్సర్వాభరణాన్యుత్తార్యదత్వా తస్మైతతోగృహమా
దస్యాకాలాంతరేసభాముపవిష్టఃకాళిదాసంప్రాహ-సఖే ॥ శ్లో ॥ కవీనాం

మానసంనౌమితరతిప్రతిభాంభసా ॥ తతఃకవిరాహ ॥ యత్పి తేనవయాం
సివభువనానిచతుర్దశ ॥ తతోరాజాప్రత్యక్షరంముక్తాఫలలక్షందదౌ - తతః
ప్రవిశతిద్వారపాలఃదేవకోపికోపీనావశేషావిద్వాన్ద్వారితిష్ఠతీతి॥ రాజా
ప్రవేశయ ॥ తతఃప్రవేశితః ॥ కవిరాగత్యస్వస్తీత్యుక్త్వానుక్తఏవోపవిష్టః
ప్రాహ ॥ శ్లో॥ ఇహనివసతిమేరుశ్శేఖరోభూధరాణామిహహినిహితభారా
స్సాగరాస్సప్తచైవ । ఇదమతులమనంతంభూతలంభూరిభూతోద్భవధరణ
సమర్థంస్థానమస్మద్విధానాం॥రాజా - మహాకవేకింతేనామ-అభిధత్స్వ-క
విఃనామగ్రహణంనోచితంపణ్డితానాంతథాపివదామోయదిజానాసిఃశ్లో॥
నహిస్తనంధయీబుద్ధిర్గంభీరంగాహతేవచః। తలంతోయనిధేర్ద్రష్టుంయష్టి
రస్తినవైణవీ॥దేవాకర్ణయ॥ శ్లో ॥ చ్యుతామిందోర్లేఖాంరతికలహభగ్నంచ
వలయంసమంచక్రీకృత్యప్రహసితముఖీశైలతనయా । అవోచద్యంపశ్యే
త్య-వతుగిరిశస్సాచగిరిజాసచక్రీడాచంద్రోదశనకిరణాపూరితతనుః॥ కాళి
దాసః॥ సఖేక్రీడా చంద్రవిరాడ్దృష్టోపి- కథమీద్వశీతేదశామండలేమండ
లేపిరాజత్యరాజనిబహుధనవతి-క్రీడాచంద్రః ॥ శ్లో ॥ ధనినోప్యదానవిభ
వాగణ్యాస్తేథురిమహాదరిద్రాణాం। హంతినయతఃపిపాసామత్సముధ్రో
పిమరురేవ॥కించ॥ ఉపభోగకాతరాణాంపురుషాణామర్థసంచయపరాణాం।
కన్యామణిరివసదనేతిష్ఠత్యర్థఃపరస్యార్థే॥సువర్ణమణికేయూరాడంబరైర
న్యభూభృతః। కలయైవపదంభోజస్తేషామాప్నోతిసారవిత్ ॥ సుధామయా
నీవసుధాంగళంతివిదగ్ధసంయోజనమంతరేణ । కావ్యానినిర్వ్యాజమనో
హరాణివారాంగనానామివయౌవనాని ॥ జ్ఞాయతేజాతునామాపినరా
జ్ఞఃకవితాంవినా। కవేస్తద్వ్యతిరేకేణనకీర్తిస్ఫురతిక్షితౌ॥ మయూరః ॥ తే
వంద్యాస్తేమహాత్మానస్తేషాంలోకేస్థిరంయశః- ర్యైర్నిబద్ధానికావ్యానియే
చకావ్యేప్రకీర్తితాః॥వరరుచిః॥పదవ్యక్తివ్యక్తీకృతసహృదయానందకలి తేక
వీనాంమార్గేస్మిన్స్ఫురతిబుధమాత్రస్యధిషణా । నచక్రీడాలేశవ్యసనపిశు
నోయంకులవధూకటాక్షాణాంపంథాఃసఖలుగణికానామవిషయః॥రాజాక్రీ
డాచంద్రాయవింశతిగజేంద్రాన్గ్రామపంచకంచదదౌ తతోరాజానంక
విస్తౌతి ॥ శ్లో ॥ కంకణంనయనద్వంద్వేతిలకంకరపల్లవే । అహోభూష
ణవైచిత్ర్యంభోజప్రత్యర్థియోషితాం॥ తుష్టోరాజాపునరక్షరలక్షందదౌ॥
తతఃకదాచిత్కోపిజరాజీర్ణసర్వాంగసంధిఃపండితోరామేశ్వరనామాస
భామభ్యాగాత్ -సచాహ ॥ శ్లో ॥ పంచాననస్యసుకవేర్గజమాంసైన్నర్ణ
పక్షీయా। పారణాజాయతేక్వాపిసర్వత్రైవోపవాసినః- వాహానాంపం

డితానాంచపరేషామపరోజనః కవీంద్రాణాంగజేంద్రాణాంగ్రాహకోనృప
తిఃపరః॥ఏవంహి-సువర్ణైఃపట్టచేలైశ్చశోభాస్యాద్వారయోషితాం-పరా
క్రమేణదానేనరాజంతేరాజనందనాః - ఇత్యాకర్ణ్యరాజారామేశ్వరపం
డితాయ సర్వాభరణాన్యుత్తీర్యలక్షద్వయంప్రాయచ్ఛత్ • తతస్తాతికవిః
శ్లో॥ భోజత్వత్కీర్తికాంతాయానభఃఫాలస్థితంమహత్ । కస్తూరీతి
లకంరాజగ్గుణాకరవిరాజతే తే-బుధాగ్రేనగుణాన్బ్రూయాత్ సాధువే
త్తియతస్స్వయం- మూర్ఖాగ్రేపిచనబ్రూయాత్ బుధః ప్రోక్తాన్నవేత్తిసః
తేనచమత్కృతాస్సర్వే - రామేశ్వరకవిః ॥ శ్లో ॥ ఖ్యాతింగమయతిసుజ
నస్సుకవిర్విదధాతి కేవలంకావ్యం ॥ పుష్ణాతికమలమంభోలక్ష్మ్యాతురవిర్వి
యోజయతి॥ తతస్తుష్టోరాజాప్రత్యక్షరలక్షందదౌ - రాజేంద్రుంకవిః ప్రా
హ ॥ శ్లో ॥ కవిత్వంనశ్రుణోత్యేవకృపణఃకీర్తివర్జితజ । నపుంసకఃకింకు
రుతేపురస్థితమృగీదృశా॥ సీతాప్రాహ ॥ హతాదైవేనకవయోవరాకాస్తే
గజాఅపి । శోభానజాయతేయేషాంమండలేంద్రగృహంవినా॥ కాళిదాసః॥
అదాతృమానసంక్వాపినస్పృశంతికవేగిరః । దుఃఖాద్యైవాతివృద్ధస్యవి
లాసాస్తరుణీకృతాః॥ రాజాప్రతిపండితంలక్షందత్తవాన్ తతఃకదాచిద్రా
జాసమస్తాదపికవిమండలాదధికంకాళిదాసమవలోక్యఆయాంతం పరావే
శ్యాలోలత్వేన చేతసిఖేదలవంచక్రేతదాసీతావిద్వద్బృందవందితా తదభి
ప్రాయంజ్ఞాత్వాప్రాహ• దేవ ॥ శ్లో ॥ దోషమపిగుణవతిజనే దృష్ట్వాగు
ణరాగిణోనభిద్యంతే॥ ప్రీత్యైవశశినిపతితంపశ్యతిలోకఃకళంకమపి । తుష్టో
రాజాసీతాయైలక్షందదౌ- తథాపికాళిదాసంయథాపూర్వంనమానయతి
యదా - తదాసచకాళిదాసోరాజ్ఞోభిప్రాయంవిదిత్వాతులామిషేణప్రా
హ ॥ శ్లో ॥ ప్రాప్యప్రమాణపదవీం కోనామాస్తేతులేవలేపస్తే- నయసిగ
రిష్ఠమధస్తాత్తదితిముచ్చైస్తరాంకురుషే॥ పునరాహ- యస్యాస్తిసర్వత్ర
గతిస్సకస్మాత్స్వదేశరాగేణహియాతిఖేదం । తాతస్యకూపోయమితిబ్రు
వాణాఃక్షారంజలంకాపురుషాఃపిబంతి॥ తతోరాజ్ఞాకృతామవజ్ఞాంమనసివిది
త్వాకాళిదాసోదుర్మనాఃనిజవేశ్మయయౌ ॥ శ్లో ॥ అవజ్ఞాస్ఫుటితంప్రేమస
మీకర్తుంకఈశ్వరః। సధింనయాతిస్ఫుటితంలాక్షాలేపేనమౌక్తికం॥తతో
రాజాపిఖిన్నస్థితః- తతోలీలావతీఖిన్నందృష్ట్వారాజానంవిషాదకారణమ
పృచ్ఛత్ - రాజాచరహసిసర్వంతస్యైప్రాహ - సాచరాజముఖేనకాళిదా
సావజ్ఞాంజ్ఞాత్వాపునఃప్రాహ - దేవప్రాణనాథసర్వజ్ఞోసి ॥ శ్లో ॥ స్నే
హోహివరమఘటితోనవరంసంజాతవిఘటితస్నేహః- హృతనయనోహి

విషాదీనవిషాదీభవతిసఖలుజాత్యంధః॥ పరంతుకాళిదాసఃకోపిభారత్యాః
పురుషావతారః-తత్సర్వభావేనసమ్మానయైనంవిద్వద్భ్యః॥పశ్య॥శ్లో॥దోషాక
రోపికుటిలోపికళింకితోపిమిత్రావసాన సమయెవిహితోదయోపి। చంద్ర
స్తథాహరవల్లభతాముపైతినైవాశ్రితేషు గుణదోషవిచారణాస్యాత్॥ రా
జాపిప్రియెసర్వమేతత్సత్యమేవేత్యంగీకృత్యశ్వః కాళిదాసంప్రాతరేవసం
తోషయిష్యామీత్యవోచత్ - అన్యేద్యూరాజాదంతధావనాదివిధింవిధాయ
నిర్వర్తితనిత్యకృత్యస్సభాంప్రాపపండితాః కవయశ్చగాయకాఅన్యేప్రకృ
తయశ్చసర్వేసమాజగ్ముః-కాళిదాసమేకమనాగతంవీక్ష్యరాజాస్వసేవక
మేకంతదాకారణాయ వేశ్యాగృహంప్రేషయామాససచగత్వాకాళిదా
సంనత్వాప్రాహకవీంద్రత్వామాకారయతిభోజనరేంద్రఇతి-తతఃకవిర్వ్య
చింతయత్ -గతేహ్నినృపేణావమానితోహమద్యప్రాతరేవాకారణేకింకా
రణమితి॥శ్లో॥యంయంనృపోనురాగేణసంమానయతిసంసది।తస్యతస్యోత్సా
రణాయయతంతేరాజవల్లభాః॥కింతువిశేషాద్రాజ్ఞాఅన్వహంమాన్యమానె
మయిమాయావినోమత్సరాత్స్వైరంబోధయంతి॥ శ్లో ॥ అవివేకమతిన్నృపతి
ర్మంత్రిషుగుణవత్సువక్రితగ్రీవః-యత్రఖలాశ్చ ప్రబలాస్తత్రకథం సజ్జనా
వసరః ॥ ఇతివిచారయన్సభామాగచ్ఛత్ - తతోదూరేసమాయాంతంవీ
క్ష్యసానందమాసనాదుత్థాయసుకవేమత్ప్రియతమాద్యకథం విలంబఃక్రి
యతఇతిభాషమాణఃపంచషట్పదానిసమ్ముఖోగచ్ఛతి - తతోనిఖిలాపిసభా
స్వాసనాదుత్థితా-సర్వేసభాసదశ్చచమత్కృతాః - వైరిణశ్చస్వవిచ్ఛా
యవదనాబభూవుఃతతోరాజానిజకరకమలేనఅస్యకరకమలమవలంబ్యస్వా
సనదేశంప్రాప్యతంసింహాసనేఉపవేశ్యస్వయంచతదాజ్ఞయాతత్రైవో
పవిష్టః- తతోరాజ్ఞఃసింహాసనారూఢేకాళిదాసేబాణకవిర్దక్షిణంబాహు
ముద్ధృత్యప్రాహ॥శ్లో॥భోజఃకళావిద్రుద్రోవాకాళిదాసస్యమాననాత్
విబుధేషుకృతోరాజాయేనదోషాకరోప్యసౌ॥తతోస్యవిశేషేణవిద్వద్భిస్స
హవైరానలః ప్రదీప్తః-తతఃకైశ్చిద్బుద్ధిమద్భిఃమంత్రయిత్వాసర్వైరపివి
ద్వద్భిఃభోజస్యతాంబూలవాహినీదాసీధనకనకాదినాసమ్మానితా - తేచ
తాంపరీక్ష్యప్రాయమూచుః సుభగేఅస్మత్కీర్తిమసౌకాళిదాసోగళయతి
అస్మాసుకోపినైతేనకాళాసాహ్యంప్రవహతే-వత్వయథైనంరాజాదేశాం
తరంనిస్సారయతితథాభవత్యాకర్తవ్యమితి- దాసీప్రాహ-భవద్భ్యోహా
రంప్రాప్యమయాయుష్మత్కార్యంక్రియతేతస్మాత్ప్రథమంహారోదాత
వ్యఇతి- తతస్సాతాంబూలవాహినీతైర్దత్తంహారమాదాయవ్యచింతయ

త్ తథాహి॥ బుద్ధైరసాధ్యంకింవాస్తి - తత్సమతి(త్రా)మత్సుకతిపయవాసరే
షు దైవాదేకాకినిప్రసుప్తేరాజనిచరణసంవాహనాసేవామస్య విధాయతత్
త్రైవకపటేన నేత్రే నిమీల్యసుప్తా - తతశ్చరణచలనేనసారాజానమీష
జ్జాగరూకంసమ్యగ్జ్ఞాత్వాప్రాహ ॥ సఖిమదనమాలినిసమరాత్మాకాళిదా
సఃదాసీవేషేణఅన్తఃపురంప్రావిశ్యలీలాదేవ్యాసహరమతఇతి - రాజాత
చ్ఛ్రుత్వాఉత్థాయప్రాహ-తరంగవతికింజాగర్షీతి- సాచనిద్రావ్యాకులేవ
నశృణోతి-రాజాచతస్యాఅపథ్వనింశ్రుత్వావ్యచింతయత్ -ఇయంతరంగవ
తీనిద్రాయాంస్వప్నవశంగతావాసనావశాద్దేవ్యాదుశ్చరితంప్రాహ.సచ
స్త్రీవేషేణాన్తఃపురామాగచ్ఛతీత్యేతదపిసంభావ్యతే - కోనామస్త్రీచరి
తం వేదేతితతశ్చేత్థంవిచార్యరాజాపరేద్యుః ప్రాతరాత్మనికృత్రిమజ్వరంవి
ధాయశయానః కాళిదాసందాసీముఖేనఆనాయ్యతదాగమనానంతరంతథై
వలీలాదేవీంచానాయ్య దేవీంప్రత్యవదత్ - ప్రియే ఇదానీమేవమయాపథ్యం
భోక్తవ్యమితి-ఇత్యుక్తేసాపితథైవేతిపథ్యంగృహీత్వా రాజ్ఞోరజతపాత్రేప
త్యాత్రముద్గదాళింపర్యవేషయత్ - తతఃరాజాపితయోరభిప్రాయంజి
జ్ఞాసమానఃశ్లోకార్థంప్రాహ॥ ముద్గదాళీగత వ్రీడాకవీంద్రవితుషాకథమితి
తతఃకాళిదాసఃదేవ్యాంసమీపవర్తిన్యామపిఉత్తరార్థంప్రాహ॥ అస్థోష్ఠ
భసంయోగాజ్జాతావిగతకంచుకా దేవీతచ్ఛ్రుత్వా పరిజ్ఞాతార్థస్వరూపా
సరస్వతీవతదర్థంవిదిత్వాస్మేరముఖీమనాగివబభూవ-రాజాప్యేతద్దృష్ట్వా
విచారయామాసఇయం పురాకాళిదాసేస్నిహ్యాతిఅసేనఏతస్యాం సమీపవ
ర్తిన్యామపిఇత్థమభ్యధాయి- ఇయంచస్మేరముఖీబభూవ-స్త్రీణాంచచిత్తం
కోవేద ॥శ్లో॥ అశ్వప్లుతంవాసవగర్జితంచ స్త్రీణాంచచిత్తంపురుషస్యభా
గ్యం। అవర్షణంచాప్యతివర్షణంచ దేవోనజానాతికుతోమనుష్యః ॥ కింత్వ
యంబ్రాహ్మణః - దారుణాపరాధిత్వేపినహంతవ్యఇతి - విశేషేణసరస్వ
త్యాఃపురుషావతారఇతివిచార్యకాళిదాసంప్రాహ-కవేసర్వథాఅస్మద్దేశే
నస్థాతవ్యంకింబహునోక్తేనప్రతివాక్యంకిమపినవక్తవ్యం- తతఃకాళిదాసోపి
వేగేనోత్థాయవేశ్యాగృహమేత్యతాంప్రత్యాహ-ప్రియే అనుజ్ఞాందేహి-
మయిభోజఃకుపితః-స్వదేశేనస్థాతవ్యమిత్యువాచ. అహహ॥శ్లో॥ అఘటితఘ
టితానిఘటయతిఘటితఘటితానిదుర్ఘటీకురుతే । విధిరేవతానిఘటయతి
యానిపుమాన్నైవచింతయతి॥కించ॥ కిమపివిద్వద్భిఃందచేష్టితమేవేతిప్రతి
భాతి-తథాహి॥శ్లో॥ బహూనామల్పసారాణాంసమవాయోదురత్యయః॥

తృణైర్విధీయతేరజ్జుఃబధ్యంతేతేనదంతినః॥ తతోవిలాసవతీనామవేశ్యాతం
ప్రాహ॥ శ్లో॥ తదేవాస్యపరంమిత్రంయత్రసంక్రామతిద్వయం। దృష్టేసు
ఖంచదుఃఖంచప్రతిచ్ఛాయేవదర్పణే॥ దయితమయివిద్యమానాయాంకిన్తే
రాజ్ఞా - కింపారాజదత్తేనవిత్తేనకార్యంసుఖేననిశ్శంకంతిష్ఠగృహాంతఃపు
హారఇతి - తతఃకాళిదాసఃతత్రైవపర్ణకటిపఘుదినానిగమయామాస-త
తఃకాళిదాసేగృహాన్నిర్గతేరాజానంలీలాదేవీప్రాహ- దేవకాళిదాసకవి
నాసాకంనితాంతంనిబిడతమామైత్రీ- తదిదానీమనుచితంకస్మాత్కృతం-య
స్యదేశేప్యవస్థాననిషిద్ధం॥ శ్లో॥ ఇక్షోరగ్రాత్క్రమశః పర్వణిపర్వణియథా
రసవిశేషః। తద్వత్సజ్జనమైత్రీవిపరీతానాంస్తువిపరీతా॥ శోకారాతిపరిత్రాణం
ప్రీతివిశ్రంభభాజనం। కేనరత్నమిదంసృష్టంమిత్రమిత్యక్షరద్వయం॥ రాజా
ప్యేతల్లీలాదేవీవచనమాకర్ణ్యప్రాహదేవి కేనాపిమమేత్యభిధాయి । త
త్కాళిదాసోదాసీవేషేణఅంతఃపురమాసాద్యదేవ్యాసహరమతఇతి-మయా
సైతద్వ్యాపారజిజ్ఞాసయాకపటజ్వరేణాయంభవతీచవీక్షితౌ తతఃసమీప
వర్తిన్యామపిత్వయ్యుత్తరార్ధమిత్థంప్రాహ - తచ్చాకర్ణ్యత్వయాపికృ
తోహాసః- తతశ్చసర్వమేతద్దృష్ట్వాబ్రాహ్మణహననభీరుణామయాదేశాన్ని
స్సారితః॥ త్వాంచనదాక్షిణ్యేనహన్మీతి-తతఃహాసపరాదేవీచమత్కృతా
ప్రాహ । నిశ్శంకందేవఅహమేవధన్యా - యస్యాస్త్వంపతిరీదృశఃయత్త్వ
యాభుక్తశీలాయాఃమమమనఃకథమన్యత్రగచ్ఛతి - యతఃసర్వకామినీభిర
పికాంతోపభోగేష్వర్తవ్యోసి - అహహదేవత్వంయదిమాంసతీమసతీంవాఅ
కృత్వాగమిష్యసితర్హ్యహంసర్వథామరిష్యఇతి - తతోరాజాపిప్రియేస
త్యంవదసీతిమానయామాసతప్తంలోహగోళకంకారయామాస-ధనుశ్చస
జ్యంచక్రేతతోదేవీస్నాతానిజపాతివ్రత్యానలేనదేదీప్యమానాసుకుమార
గాత్రీసూర్యమవలోక్యప్రాహ ॥ జగచ్చక్షుస్త్వంసర్వసాక్షీసర్వంవేత్సి
॥ శ్లో ॥ జాగ్రతిస్వప్నకాలేచసుషుప్తౌయదిమేపతిః। భోజఏవపరంనాన్యో
మచ్చిత్తేభావితోపినఇత్యుక్త్వాతతోదివ్యత్రయంచక్రే-తతశ్శుద్ధాయామం
తః పురేలీలావత్యాంలజ్జానతశిరాః పశ్చాత్తాపాతురోదేవిక్షమస్వపా
పిష్ఠంమాంకింవదామీతికథయామాస - రాజాచతదాప్రభృతిననిద్రాతినచ
భుంక్తేనకేనచిద్వక్తి - కేవలముద్విగ్నమనాః స్థిత్వాదివానిశంప్రవిలపతి
కింనామమమలజ్జాకిన్నామదాక్షిణ్యంక్వగాంభీర్యంహాహాకవేకవికోటిము
కుటమణేకాళిదాసహామమప్రాణసమహామూర్ఖేనకి మశ్రావ్యంశ్రావి
తోసిఅవాచ్యముక్తోసీతిప్రసుప్తఇవగ్రహగ్రస్తఇవమాయావిధ్వస్తఇవప

పాత. తతః ప్రియాకరకమలసిక్తజలసంజాతసంజ్ఞః కథమపితామేవప్రి
యాంవీక్ష్యస్వాత్మనిందాపరఃపరమతిష్ఠత్ - తతోనిశానాథహీనేవనిశాదిన
కరహీనేవదినశ్రీఃప్రియోగినీవయోషిత్ శక్రరహితేవసుధర్మానభాతిభో
జభూపాలసభారహితాకాళిదాసేన - తదాప్రభృతినకస్యచిన్ముఖకావ్యంన
కోపివినోదసుందరంవచోవక్తి - తతోగతేషుకేషుచిద్దినేషుకదాచిద్రాజా
పూర్ణేన్దుమండలమవ్యక్షపురశ్చలీలాదేవిముఖేన్దుంవీక్ష్యప్రాహ ॥ తుళణ
అణుఅణుసరఇగ్గాసోముహచదంసఖ్ఖుదాయె॥కుత్రచపూర్ణేపిచంద్రమస
నేత్రవిలాసాఃకదావాచోవిలసితంప్రతశ్లోచ్ఛ్రితిత- ప్రాత్రర్విధీన్విధాయస
భాంప్రాప్య రాజావిద్వద్వరాన్ప్రాహ - అహోఘాకవయః ఇయంసమ
స్యాపూర్యతాంతతఃపఠతి - తుళణఅణుఅణుసరఇగ్గాసోముహచదంసఖు
ఎదాయెపునరాహఇయం చేత్సమస్యానపూర్యతేభవద్భిః మద్దేశేనస్థాతవ్య
మితి - తతోభీతాస్తేకవయఃస్వానిగృహాణిజగ్ముః చిరంవిచారితేప్యర్థేకస్యాపి
నార్థసంగతిస్స్ఫురతి - తతస్సర్వైర్మిళిత్వాబాణఃప్రేషితః- తతస్సభాం
ప్రాప్యాహరాజానందేవసర్వైర్విద్వద్భిరహంప్రేషితః-అష్టౌవాసరా
నవధిమభిధేహీనవమేహ్నిపూరయిష్యంతితే - నచేద్దేశాన్నిర్గచ్ఛంతి-రా
జాఅస్త్విత్యాహతతోబాణః తేషాంవిజ్ఞాప్యరాజసందేశంస్వగృహమగా
త్ -తతోసప్తాదివసాఃఅతీతాః- అష్టమదినరాత్రౌమిళితేషుతేషుకవిషుబాణ
ప్రాహ - అహోఘాతారుణ్యమదేనరాజసన్మానమదేనకించిద్విద్యామదేన
కాళిదాసోనిస్సారితోభవత్ - సమేభవంతస్సర్వేపికవయః-విషమేర్థేసేతు
సపక్షపవకవిఃతంనిస్సార్యఇదానీంకింనామమహత్త్వమాసీత్ - స్థితేతస్మిన్
కథమియమవస్థాస్మాకం-భవేత్ తన్నిస్సారణేయాబుద్ధిఃకృతాసాభవద్భిరేవ
అనుభూయతే॥ శ్లో ॥ సామాన్యవిప్రద్వేషేచకులనాశోభవేత్కిల। ఉమా
రూపస్యవిద్వేషేనాశఃకవికులస్యహి ॥ తత్సర్వేగాఢంకలహాయంతేస్మమ
యూరాదయశ్చతతస్తేసర్వే కలహాన్నివార్యసద్యః ప్రాహుః- అద్యా
వావధిఃపూర్ణః- కాళిదాసమంతరేణనకస్యచిత్సామర్థ్యమస్తిసమస్యా
పూరణే ॥ శ్లో ॥ సంగ్రామేషుభటేంద్రాణాంకవీనాంకవిమండలే।
దీప్తిర్వాదీప్తిహానిర్వాముహూర్తేనైవజాయతే॥ యదిరోచతేతతోద్యై
వమధ్యరాత్రేప్రముదితచంద్రమసినిగూఢమేవగచ్ఛామః । సంపత్తిసం
భారమాదాయయదినగమ్యతేశ్వోరాజసేవకాఅస్మాన్ బలాన్నిస్సారయం
తి - తదాదేహమాత్రేణైవాస్మాభిర్గంతవ్యం - తదద్యమధ్యరాత్రేగ
మిష్యామఇతిసర్వేనిశ్చిత్యగృహమాగత్యబలీవర్దాన్ వ్యాఘేషుశకటేషుసంప

ద్వారమారోప్య రాత్రావేవనిష్క్రాంతాః - తతః కాళిదాసః తత్రైవరా
త్రౌ విలాసవతీసదనోద్యానేవసన్ పథిగచ్ఛతాం తేషాంగిరంశ్రుత్వా వే
శ్యాచేటీం ప్రేషితవాన్-ప్రియేపశ్యైక ఏతేగచ్ఛంతిబ్రాహ్మణా ఇవ-తతస్సా
సమేత్యసర్వానపశ్యత్ -ఉపేత్యచకాళిదాసంప్రాహ ॥ శ్లో ॥ ఏకేనరాజ
హంసేనయాశోభాసరసోభవత్ । నసాబకసహస్రేణపరిత స్తీరవాసినా॥
సర్వేచబాణమయూరప్రముఖాః పలాయంతేనాత్ర సంశయ ఇతికాళిదా
సః ప్రియె వేగేనవాసాంసిభవనాదానయ- యథాపలాయమానాన్ విప్రాన్
రక్షామి ॥ శ్లో ॥ కింపౌరుషంరక్షతియేననార్తాన్ కింవాధనంనార్థిజనా
యయత్స్యాత్ । సాకింక్రియాయానహితానుబద్ధా కింజీవితంసాధువి
రోధియద్వై॥తతస్సకాళిదాసశ్చారవేషంవిధాయఖడ్గముద్వహన్ - క్రోశా
ర్ధముత్తరంగత్వా తేషా మభిముఖమాగత్య సర్వాన్నిరూప్యజయేత్యాశీ
ర్వచనముదీర్య పప్రచ్ఛచారణభాషయా - అహోవిద్యావారిధయోభో
జసభాయాంసంప్రాప్తమహత్వాతిశయాఃబృహస్పతయఇవసంభూయకు
త్రజిగమిషవోభవంతః కచ్చిత్కుశలం వోరాజాచకుశలీఅస్మాభిః కాశీ
దేశాదాగమ్యతే - భోజదర్శనాయవిత్తస్పృహయాతతః - పరిహాసంకు
ర్వంతతస్సర్వేనిష్క్రాంతాః - తతస్తేషుకశ్చిత్తద్గిరమాకర్ణ్యతంచచార
ణంమన్యమానః - కుతూహలేన విశ్చిత్వాప్రాహ-అహోచారణ శృణు-
త్వయాపశ్చాదపిశ్రోష్యతఏవ అతోమయాఽద్యైవోచ్యతేరాజ్ఞాకిలైభ్యో
విద్వద్భ్యః పూరణాయసమస్యోక్తా - తత్పూరణాశక్తాః కుపితారాజ్ఞా
దేశాంతరేక్వచిజ్జిగమిషవఏతేనిశ్చక్రముః - చారణః రాజ్ఞాకావాసమ
స్యోక్తాతతః పఠతిసవిపశ్చిత్ తుళణఅణుఅణుసరఇగ్యా సోముహచదం
సఖుపదాయెచారణః - ఏతత్సాధ్వేవగూఢార్థం ఏతత్పూర్ణేందుమండలం
వీక్ష్యరాజ్ఞాపాఠి- ఏతస్యోత్తరార్థమిదంభవితుమర్హతి - అణుఇదిబంణ
యదికహంఅణుకిదితంసంపడిపదిచదంసా. సర్వేశ్రుత్వాచమత్కృతాఃతతః
చారణస్సర్వాన్ప్రణిపత్యనిర్యయౌ - తతస్సర్వేవిచారయంతిస్మఅహో
ఇయంసాక్షాత్సరస్వతీపుంరూపేణ సర్వేషాంఅస్మాకం పరిత్రాణాయాగ
తా - నాయంభవితుమర్హతిమనుష్యః - అద్యాపికిమపి కేనాపినజ్ఞాయ
తే - తతశ్శీఘ్రమేవగృహమాసాద్యశకటేభ్యోభార ముత్తార్యరాత్రితస్స
ర్వైరపిరాజభవనమాగంతవ్యం నచేచ్చారణఏవనివేదయిష్యతి-తతఃఝడితి
గచ్ఛామఇతియోజయిత్వాతథాచక్రుః - తతోరాజసభాంగత్వారాజాన
మాలోక్యస్వస్తీత్యుక్త్వావివిశుః - తతఃబాణంప్రాహ దేవసర్వజ్ఞేనయా

త్త్వయాపత్యేతతదీశ్వరఏవ వేద కేమీవరాకా ఉదరంభరయః ద్విజాః - త
థాప్యుచ్యతే॥ తులణఅణుఅణుసరఇగ్యాసో ముహచదంసఖుపదాయె - అణు
ఇదిబంణయదికహ అణుకిదితంసంపడిపదిచదంస॥ తులనామన్వనుసరతిగ్లౌ
స్సుఃముఖచంద్రస్యఖల్వేతస్యాః। అన్విఇవగణ్యతేకథమనుకృతిస్తస్యప్రతిపది
చంద్రస్య॥ రాజాయథావ్యవసితస్వాభిప్రాయంవిదిత్వా సర్వథాకాళిదా
సఃఅత్యర్థందివసప్రాప్యస్థానేనివసతి- ఉపాయైశ్చసర్వంసాధ్యం - తతో
బాణాయసుక్షాణాం పంచదశలక్షాణిప్రాదాత్ - సంతోషమిషేణైవవి
ద్వద్బృందంస్వంస్వం సదనంప్రతిప్రేషితం - గతేచవిద్వన్మండలేశనై
ర్ద్వారపాలాయాదిష్టంరాజ్ఞాయది కేచిద్ద్విజన్మానఆయాస్యంతితదాగృహ
మధ్యమానేతవ్యాః - తతస్సర్వమపివిత్తమాదాయస్వగృహంగతేబాణే
కేచిత్పండితాఆహుః - అహోబాణేనానుచితంవ్యవధాయి - యదసా
వపిఅస్మాభిస్సహనగరాన్నిష్క్రాంతోపి సర్వమేవధనంగృహీతవాన్ - స
ర్వథాభోజస్యబాణస్వరూపంజ్ఞాపయిష్యామః - యథాకోపినాన్యాయం
విధత్తేవిద్వత్సు - తతస్తేరాజానమాసాద్యదదృశుః - రాజాతాన్ప్రాహ
ఏతత్స్వరూపంజ్ఞాతమేవ భవద్భిర్యథార్థతయావాచ్యం - తతస్తైస్సర్వ
మేవనివేదితంతతః - రాజావిచారితవాన్ - సర్వథాకాళిదాసశ్చారణవే
షేణమద్భయాన్మదీయనగర మధ్యాస్తే- తతశ్చాంగరక్షకానాదిదేశ - అ
హోపల్యాణ్యంతాంతురంగాః - తతఃక్రీడోద్యాన ప్రయాణేపటహ
ధ్వనిరభవత్ - అహోత్విదానీంరాజాదేవ పూజావ్యగ్రఇతిశుశ్రుమః-
పునరిదానీం క్రీడోద్యానంగమిష్యతీతివ్యాకులా స్సర్వేభటాస్సంభూయప
శ్చాద్యాంతి - తతోరాజాతైర్ద్విద్విభిస్సహ అశ్వమారుహ్యరాత్రౌయ
త్రచారణ ప్రసంగస్సమజని తత్ప్రదేశంప్రాప్తః - తతోరాజాచరతాం
చోరాణాంపదజ్ఞానని పుణానాహూయప్రాహ అనేనవర్త్మనాయఃకోపి
రాత్రౌనిర్గతః తస్యపదానిఅద్యాపిదృశ్యంత్వితితతోరాజాప్రతిపండితం
లక్షందత్వాతాన్ప్రేషయిత్వాచస్వభవన మగాత్ తేచపదజ్ఞారాజాజ్ఞ
యాసర్వతశ్చరంతోపితమన్వేషమాణావిమూఢాఇవాసన్ - తతశ్చలం
బమానేసవితరి - కామపిదాసీమేకపదత్రాణంత్రుటితమాదాయచర్మకార
వేశ్మగచ్ఛంతీందృష్ట్వాతుష్టాఇవాసన్- తతఃతత్పదత్రాణంతయాచర్మకార
కరేన్యస్తంవీక్ష్యతైశ్చతస్యాఃకరాన్మిషేణాదాయకరేణుపూర్ణేపధిముక్తం
తదేవ పదంతస్యేతిజ్ఞాత్వాతాంచదాసీం క్రమేణవేశ్యాభవనంవిశంతీంవీ

త్యతస్యాః మందిరంపరితోషయామాసుః - తతశ్చతైః క్షణేనభోజశ్రి
వణపథవిషయం అభిజ్ఞానవార్తాప్రాపితా - తతోరాజాసపౌరస్సామా
త్యఃపదాఖ్యమేవవిలాసవతీభవనమగాత్ - తతఃతచ్ఛ్రుత్వావిలాసవతీం
ప్రాహ కాళిదాసఃప్రియేమత్కృతేకింకష్టంతేపశ్య-విలాసవతీ- సుకవే॥శ్లో॥
ఉపస్థితేవిప్లవఏవపుంసాంసమస్తభావఃపరిమీయతేయతః।అవాతివాయౌ
నహితూలరాశేర్గిరేశ్చకశ్చిత్ప్రతిభాతిభేదః ॥ మిత్రస్వజనబంధూనాంబు
ద్ధేర్ధైర్యస్యచాత్మనః । ఆపన్నికషపాషాణేజనోజానాతిసారతాం॥అప్రా
ర్థితానిదుఃఖానియథైవాయాంతిదేహినః । సుఖానిచతథామన్యేదైన్య
మత్రాతిరిచ్యతే ॥ సుకవేరాజ్ఞాత్వయిమనాజ్ఞైరాకృతేవచసాపిమయా
సహేదందాసబృందంపరిదీప్తవహ్నౌపతిష్యతి - కాళిదాసః- ప్రియేనైవం
మంతవ్యం॰మాందృష్ట్వావికాసీకృతాస్యోభోజఃపాదయోః పతిష్యతీతితతో
వేశ్యాగృహంప్రవిశ్యభోజః కాళిదాసందృష్ట్వాససంభ్రమమాశ్లిష్యపాద
యోఃపతతి-సరాజాపతతిచ॥శ్లో॥గచ్ఛతస్తిష్ఠతోవాపిజాగ్రతస్స్వపతోపివా।
మాభూన్మనఃకదాచిన్మేత్వయావిరహితంకవే॥ కాళిదాసస్తచ్ఛ్రుత్వాప్రీ
డావనతాననస్తిష్ఠతిరాజాచకాళిదాసముఖమున్నమయ్యాహ- కాళిదాస
కళావాసదాసవచ్ఛాలితోయది। రాజమార్గేవ్రజన్నత్రపరేషాంతత్రకాత్ర
పా॥ ధన్యాంవిలాసినీంమన్యేకాళిదాసోయదేతయా। నిబద్ధస్స్వగుణైరేషః
శకున్తఇవపఞ్జరే॥ రాజానేత్రయోర్హర్షాశ్రుమార్జయతికరాభ్యాంకాళి
దాసస్య-తతఃతత్ప్రీతిప్రసన్నోరాజాబ్రాహ్మణేభ్యః ప్రత్యేకంలక్షం
దదౌ - నిజతురగేచకాళిదాసమారోప్యసపరివారఃనిజగృహంయయౌ --కి
యత్యపికాలేతిక్రాన్తేరాజాకదాచిత్సంధ్యామాలోక్య ప్రాహ॥శ్లో॥ పరిపత
తిపయోనిధౌపతంగఃతతోబాణఃప్రాహ॰ సరసిరుహాముదరేషుమత్తభృం
గః॥ తతోమహేశ్వరఃకవిఃఉపవనతరుకోటరేవిహంగః॥ తతః॥ కాళిదాసః
ప్రాహ- యువతిజనేషుశనైశ్శనైరనంగః॥ తుష్టోరాజాలక్షంలక్షందదౌ-చ
తుర్థచరణస్యలక్షద్వయందదౌ - కదాచిద్రాజాబహిరుద్యానమధ్యేమార్గం
ప్రత్యాగచ్ఛంతంకమపివిప్రందదర్శతస్యకరేచర్మమయంకమండలుంవీక్ష్యతం
చాతిదరిద్రంజ్ఞాత్వా ముఖశ్రియావిరాజమానంచావలోక్యతురంగంతద
గ్రేనిధాయాహ - విప్రచర్మపాత్రంకిమర్థంపాణౌవహసీతి-సచవిప్రః నూ
నంముఖశోభయాప్యనాకృత్యాచభోజఇతివిచార్యాహ - దేవవదాన్యశిరో
మణౌభోజేపృథ్వీంశాసతిలోహతామ్రాభావస్సముజని- తేనచర్మమయంపా
త్రంవహామీతి॥రాజా॥భోజేశాసతిలోహతామ్రాభావేకోహేతుఃతద్వా॥వి

ప్రఃపతతి॥ అస్య శ్రీభోజరాజస్యద్వయమేవసుదుర్లభం । శత్రూణాంశృం
ఖలైర్లోహంతామ్రంశాసనపత్రకైః॥ తతస్తుష్టోరాజాప్రత్యక్షరలక్షందదౌ-
కదాచిద్ద్వారపాలఃప్రాహ- ధారేంద్ర కాశ్మీరదేశాదాగతః కశ్చిద్విద్వాన్
ద్వారితిష్ఠతితత్పత్నీచతత్పుత్రస్సపత్నీకః- అతఃఅతిపవిత్రంవిద్వత్కుటుంబం
ద్వారితిష్ఠతీతి॥ రాజా॥ అహోఆగరీయసీశారదాప్రసాదపద్ధతిః- తస్మిన్న
వసరేగజేంద్రపాలఆగత్యరాజానంప్రణమ్యప్రాహ - భోజేంద్రసింహళదే
శాధీశ్వరేణసపాదశతంగజేంద్రాఃప్రేషితాఃషోడశమహామణయశ్చ-తతో
బాణఃప్రాహ ॥శ్లో॥ స్థితిఃకవీనామివకుంజరాణాంస్వమందిరంవానృపమంది
రంవా। గృహేగృహేకింభషకాఇవైతేభవన్తిభూపాలవిభూషితాంగాః॥
తతోరాజాగజావలోకనాయబహిరగాత్ . తతస్తంవిద్వత్కుటుంబంవీక్ష్య
చోళపండితోరాజ్ఞః. ప్రియోహమితిగర్వందధారయన్మయారాజభవనమ
ధ్యంగమ్యతే - విద్వత్కుటుంబస్తుద్వారపాలజ్ఞాపితమపిబహిరాస్తేతదా
రాజాతచ్చేతసిగర్వంవిదిత్వాచోళపండితం సౌధాంగణాన్నిస్సారితవాన్-
కాశీదేశవాసీ కోపితండులదేవనామారాజ్ఞేస్వస్తీత్యుక్త్వాతిష్ఠత్ - రాజా
చతంపప్రచ్ఛ - సుమతేకుత్రనివాసః । వర్తతేయత్రసావాణీ కృపాణీరి
క్తశాఖినః - శ్రీమన్మాళవభూపాలస్తత్రదేశేవసామ్యహం - తుష్టోరాజా
తస్మైగజేంద్రసప్తకందదౌ - తతఃకోపివిద్వానాగత్యప్రాహ - తపస్సం
పదఃప్రాప్త్యాః తత్తపోపినవిద్యతే - యేనత్వంభోజకల్పద్రుమఃదృగ్గోచరము
పైష్యసి॥ తస్మైరాజాదశ గజేంద్రాన్దదౌ - తతఃకశ్చిద్బ్రాహ్మణపుత్రః
భుం భారవంకుర్వాణోభ్యేతి - తతస్సర్వేసంభ్రాంతాః - కథంభుంభార
వంకరోషీతిరాజ్ఞోస్వదృగ్గోచరమానీతఃపృష్టఃసప్రాహ - దేవత్వద్దానపా
థోధౌ దారిద్ర్యస్యనిమజ్జతః । నకోపిహికరాలంబంధత్తేమత్తేభదాయ
కః - తతస్తుష్టోరాజాతస్మైత్రింశద్గజేంద్రాన్ప్రాదాత్ . తతఃప్రవిశతిప
త్నీసహితఃకోపివిలోచనోవిద్వాన్ స్వస్తీత్యుక్త్వాహప్రాహ ॥ శ్లో ॥ ని
జానపిగజాన్ భోజందదానంప్రేక్ష్యపార్వతీ । గజేంద్రవదనంపుత్రంరక్ష
త్యద్యపునఃపునః॥ తతోరాజాసప్తగజాన్తస్మైదదౌ-తతోరాజావిద్వత్కు
టుంబంతద్దైవపురతఃస్థితంవీక్ష్యబ్రాహ్మణంప్రాహ ॥ శ్లో ॥ క్రియాసిద్ధిస్స
త్త్వేభవతిమహతాంనోపకరణే॥ వృద్ధద్విజఃప్రాహ ॥శ్లో॥ ఘటోజన్మస్థానం
మృగపరిజనోభూర్జవసనంవనేవాసఃకందాదికమశనమేవంవిధగుణః । అ

గస్త్యః పాథోధింయదకృతకరాం భోజకుహరే క్రియాసిద్ధిస్సత్త్వే భవతిమ
హతాంనోపకరణే॥ తతోరాజాబహుమూల్యానపిషోడశమణీన్ తస్మైదదౌ
తతస్తత్పత్నీంప్రాహరాజా-అంబత్వమపిపఠ॥ దేవీ॥రథస్యైకంచక్రంభుజ
గనమితాస్సప్తతురగానిరాలంబోమార్గఃచరణవికలస్సారథిరపి॥రవిర్యాత్యే
వాంతంప్రతిదినమపారస్యనభసః క్రియాసిద్ధిస్సత్త్వే భవతిమహతాంనోప
కరణే॥ రాజాతుష్టస్సప్తదశగజాన్సప్తరథాంశ్చతస్యైదదౌ - తతోవిప్రపు
త్రంప్రాహరాజా- విప్రసుతత్వమపిపఠ॥విప్రసుతః॥శ్లో॥ విజేతవ్యాలంకా
చరణతరణీయోజలనిధిర్విపక్షః పౌలస్త్యోరణభువిసహాయాశ్చకపయః। ప
దాతిర్మర్త్యోసౌసకలమవధీద్రాక్షసకులంక్రియాసిద్ధిస్సత్త్వే భవతిమహ
తాంనోపకరణె॥ తుష్టోరాజావిప్రసుతాయఅష్టాదశగజేంద్రాన్ ప్రాదా
త్ ॥ తతస్సుకుమారమనోజ్ఞనిఖిలాంగావయవాలంకృతాంశృంగారరసోప
జాతమూర్తిమివచంపకలతామివలావణ్యగాత్రయష్టింవి ప్రస్నుషాంవీక్ష్య
నూనంభారత్యాః కాపిలీలాకృతిరియమితిచేతసినమస్కృత్యరాజాప్రా
హ - మాతస్త్వమప్యాశిషంవద - విప్రస్నుషా-దేవశృణు॥ శ్లో ॥ ధనుః
పౌష్పంమౌర్వీమధుకరమయీచంచలదృశాందృశాంకోణోబాణః సుహృద
పిజడాత్మాహిమకరః । స్వయంచైకోనంగఃసకలభువనంవ్యాకులయతి - క్రి
యాసిద్ధిస్సత్త్వే భవతిమహతాంనోపకరణే ॥ చమత్కృతోరాజాలీలా
దేవీభూషణానిసర్వాణ్యాదాయతస్యైదదౌ - అనర్ఘ్యాంశ్చసువర్ణమౌ
క్తికవైడూర్యప్రవాళాంశ్చప్రదదౌ. తతఃకదాచిత్సీమన్తసామాకవిఃప్రా
హ ॥ శ్లో ॥ పన్థాస్సంహరదీర్ఘతాన్త్యజనిజం తెజః కఠోరంరవేశ్రీమన్నీం
ధ్యగిరేప్రసీదసదయంసద్యస్సమీపెభవ। ఇత్థంమారపలాయనశ్రమవతీంద్రు
ష్ట్వానిజప్రేయసీంశ్రీమన్భోజతవద్విషః ప్రతిదినంజల్పన్తిమూర్ఛంతిచ॥ త
స్మిన్నెవక్షణేకశ్చిత్సువర్ణకారఃపాత్రం తేషుపద్మరాగమణిమణ్డితంసువర్ణభా
జనమాదాయరాజ్ఞః పురోముమోచ - తతోరాజాసీమంతకవింప్రాహసు
కవెఇదంభాజనంకామపిశ్రియంగర్భయతితతఃకవిరాహ ॥ శ్లో ॥ ధారేశ
త్వత్ప్రతాపెనపరాభూతస్త్విషాంపతిః । సువర్ణపాత్రవ్యాజేనదేవత్వా
మెవసేవతె ॥ తతఃతుష్టోరాజాతదేవపాత్రంముక్తాఫలైరాపూర్యప్రాదా
త్ - కదాచిద్రాజామృగయారసేనపురః పలాయమానంవరాహందృష్ట్వా
స్వయమేకాకీతదాదూరంవనాంతమాసాదితవాన్ - తత్రకంచనద్విజవరమ
వలోక్యప్రాహ - ద్విజకుత్రగంతాసిద్విజః - ధారానగరం - భోజః-కిమ

ర్థం - ద్విజః - భోజంద్రష్టుంద్రవిణేచ్ఛయాసపండితాయదత్తేఅహమపి తమూర్ఖణంనయాచె - భోజః-విప్రత్వంవిద్వాన్ కవిర్వాద్విజః-మహాభాగకవిరహం - భోజఃతర్హికిమపిపఠ - ద్విజఃభోజంవినామత్పదసరణింనకోపిజానాతి - రాజా - మమాప్యమరవాణీపరిజ్ఞానమస్తి - రాజాచమయిస్నిహ్యతి- త్వద్గుణంచశ్రావయిష్యామికిమపికళాకౌశలందర్శయ- విప్రః - కింవర్ణయామి॥రాజా॥కలమానేతాన్వర్ణయవిప్రః ॥ శ్లో ॥ కలమాఃపాకవినమ్రాఃమూలతలాఘ్రాతసురభికల్హారాః। పవనాకమ్పితశిరసః ప్రాయఃకుర్వన్తిపరిమళశ్లాఘాం ॥ రాజాతస్మైసర్వాభరణాన్యుత్తార్యదదౌ-తతః కదాచిత్కుంభకారవధూః - రాజగృహమేత్య ద్వారపాలం ప్రాహ - ద్వారపాలరాజాద్రష్టవ్యః - సఆహ ॥ కింతేరాజ్ఞాకార్యం- సాచాహ - నతేభిధాస్యామినృపాగ్రఏవకథయామి - ససభాయామాగత్యాహ - దేవకుంభకారప్రియాకాచిద్రాజ్ఞోదర్శనాకాంక్షిణీనవర్తిమత్పురఃకార్యంత్వత్పురతఃకథయిష్యతిరాజా । ప్రవేశయ । సాచాగత్యనమస్కృత్యవక్తి । దెవమృత్ఖననాద్దృష్టంనిధానంవల్లభేనమె । సపశ్యన్నేవతత్రాస్తె త్వామ్జ్ఞాపయితుమభ్యాగాం । రాజాచచమత్కృతోనిధానకలశమానయామాస ॥ తద్ద్వారముద్ఘాట్యయావత్పశ్యతిరాజాతావత్తదంతర్వర్తిదివ్యంమణిప్రభామణ్డలమాలోక్యకుంభకారపత్నీంతుతోష । సాచప్రాహ ॥ శ్లో ॥ రాజన్చంద్రంసమాలోక్యత్వాంతుభూతలమాగతం।రత్నశ్రేణీమిషాన్మన్యేనక్షత్రాణ్యభ్యుపాగమన్॥రాజాకుంభకారవధూముఖాన్లోకంలోకోత్తరమాకర్ణ్యచమత్కృతఃతస్యైసర్వందదౌ।తతఃకదాచిద్రాజారాత్రావేకాకీసర్వతోనగరచేష్టితంపశ్యన్ పౌరగిరమాకర్ణయన్ చచార । తదాక్వచిద్వైశ్యగృహెవైశ్యఃస్వప్రియాంప్రాహప్రియెరాజాస్వల్పదానరతోపిఉజ్జయినీనగరాధిపవిక్రమార్కస్యదానప్రతిష్ఠాం కాంక్షతె । సాకింభోజెనప్రాప్యతె । కైశ్చిత్స్తోత్రపరాయణైర్మయూరాదికవిభిర్మహిమానంప్రాపితోభోజః । పరంతుభోజోభోజఏవ । ప్రియెశృణు ॥ శ్లో ॥ ఆబద్ధకృత్రిమసటాజటిలాంసభిత్తిరారోపితోయదిపదంమృగవైరిణశ్శ్వా । మత్తేభకుంభతటపాటనలంపటస్యనాదంకరిష్యతికథంహరిణాధిపస్య ॥ రాజాశ్రుత్వావిచారితవాన్ । అసౌసత్యమేవవదతి ।తతః పునఃపునర్వదన్తంశృణోతి ॥ శ్లో ॥ ఆపన్నఎవపాత్రందెహీత్యుచ్చారణంనవైదుష్యం । ఉపపన్నమేవదేయంత్యాగస్తైవిక్రమార్కకిమువర్ణ్యతే॥ వి

క్రమార్కత్వయాదత్తం శ్రీమార్గాఙ్కశతాష్టకం । అర్థినే ద్విజపుత్రాయ
భోజేత్వస్మిన్ మహోమాకుతః । ప్రాప్నోతి కుంభకారో ఽపి మహిమానం ప్రజాప
తేః ॥ యది భోజో ఽప్యవాప్నోతి ప్రతిష్ఠాం తవ విక్రమ ॥ రాజా ॥ లోకే స
ర్వో ఽపి జనః స్వగృహే నిశ్శంకం సత్యం వదతి । మయా వా అన్యేన వా సర్వథా
విక్రమార్క ప్రతిష్ఠా న శక్యా ప్రాప్తుం । తతః కదాచిత్ కవిః రాజద్వారం స
మాగత్యాహ రాజా ద్రష్టవ్య ఇతి । తతః ప్రవేశితో రాజానం స్వస్తీత్యుక్త్వా
తదాజ్ఞయోపవిష్టః పఠతి ॥ శ్లో ॥ కవిషు వాదిషు భోగిషు దేహిషు ద్రవిణవ
త్సు సతాముపకారిషు । ధనిషు ధన్విషు ధర్మధనేష్వపి క్షితితలే నహి భోజ
సమో నృపః ॥ రాజా తస్మై లక్షం ప్రాదాత్ ॥ తతః కదాచిద్రాజా క్రీడోద్యానం
ప్రస్థితో మధ్యేమార్గం కామపి మలినాంశుకవసనాం తీక్ష్ణకరతపనకరవిదగ్ధ
ముఖారవిందాం సులోచనాం లోచనాభ్యాం ఆలోక్య పప్రచ్ఛ। కా త్వం పు
త్రి సా చ తం శ్రీభోజభూపాలం ముఖశ్రియా విదిత్వా తుష్టా ప్రాహ ॥ నరేం
ద్ర లుబ్ధకవధూః । హర్షసంభృతో రాజా తస్యాః పద్యప్రబంధానుబంధేనా
హ । హస్తే కిమేతత్ । సా చాహ పలం । స చాహ । క్షామం కిం సా చాహ

సహజం బ్రవీమి నృప తే యద్యాదరాచ్ఛ్రియతే। గాయంతి త్వదరిప్రియా
శ్రుతటినీతీరేషు సిద్ధాంగనాం గీతం గానతృణం చరంతి హరిణాస్తేనామిషం దు
ర్లభం । రాజా తస్యై ప్రత్యక్షరలక్షం ప్రాదాత్ । సర్వాభరణాన్యుత్తా
ర్య తం చతురంగం దదౌ తతో గృహమాగత్య గవాక్షే ఉపవిష్టః। తత్ర చాసీనం
భోజం దృష్ట్వా రాజవర్త్మని స్థిత్వా కశ్చిదాహ । దేవ సకలమహీపాల ఆకర్ణ

య ॥ శ్లో ॥ ఇతశ్చేతశ్చాద్భిర్విఘటితతటస్సేతురుదధేరితో ముల్లంఘ్యా
స్మ బహుళహిమవన్నో గిరిరయం । ఇదానీం నిర్వృత్తైకరిపురగనీ రాజన
విధౌ నజానేయాం తారః తవచరిపవః కేనచ పథా ॥ తుష్టో భోజః వర్త్మని స్థిత

స్యైవ తస్య వంశ్యాః పంచ గజాన్ దదౌ । కదాచిద్రాజా మృగయారసపరా
ధీనో హయమారుహ్య ప్రతస్థే ॥ శ్లో ॥ తతో నదీం సముత్తీర్ణం శిరస్యారో
పితేంధనం । వేషేణ బ్రాహ్మణం జ్ఞాత్వా రాజా పప్రచ్ఛ సత్వరం ।కియన్మా
నం జలం విప్ర ।స ఆహ । జానుదఘ్నం నరాధిప ॥ స చమత్కృతో రాజా
హ । ఈదృశీ కిమవస్థా తే । స ఆహ । నహి సర్వే భవాదృశాః ॥ రాజా
ప్రాహ । కుతూహలాత్ । విద్వాన్ యాచ స్వకోశాధికారిణం । లక్షం
దాస్యతి మహ్యం చ సా తతో విద్వాన్ కాష్ఠం భూమౌ నిక్షిప్య కోశాధికారిణం గ
త్వా ప్రాహ ॥ మహారాజేన ప్రేషితో ఽహం లక్షం మే దీయతాం । తతస్స

హాసన్ ఆహ । విప్రభవన్మూర్తిః లక్షం నార్హతి । తతో విషాదీ స రాజానమేత్యాహ । స పునర్హసతి దేవ నార్పయతి । రాజా కుతూహలాదాహ । లక్షద్వయం ప్రార్థయ స దాస్యతి । పునరాగత్య విప్రః లక్షద్వయం దేయమితి రాజ్ఞో క్తమిత్యాహ । పునర్హసతి । పునరపి భోజం ప్రాప్యాహ । స పాపి శ్లోమాం హసతి । నార్పయతి । తతః కౌతూహలీ లీలానిధిర్మహేశాంశః శ్రీభోజః ప్రాహ । విప్ర లక్షత్రియం యాచస్వ అవశ్యం దాస్యతి । పునరేత్య ప్రాహ ॥ రాజా మే లక్షత్రయం దాపయతి । స పునర్హసతి తతః క్రుద్ధో విప్రః పునరేత్యాహ । దేవ స నార్పయత్యేవ ॥ శ్లో ॥ రాజన్ కనకధారాభిస్త్వయి సర్వత్ర వర్షతి । అభాగ్యఛత్రసంఛన్నే మయి నాయాంతి బిందవః ॥ త్వయి వర్షతి పర్జన్యే సర్వే పల్లవితా ద్రుమాః । అస్మాకమర్కవృక్షాణాం పూర్వపత్రేష్వసంశయః ॥ ఏకమస్య పదమేకమద్యాపి సంనిస్త్రపత్వమపరస్య వస్తునః । నిత్యముష్ణమహసా నిరస్యతే నిత్యమంధతమసం ప్రధావతి । తతో రాజా ప్రాహ ॥ శ్లో ॥ క్రోధం మా కురు మద్వాక్యాద్గత్వా కోశాధికారిణం । లక్షత్రయం గజేంద్రాశ్చ దశ గ్రాహ్యాస్త్వయా ద్విజ ॥ తతస్స్వాంగరక్షకం చ ప్రేషయతి । తతః కోశాధికారీ ధర్మపత్రే లిఖతి ॥ శ్లో ॥ లక్షం లక్షం పునర్లక్షం మత్తాశ్చ దశ దంతినః । దత్తా భోజేన తుష్టేన జానుదఘ్నప్రభాషణాత్ ॥ తతస్సింహాసనమలంకుర్వాణే శ్రీభోజనృపతౌ ద్వారపాల ఆగత్య ప్రాహ । రాజన్ కోఽపి శుకదేవనామా కవిర్ద్వారిధ్యవిడంబితో ద్వారి వర్తతే । రాజా బాణం ప్రాహ । పండితవర సుకవే తత్త్వం విజానాసి । బాణః । దేవ శుకదేవపరిజ్ఞానసామర్థ్యాభిజ్ఞః కాళిదాస ఏవ నాన్యః । రాజా సుకవే సఖే కాళిదాస కిం విజానాసి శుకదేవకవిం । ఆహ కాళిదాసః । దేవ ॥ శ్లో ॥ సుకవిద్వితయం జానే నిఖిలేపి మహీతలే । భవభూతిశ్శుకశ్చాయం వాల్మీకిస్త్రితయోనయోః ॥ తతో విద్వద్బృందవందితా సీతా ప్రాహ । కాకాః కిం కిం న కుర్వంతి కోకారం యత్ర యత్ర వా । శుక ఏవ పరం వక్తి నృపహస్తోపలాలితః ॥ తతో మయూరః ప్రాహ । అపృష్టస్తు నరః కించిద్యో బ్రూతే రాజసంసది । న కేవలమసన్మానం లభతే చ విడంబనాం ॥ దేవ తథాప్యుచ్యతే ॥ శ్లో ॥ కా సభా కిం కవిజ్ఞానం రసికాః కవయశ్చ కే । భోజ కిం నామ తే దానం శుకస్తుష్యతి యేన సః ॥ తథాపి భవనద్వారమాగతశ్శుకదేవః సభాయామానేతవ్య ఏవ । తదా రాజా విచారయతి । శుకదేవసామర్థ్యం శ్రుత్వా హర్షవిషాదయోః పాత్రమాసీత్ ॥ మహాకవిరవలోకిత ఇతి హర్షః అస్మై సత్కవికోటిముకుటమణయే కిం నామ దేయమితి చ విషాదః । భవతు ద్వా

రపాలప్రవేశయ । తతః ఆయాన్తంశుకదేవం దృష్ట్వా రాజాసింహాసనాదు
దతిష్ఠత్ । సర్వేపండితాస్తంశుకదేవంప్రణమ్యాసవినయముపవేశయన్తి।
సచరాజాతంసింహాసనేఉపవేశ్యస్వయంతదాజ్ఞయోపవిష్టఃతతశ్శుకదేవః
ప్రాహ । దేవధారానాథశ్రీవిక్రమనరేంద్రస్యయాదానలక్ష్మీఃత్వామె
వసేవతే । దేవమాళవేంద్రపవధన్యోనాన్యేభూభుజః యస్యతేకాళిదా
సాదయోమహాకవయఃసూత్రబద్ధాఃపక్షిణఇవనివసన్తితతఃపఠతి ॥ శ్లో ॥ప్ర
తాపభీత్యాభోజస్యతపనోమన్త్రతామగాత్ మిత్రోర్వ్యాబాడబతాంధత్తేత
టిత్తృణికితాంగతా॥రాజా ॥ తిష్ఠసుకవేనాపరఃశ్లోకఃపఠనీయః ॥ శ్లో ॥ సువ
ర్ణకలశంప్రాదాత్ దివ్యమాణిక్యసంభృతం । భోజశ్శుకాయసంతుష్టోద
న్తినశ్చచతుశ్శతం ॥ ఇతిపుణ్యపత్రేలిఖిత్వాసర్వందత్వాకోశాధికారీశుకం
ప్రస్థాపయామాసరాజాస్వదేశంప్రతిగతం శుకంజ్ఞాత్వాతుతోష । సాచ
పరిషత్ సంతుష్టా। అన్యదావర్ష్మాకాలేవాసుదేవోనామకవిఃకశ్చిదాగత్యరా
జానందృష్టవాన్ । రాజా । సుకవేపర్జన్యంపఠ-తతఃకవిరాహ ॥ శ్లో॥నో
చిన్తామణిభిర్నకల్పతరుభిర్నో కామధేన్వాదిభిర్నోదేవైశ్చపరోపకారనిర
తైఃస్థూలైర్నసూక్ష్మైరపి । అంభోదేననిరన్తరంజలభరైఃత్వాముర్వరాం
సించతాధారేయేణధురంత్వయాద్యవహతామన్యేజగజ్జీవతి॥ రాజాలక్షం
దదౌ ॥ కదాచిద్రాత్రిజానంనిరంతరందీయమానమాలోక్యముఖ్యామాత్యోవ
క్తుమశక్తోరాజ్ఞశ్శయనభవనభిత్తౌవ్యక్తాన్యక్షరాణిలిఖితవాన్ ॥ శ్లో ॥ఆప
దర్థంధనంరక్షేత్ ।రాజాశయనాదుత్థితోగచ్ఛన్ భిత్తౌతాన్యక్షరాణివీక్ష్యస్వ
యంద్వితీయచరణంలిలేఖ॥శ్రీమతామాపదఃకుతః। అపరేద్యుఃఅమాత్యోద్వి
తీయంలిఖితందృష్ట్వాస్వయంతృతీయంలిలేఖ।సాచేదపగతాలక్ష్మీః। పరద్యుః
రాజాచతుర్థంలిఖతి। సంచితార్థోవినశ్యతి। తతఃముఖ్యామాత్యఃరాజ్ఞఃపాద
యోఃపతతి । దేవక్షంతవ్యోయంమమాపరాధః। అన్యదాధారాధీశ్వరము
పరిసౌధభూమౌశయానంమత్వా కశ్చిద్ద్విజచోరః ఖాతపాతపూర్వంరా
జ్ఞఃకోశగృహం ప్రవిశ్యబహూనివివిధరత్నానివైడూర్యాదీనిహృత్వాతాని
తానిపరలోకఋణాని మత్వాతత్రైవవైరాగ్యమాపన్నో విచారయా
మాస॥శ్లో॥యద్వ్యంగాః కుష్ఠినశ్చాంధాః పంగవశ్చదరిద్రిణః । పూర్వో
పార్జితపాపస్యఫలమశ్నంతిదేహినః ॥ తతోరాజానిద్రాక్షయేదివ్యశ
యనస్థితోవివిధమణికంకణాలంకృతందయితవర్గందర్శనీ యమాలోక్యగజ
తురగరథపదాతిసామగ్రీంచచింతయన్ రాజ్యసుఖసంతుష్టఃప్రమోదభరా

దాహ ॥ శ్లో ॥ చేతోహరాయువతయఃసుహృదోనుకూలాఃసద్బాంధవాః
ప్రణయగర్భగిరశ్చభృత్యాః। వల్గంతిదంతినివహాస్తరళాస్తురంగాః । ఇతి
చరణత్రయంరాజ్ఞోక్తం।చతుర్థంచరణంరాజ్ఞోముఖాన్ననిస్సరతి । సతదా
చోరేణశ్రుత్వాపూరితం । సంమీలనేనయనయోర్నహికించిదస్తి ॥ తతః
గ్రథితోగ్రంథః । రాజాచోరంవీక్ష్యతస్మైవీరవలయముదాత్ । తతస్తస్క-
రోవీరవలయమాదాయ । బ్రాహ్మణగృహంగత్వాశయానం బ్రాహ్మణ
ముత్థాప్యతస్మైదత్వాప్రాహ । విప్రఏతద్రాజ్ఞఃపాణివలయం బహుమూ
ల్యంఅల్పమూల్యేననవిక్రేయం । తతోబ్రాహ్మణఃపణ్యవీథ్యాం తద్విక్రీ
యదివ్యభూషణానిపట్టమకూలానిచజగ్రాహ। తతోరాజకీయాఃకేచనఏనం
చోరంమన్యమానాఃరాజ్ఞోనివేదయంతి । తతోరాజనికటంనీతః । రాజాపృ
చ్ఛతి । విప్రధార్యంపటమపినాస్తిఅద్యప్రాతరేవదివ్యకుండలాభరణపట్టమ
కూలానిమతః విప్రఃప్రాహ॥ శ్లో॥ భేకైఃకోటరశాయిభిర్మృతమివక్ష్మాంతర్గ
తంకచ్ఛపైఃపాఠీనైః పృథుపంకపీఠలుఠనాద్యస్మిన్ ముహుర్మూర్ఛితం । త
స్మిన్ శుష్కసరస్యకాలజలదేనాగత్య తచ్చేష్టితంయత్రాకుంభనిమగ్నవ
న్యకరిణాంయూథైఃపయఃపీయతే । తుష్టోరాజాతస్మైవీరవలయంచోరప్రద
త్తంనిశ్చిత్యస్వయంలక్షందదౌ । అన్యదాకోపికవిశేఖరః విష్ణ్వాఖ్యఃరా
జద్వారిసమాగత్యతైః ప్రవేశితోరాజానంపృష్ట్వాస్వస్తిపూర్వకంప్రా
హ ॥ శ్లో ॥ ధారాధీశధరామహేంద్రగణనాకౌతూహలీయానయంవేధా
స్త్వద్గణనాంచకారఖటికాఖండేనరేఖాందివి। సైవేయంత్రిదశాపగాసమ
భవత్త్వత్తుల్యభూమీధరాభావాత్త్యజతిస్మసోయమవనీపీఠేతుషారాచ
లః॥రాజాలోకోత్తరంశ్లోకమాకర్ణ్యకిందేయమితివ్యచింతయేత్ । తస్మిన్
క్షణేతదీయకవిత్వమ ప్రతిద్వంద్వమాకర్ణ్య సోమనాథాఖ్యకవేర్ముఖంవి
చ్ఛాయమభవత్ । తతస్సదౌష్ట్యాద్రాజానంప్రాహ దేవాసౌసుకవిర్భవతిపర
మనేనకదాపివీక్షితాస్తిరాజసభాయతోదారిద్ర్యవారిధిరయం- అస్యచజీ
ర్ణమపికౌపీనంనాస్తి। తతోరాజాసోమనాథంప్రాహ॥శ్లో॥నిరవద్యానిపద్యా
నియద్యనాథస్యకాక్షతిః । భిక్షుణాకక్షునిక్షిప్తఃకిమిక్షుర్నీరసోభవే
త్ ॥ తతస్సర్వేభ్యోతాంబూలందత్వారాజాసభాయాఉదతిష్ఠత్ తతస్స
ర్వైరప్యన్యోన్యమిత్యభిధాయి - అద్యవిష్ణుకవేఃకవిత్వమాకర్ణ్యసోమనాథే
నసమ్యగ్గౌష్ట్యమకారి - తత్సముత్థితావిద్వత్పరిషత్ - తతోవిష్ణుకవిరేకంప
ద్యంపత్రేలిఖిత్వా సోమనాథకవిహస్తేదత్వా ప్రణమ్యగస్తుమారభతఅత్ర

సభాయాంత్వమేవచిరంనన్ద-తతో వాచయతిసోమనాథకవిః॥ శ్లో॥ ఏతేషు
హాతరుణమారుతధూయమానదావానలైఃకబలితేషుమహీరుహేషు । అం
భోనమెజ్జలదముంచసిమావిముంచవజ్రంపునఃక్షిపసినిర్దయకస్యహేతోః॥ త
తఃసోమనాథకవిఃనిఖిలమపిపట్టదుకూలవిత్తహిరణ్యమణితురంగమాదిసంప
త్తింకళత్రవస్త్రావిశేషందత్తవాన్ - తతోరాజామృగయారసప్రవృత్తోగ
చ్ఛన్ తంవిష్ణుకవిమాలోక్యవ్యచింతయత్ - మయాస్మైభోజనమపినప్రదత్తం
మామనాదృత్యఅయంసంపత్తిపూర్ణః స్వదేశంప్రతియాస్యతి - పృచ్ఛా
మి-విష్ణుకవేఽసతఃసంపత్తిఃప్రాప్తాకవిరాహ - సోమనాథేనరాజేంద్రదేవ
త్వద్గృహాభిక్షుణా - అద్యశోచ్యతమేపూర్ణంమయికల్ప ద్రుమాయితం-
రాజాపూర్వంసభాయాంశ్రుతస్యశ్లోకస్యఅక్షరలక్షందదౌ - సోమనా
థేనచయావద్దత్తంతావదపిసోమనాథాయదత్తవాన్- సోమనాథఃప్రాహ
కిసలయానికుతఃకుసుమానివాక్వచఫలానితథావనవీరుధాం- అయమకార
ణకారుణికోయదానతరతీహపయాంసిపయోధరః - తతవిష్ణుకవిస్సోమనా
థదత్తైనరాజ్ఞాదత్తైనచతుష్టవాన్ తదాసీమంతకవిః ప్రాహ ॥శ్లో ॥వహతిభు
వనశ్రేణీంశేషః ఫణాఫలకస్థితాంకమఠపతినామధ్యేపృష్ఠంసదాసచధార్య
తె । తమపికురుతేక్రోడాధీనంపయోనిధిరాదరాత్ అహహమహతాంని
స్సీమానశ్చరిత్రవిభూతయః॥ కదాచిత్ప్రస్థితలెరాజానమేత్యభృత్యప్రాహ-
దేవఅఖిలేష్వపికోశేషుయద్విత్తజాతమస్తి తత్సర్వందేవేనకవిభ్యోదత్తం-
పరంతుకోశగృహేధనలేశోపినాస్తికోపికవిః ప్రత్యహంద్వారితిష్ఠతి-ఇతఃప
రంకవిర్విద్వాన్ వాకోపిరాజ్ఞైనజ్ఞాప్యత ఇతిముఖ్యామాత్యేనదేవసన్నిధావి
జ్ఞాపనీయమిత్యుక్తం- రాజాకోశస్థంసర్వందత్తమితిజానన్నపిప్రాహ- అ
ద్యద్వారస్థంకవింప్రవేశయ - తతోవిద్వానాగత్యస్వస్తీతివదన్ ప్రాహ॥
శ్లో॥ నభసినిరవలంబేసంగతాదీర్ఘకాలంత్వదభిముఖవిసృష్టోత్తానచం
చూపుటేన । జలధరజలధారాదూరతస్తావదాస్తాంధ్వనిరపి మధురస్తేనశ్రు
తశ్చాతకేన ॥ రాజాతదాకర్ణ్య-ధిగ్జీవితంయద్విద్వాంసఃకవయశ్చద్వార
మాగత్యసీదంతీతి - అస్మైవిప్రాయసర్వాణ్యాభరణాన్యుత్తార్యదదౌ తతో
రాజాకోశాధికారిణమాహూయాహ-భాండారికముంజరాజస్యతథామే
పూర్వేషాంచయేకోశాస్సంతితేషాంమధ్యేరత్నపూర్ణాన్ కలశానాహ
ర-తతఃకాశ్మీరదేశాన్ముచుకుందకవిరాగత్యస్వస్తీత్యుక్త్వాప్రాహ ॥ శ్లో ॥

త్వద్యశో జలధౌ భోజ నిమజ్జనభయాదివ। సూర్యేందుబింబమిషతో ధత్తే కుం
భద్వయం నభః॥ రాజా తస్మై ప్రత్యక్షరం లక్షం దదౌ- పునః కవిరాహ ॥ శ్లో ॥
ఆసర్గకణాని యావన్తి చాతకాశ్రూణి తెంబుద । తావన్తోపి త్వయోదారన
ముక్తాజలబిన్దవః॥ తతస్స రాజా తస్మై శతం తురగానపి దదౌ- తతః భాండారికో
లిఖతి॥ శ్లో ॥ ముచుకుందాయ కవయే జాత్యానశ్వాన్ శతం దదౌ। భోజః ప్రదత్త
లక్షోపి తేనాసౌ యాచితః పునః॥ తతో రాజా సర్వానపి వేశ్మ ప్రేషయిత్వాం
తర్గచ్ఛతి- తతో రాజ్ఞశ్చామరగ్రాహిణీ ప్రాహ ॥ శ్లో ॥ రాజన్ముంజకులప్రదీ
పసకలక్ష్మాపాలచూడామణే యుక్తం సంచరణం తవాద్భుతమణిచ్ఛత్రేణ
రాత్రావపి। మాభూత్త్వద్వదనావలోకనవశాద్వ్రీడాభినమ్రశ్శశీ మాభూ
చ్చేయమరున్ధతీ భగవతీ దుశ్శీలతాభాజనం॥ రాజా తస్మై ప్రత్యక్షరలక్షం దదౌ
అన్యదా కుణ్డిననగరాద్గోపాలో నామ కవిరాగత్య స్వస్తిపూర్వకం ప్రాహ-
త్వచ్చిత్తే భోజ నిర్యాతం ద్వయం తృణకణాయతే- క్రోధవిరోధినాం సైన్యం ప్ర
సాదే కనకోచ్చయః॥ రాజా శ్రుత్వాపి తుష్టో న దాస్యతి రాజపురుషైః సహ చ
ర్చాం కుర్వాణస్తిష్ఠతి । తతః కవిః వ్యచిన్తయత్ -కిము రాజ్ఞా నాశ్రావి తతః క్ష
ణేన సమున్నతమేవాలోక్య రాజానం కవిరాహ ॥ శ్లో ॥ హే పాథోద యథో
న్నతం హి భవతా దిగ్వ్యాప్య వృతా సర్వతః- మన్యే ధీరతధా కరిష్యసి ఖలు క్షీరా
బ్ధితుల్యం సరః। కిం త్వేష క్షమతే న హి క్షణమపి గ్రీష్మోష్మణా వ్యాకులః పాఠీనా
దిగణస్త్వదేకశరణస్తద్వర్ష తావత్కియత్ ॥ రాజా కవిహృదయం విజ్ఞాయ
గోపాలక వేదారిద్ర్యాగ్నినా నితాంతం దగ్ధోసీతి వదన్ షోడశమణీనర్ఘ్యాన్
షోడశదంతీంద్రాంశ్చ దదౌ - ఏకదా రాజా ధారానగరే విచరన్ క్వచిచ్ఛివా
లయే ప్రసుప్తం పురుషద్వయమపశ్యత్ - తయోరేకో విగతనిద్రో వక్తి అ
హో త్వం మమాస్తరాసన్న ఏవ - కస్త్వం ప్రసుప్తోసి - జాగర్షి నో వా
తతస్త్వపర ఆహ- విప్ర ప్రణతోస్మి- అహమపి బ్రాహ్మణపుత్రః- త్వామత్ర ప్ర
థమరాత్రౌ శయానం వీక్ష్య ప్రదీప్తైచ ప్రదీపైకమండలూపవీతాదిభిర్బ్రా
హ్మణం జ్ఞాత్వా భవదాస్తరాసన్న ఏవాహం ప్రసుప్తః ఇదానీం త్వద్గిరమాక
ర్ణ్య ప్రబుద్ధోస్మి- ప్రథమః ప్రాహ- వత్స యది త్వం ప్రణతోసి తతో దీర్ఘాయుర్భ
వ- వద కుత ఆగమ్యతే - కిన్తే నామ అత్ర చ కిం కార్యం ద్వితీయః ప్రాహ - విప్ర
భాస్కర ఇతి నామ- పశ్చిమసముద్రతీరే ప్రభాసతీర్థ సమీపే వసతిర్మమ తత్ర
భోజస్య వితరణం బహుభిః వ్యావర్ణితం తతో యాచితుమహమాగతః త్వం

మమవృద్ధత్వాత్పితృకల్పోసిత్వమపివద ॥ సఆహావత్సశాకల్యఇతి మేనామ-
మయా ఏకశిలానగర్యాఆగమ్య తేభోజంప్రతిద్రవిణాశయావత్సత్వయాను
క్తమపిదుఃఖంత్వయిజ్ఞాయ తేకీదృశ స్తద్వద - తతోభాస్కరః ప్రాహ-తా
తకింబ్రవీమిదుఃఖం॥శ్లో॥క్షుత్క్షామాశ్శిశవశ్శవాఇవభృశంమన్దాశయాబాంధ
వాలిప్తాజర్ఝరఘర్ఘరీజతులవైరోన్నమాంతథాబాధతే। గేహిన్యాత్రుటితాం
శుకంఘటయితుంకృత్వాసకాకుస్మితంకుప్యంతీ ప్రతివేశ్మలోకగృహిణీసూ
చింయథాయాచితా॥ రాజాశ్రుత్వాసర్వాభరణాన్యుత్తార్యతస్మైదత్వా
ప్రాహ-భాస్కరసీదంత్యతీవతేబాలాః ఝడితిదేశంయాహి-తతః శాకల్యః
ప్రాహ॥శ్లో॥అత్యుద్ధృతావసుమతీదళితోరివర్గః క్రోడీకృతాబలవతాబలిరా
జలక్ష్మీః ఏకత్రజన్మనికృతంయదనేనయూనా జన్మత్రయేతదకరోత్పురుషః పు
రాణః॥తతోరాజాశాకల్యాయలక్షత్రయందత్తవాన్- అన్యదారాజామృగ
యారసేనవిచరన్ తత్రపురస్సమాగతహరిణ్యాంబాణేనవిద్ధాయామపివిత్రా
శయాకోపికవిరాహ॥శ్లో॥శ్రీభోజేమృగయాఙ్గతేపిసహసాచాపేసమారో
పితేప్యాకర్ణాంతగతేపిముష్టిగళితేబాణేంగలగ్నేపిచ। స్థానాన్నైవపలా
యితంనచలితంనోత్కంపితంనోత్ప్లుతం-మృగ్యామద్వశగంకరోతిదయితం
కామోయమిత్యాశయా॥ రాజాతస్మైలక్షత్రయంప్రయచ్ఛతి - అన్యదాసిం
హాసనమలంకుర్వాణేశ్రీభోజనృపతౌద్వారపాలఆగత్యఆహ- దేవజాహ్నవీ
తీరవాసినీకాచనవృద్ధబ్రాహ్మణీవిదుషీద్వారితిష్ఠతి- రాజా-ప్రవేశయ-తతఆ
గచ్ఛంతీంరాజాప్రణమతి-సాతంచిరంజీవేత్యుక్త్వాహ ॥శ్లో॥ భోజప్రతాపా
గ్నిరపూర్వఏషజాగర్తిభూభృత్కటకస్థలీషు। యస్మిన్ ప్రవిష్టేరిపుపార్థివా
నాంతృణానిరోహంతిగృహాంకణేషు॥ రాజాతస్యైరత్నపూర్ణంకలశంప్రయ
చ్ఛతి-తతోలిఖతిభాణ్డారికః॥శ్లో॥ భోజేనకలశోదత్తస్సువర్ణమణిసంభృతః।
ప్రతాపస్తుతితుష్టేనవృద్ధాయైరాజసంసది ॥ అన్యదాదూరదేశాదాగతః క
శ్చిచ్చారోరాజానంప్రాహ - దేవసింహళదేశేమయాకాచనచాముండాల
యేరాజకన్యాదృష్టా - సాచమాందృష్ట్వామాళవదేశదేవస్యమహిమానంబ
హుధాశ్రుతంత్వమపివదేతిపప్రచ్ఛ - మయాచతస్యాదేవగుణావ్యావర్ణి
తాః-సాచాత్యన్తతోషాచ్చందనతరోర్నిరుపమమర్ధఖణ్డందత్వాయథాస్థా
నంప్రపేదే-దేవగుణాభివర్ణనపారితుష్టంతదేతద్గృహాణ -ఏతత్పరిస్రుతపరిమ
ళభరణేభృంగాభుజంగాశ్చసమాయాన్తి రాజాతద్గృహీత్వాతుష్టస్తస్మై

లక్షుందత్త్వా-తతోదామోదరకవిస్తస్మిన్షేణరాజానంస్తౌతి॥ శ్లో ॥ శ్రీమ
చ్చందనవృక్షుసన్తిబహవస్తేశాఖినః కాననేయేషాంసౌరభమాత్రకంనివసతి
ప్రాప్యేణపుష్పశ్రియాం। ప్రత్యంగంసుకృతేన తేనశుచినాఖ్యాతఃప్రసిద్ధా
త్మనా-యోసౌగంధగుణస్త్వయాప్రకటితఃక్వాసావిహప్రేక్ష్యతే॥ రాజా
స్య స్తుతింబుధ్వాలక్షుందదౌ-తతోద్వారపాలఆగత్యప్రాహ-దేవకాచిత్సూ
త్రధారీ(స్త్రీ)ద్వారివర్తతే - రాజాప్రవేశయ-తతస్సఆగత్య రాజానంప్రణి
పత్యాహ ॥ శ్లో॥ బలిఃపాతాళనిలయోఽధఃకృతశ్చిత్రమత్రకిం।అధఃకృతోదివి
స్థోపిచిత్రంకల్పద్రుమస్త్వయా ॥ రాజాతస్యైప్రత్యక్షురంలక్షుందదౌ-తతః
కదాచిన్మృగయాపరిశ్రాంతః రాజాక్వచిత్సహకారతరోరధస్తాత్తిష్ఠతిస్మత
త్రమల్లినాథాఖ్యకవిరాగత్యప్రాహ ॥ శ్లో ॥ శాఖాశతశతవితతాస్సంతికి
యంతోనకాననేతరవః । పరిమళభరమిళదళికుల దళితదళాశ్శాఖినోవిర
ళాః॥ తతోరాజాతస్మైహస్తవలయందదౌ తత్రైవఆసీనేరాజ్ఞికోపివిద్వా
నాగత్యస్వస్తీత్యుక్త్వాప్రాహ-రాజన్ కాశీదేశమారభ్యతీర్థయాత్రయా
పరిభ్రమ్య తేదక్షిణదేశ వాసినామయా - రాజాత్వా దృశాంతీర్థవాసి
నాందర్శనాత్కృతార్థోఽస్మిసఆహ-వయంమాంత్రికాశ్చ - రాజావిప్రే
షుసర్వంసంభావ్యతే- రాజాపునఃప్రాహ-విప్రమంత్రవిద్యయాయథాపర
లోకేఫలప్రాప్తిఃతథాకిమిహలోకేప్యస్తివిప్రఃరాజన్ సరస్వతీచరణారాధ
నాద్విద్యావాప్తిర్విశ్వవిదితా - పరంధనావాప్తిఃభాగ్యాధీనా॥శ్లో॥గుణాః
ఖలుగుణాఏవనగుణాభూతిహేతవః । ధనసంచయకర్తౄణిభాగ్యానిపృథ
గేవహి॥దేవవిద్యాగుణాఏవలోకానాంప్రతిష్ఠాయైభవంతి ॥ నతుకేవలసంప
దః॥దేవ॥శ్లో॥ఆత్మాయత్తేగుణగ్రామేనైర్గుణ్యంవచనీయతా । దైవాయ
త్తేషువిత్తేషుపుంసాంకానామవాచ్యతా॥ దేవమంత్రారాధనేనాప్యతిహ
తాశక్తిస్స్యాత్ ॥ దేవఏకంకుతూహలంపశ్యమయాయస్యశిరసికరోనిధీ
యతేసరస్వతీప్రసాదేనాఅస్ఖలితవిద్యాప్రసారస్స్యాత్ -రాజాప్రాహ-సు
మతేమహతిదేవతాశక్తిః-తతోరాజాకామపిదాసీమాకార్యవిప్రంప్రాహ-
ద్విజవరఅస్యావేశ్యాయాశ్శిరసికరంనిధేహి - విప్రస్తస్యాశ్శిరసికరంనిధా
యతాంప్రాహదేవియదారాజాజ్ఞాపయతితద్వద - తతోదాసీప్రాహ-దే
వాహమద్యసమస్తవాఙ్మయజాతంహస్తామలకవత్పశ్యామి-దేవాదిశకింవ
ర్ణయామి-తతోరాజాపురఃఖడ్గంవీక్ష్యప్రాహ- ఖడ్గంమేవ్యావర్ణయేతిదా
సీప్రాహ॥శ్లో॥ ధారాధరస్త్వదసిరేషనరేంద్రచిత్రంవర్షన్తివైరివనితాజన

లోచనాని। కోశేన సంతతసంగతిరాహ వేశ్యాదారిద్ర్యమభ్యుదయతి ప్రతిపా
ర్థివానాం ॥ రాజా తస్యై రత్నకలశాననర్ఘ్యాన్ పంచ దదౌ తతస్తస్మిన్ క్షు
ణేపుతశ్చిత్ పంచకవయస్సమాజగ్ముః - తానవలోక్య ఈషద్విచ్ఛాయముఖం
రాజానం దృష్ట్వా మహేశ్వరకవిః వృక్షమిషేణాహ ॥ శ్లో ॥ కిం జాతోఽసి చ
తుష్పథే ఘనతరచ్ఛాయోఽసి కిం ఛాయయా । ఛన్నశ్చేత్ఫలితోఽసి కిం ఫలభ
రైః పూర్ణోఽసి కిం సన్నతః। హే సద్వృక్ష సహస్వ సంప్రతి చిరం శాఖాశిఖా
కర్షణ క్షోభామోటన భఙ్గనాని జనతస్స్వైరేవ దుశ్చేష్టితైః ॥ తతో రా
జా తస్మై లక్షం దదౌ. తతస్తే ద్విజవరాః పృథక్పృథగాశీర్వచనముదీర్య యథాక్ర
మం రాజాజ్ఞయా కంబళ ఉపవిశ్య మఙ్గళం చక్రుః. తతః ఏకః పఠతి ॥ శ్లో ॥ కూ
ర్మః పాతాళగంగాపయసి విహరతాం తత్తటీరూఢముస్తామాదత్తామాది
పోత్రీ శిథిలయతు ఫణామండలం కుండలీంద్రః । దిఙ్మాతంగా మృణాళీకబళనక
లనాం కుర్వతాం పర్వతేన్ద్రాః సర్వే స్వైరం చరంతు త్వయి వహతి విభో భోజ
దేవీం ధరిత్రీం ॥ రాజా చమత్కృతః తస్మై శతమశ్వాన్ దదౌ - తతో భాండారి
కో లిఖతి - క్రీడోద్యానే నరేంద్రేణ శతమశ్వాః మనోజవాః - ప్రదత్తాః కామ
దేవాయ సహకారతరోరధః - తతః కదాచిద్భోజో విచారయతిస్మ - మత్స
దృశో వదాన్యః కోఽపి నాస్తీతి తద్గర్వం విదిత్వా ముఖ్యామాత్యో విక్రమార్క-
స్య పుణ్యపత్రం భోజాయ ప్రదర్శయామాస - భోజస్తత్ర పత్రే కించిత్ప్ర
స్తాపమపశ్యత్ - తథాహి విక్రమార్కః పిపాసయా ప్రాహ ॥ శ్లో ॥ స్వ
చ్ఛం సజ్జనచిత్తవల్లఘుతరం దీనార్థివచ్ఛీతలం పుత్రాలింగనవత్తథైవ మధు
రం తద్బాల్యసంజల్పవత్ । ఏలోశీరలవంగచందనలసత్కర్పూరకస్తూరి
కాజాజీపాటలికేతకైస్సురభితం పానీయమానీయతాం ॥ తతో మాగధః ప్రా
హ ॥ శ్లో ॥ వక్త్రాంభోజం సరస్వత్యధివసతి సదా శోణ ఏవాధరస్తే బాహుః కా
కుత్స్థవీర్యస్మృతికరణపటుర్దక్షిణస్తే సముద్రః ॥ వాహిన్యః పార్శ్వమే
తాః కథమపి భవతో నైవ ముంచత్యభీక్ష్ణం స్వచ్ఛే చిత్తే కుతో భూత్కథయ నరప
తే తేంబుపానాభిలాషః ॥ తతో విక్రమార్కః ప్రాహ - తథాహి ॥ శ్లో ॥ అష్టౌ
హాటకకోటయస్త్రినవతిర్ముక్తాఫలానాం తులాః పంచాశన్మధుగంధమత్తమ
ధుపాః క్రోధోద్ధతాస్సింధురాః । అశ్వానామయుతం ప్రపంచచతురం వా
రాంగనానాం శతం దత్తం పాండ్యనృపేణ యౌతకమిదం వైతాళికాయా
ర్ప్యతాం ॥ తతో భోజః ప్రథమత ఏవ అద్భుతం విక్రమార్కచరిత్రం దృష్ట్వా

నిజగర్వంతత్యాజతతః కదాచిద్ధారానగరేరాత్రౌవిచరన్ రాజాక్వచనదే
వాలయేశీతాకుంబార్తిప్యమానమిత్థంతమవలోక్యస్థితః ॥ శీతేనాథ్యుషితస్య
మాఘజలవచ్చింతార్ణవేమజ్జతశ్శైత్యాగ్నిః స్ఫుటితాధరస్యథమతః క్షుత్క్షా
మకుక్షేర్మమ । నిద్రాక్వాప్యవమానితేవదయితాసంత్యజ్యదూరంగతాస
త్పాత్రప్రతిపాదితేవకమలానోహీయతేశర్వరీ ॥ ఇతిశ్రుత్వారాజా
ప్రాతస్తమాహూయపప్రచ్ఛ- విప్రపూర్వేద్యుఃరాత్రౌత్వయాదారుణ
శీతభారఃకథంసోఢః ॥ విప్రఆహ ॥ శ్లో ॥ రాత్రౌజానుర్దివాభానుఃకృశా
నుస్సంధ్యయోర్ద్వయోః ॥ ఏవంశీతంమయానీతంజానుభానుకృశానుభిః।
రాజాతస్మైసువర్ణకలశత్రయంప్రాదాత్ - తతఃకవిఃరాజానంస్తౌతి॥శ్లో॥
ధారయిత్వాత్వయాత్మానమహాత్యాగధనాధునా । మోచితాబలికర్ణా
ద్యాస్స్వయశోగుప్తవేశ్మనః ॥ రాజాతస్మైలక్షందదౌ ॥ ఏకదాక్రీడోద్యా
నపాలఆగత్యఏకమిక్షుదండంరాజ్ఞఃపురోముమోచ - తంచరాజాకరేగృ
హీతవాన్ - తతోమయూరకవిః నితాంతపరిచయవశాత్ ఆత్మనిరాజ్ఞాకృ
తామవజ్ఞాంమనసినిధాయ ఇక్షుమిషేణాహ ॥ శ్లో ॥ కాంతోసినిత్యమధు
రోసిరసాకులోసికించాసిపంచశరకార్ముకమద్వితీయం । ఇక్షోతవాస్తిస
కలంపరమేకమూనంయత్సేవితోభజసినీరసతాంక్రమేణ ॥ రాజాకవిహృ
దయంజ్ఞాత్వా మయూరంసమ్మానితవాన్- తతఃకదాచిద్రాత్రౌసౌధోపరి
క్రీడాపరోరాజాశశాంకమాలోక్యప్రాహ ॥ శ్లో ॥ యదేతచ్చంద్రాం
తర్జలదలవలీలాంవితనుతేతదాచష్టేలోకశ్శశక ఇతినోమాంప్రతితథా।త
తశ్చాధోభూమౌసౌధాంతరంప్రవిష్టఃకశ్చిచ్చోరఆహ ॥ శ్లో ॥ అహంత్విం
దుంమన్యేత్వదరివిరహాక్రాంతతరుణీకటాక్షోల్కాపాతవ్రణకిణకళంకాం
కితతనుం ॥ రాజాతత్ శ్రుత్వాప్రాహ - అహోమహాభాగకస్త్వమ
ర్ధరాత్రేకోశగృహమధ్యేతిష్ఠసీతిసఆహ - దేవఅభయంనోదేహీతి - రా
జాతథేతి - తతోరాజానంసచోరఃప్రణమ్యస్వవృత్తాంతమకథయత్ -తు
ష్టోరాజాచోరాయదశకోటీసువర్ణస్యాష్టౌమత్తాన్ గజేంద్రాంశ్చదదౌ-త
తఃకోశాధికారీధర్మపత్రేలిఖతి॥శ్లో॥ సతస్మైచోరాయప్రతినిహతమృత్యుప్ర
తిభయాత్ప్రభుఃప్రీతఃప్రాదాదుపరితనపాదద్వయకృతే।సువర్ణానాంకోటీర్దశ
దశనకోటిక్షతగిరీన్ గజేంద్రానప్యష్టౌమదముదితకూజన్మధులిహః॥ తతఃకదా
చిద్ద్వారపాలఆగత్యప్రాహ - దేవకోపీనావశేషోవిద్వాన్ ద్వారివర్తతఇ
తిరాజా - ప్రవేశయేతి - తతఃప్రవిష్టస్సకవి ర్భోజమాలోక్య అద్యమేదారి

ద్రవ్యనాశోభవిష్యతీతి మత్వాతుష్టోహస్తాభూషణిముమోచ - రాజాతమా
లోక్యప్రాహ-కవేకింరోదిషీతి - తతఃకవిరాహ - రాజన్ ఆకర్ణయమద్గృ
హస్థితిం ॥ శ్లో ॥ అయేలాజాఉచ్చైఃపథివచనమాకర్ణ్యగృహిణీశిశోఃకర్ణౌ
యత్నాత్సుపిహితవతీదీనవదనా । మయిక్షీణోపాయేయదకృతదృశావశ్రు
బహులే తదంతశ్శల్యంమేత్వమసిపునరుద్ధర్తుముచితః ॥ రాజాశివశివకృష్ణ
కృష్ణేత్యుదీరయన్ ప్రత్యక్షరలక్షం దత్వాప్రాహ- సుకవేత్వరితంగచ్ఛగే
హం - త్వద్గృహిణీఖిన్నామాభూదితితతః కదాచిన్మృగయాపరిశ్రాంతో
రాజాకస్యచిన్మహా వృక్షస్యఛాయామాశ్రిత్యతిష్ఠతిస్మ తత్రశాంభవదే
వోనామకవిఃకశ్చిదాగత్యరాజానంవృక్షమిషేణాహ ॥ శ్లో ॥ ఆమోదైర్మ
రుతోమృగాఃకిసలయోల్లాసైస్త్వచాతాపసాః పుష్పైఃషట్చరణాఃఫలైశ్శ
కునయోఘర్మార్దితాశ్ఛాయయా - స్కంధైర్గంధగజాస్త్వయైవవిహితాః
సర్వేకృతార్థాస్తతః। త్వంవిశ్వోపకృతిక్షమోసిభవతాభగ్నాపదోన్యేద్రు
మాః॥ కించ॥ శ్లో॥ అవిదితగుణాపిసత్కవిఫణితిఃకర్ణేషువమతిమధుధారాం।
అనధిగత పరిమళాపిచహరతిదృశంమాలతీమాలా ॥ తాభ్యాంశ్లోకాభ్యాం
చ మత్కృతోరాజా ప్రత్యక్షరంలక్షందదౌ - అన్యదాశ్రీభోజః శ్రీమన్మ
హేశ్వరంనంతుంశివాలయమభ్యగాత్ - తదాకోపిబ్రాహ్మణోరాజా
నంశివసన్నిధౌప్రాహదేవ॥శ్లో॥ అర్ధందానవవైరిణాగిరిజయాప్యర్ధంశివస్యా
హృతందేవేత్థంజగతీతలేపురహరాభావేసమున్మీలతి । గంగాసాగరమంబ
రంశశికలానాగాధిపఃక్ష్మాతలంసర్వజ్ఞత్వమధీశ్వరత్వమగమత్త్వాంమాం
తుభిక్షాటనంరాజాఅక్షరలక్షందదౌ - తతః-కదాచిద్ద్వారపాలఆగత్యప్రా
హ-దేవకోపివిద్వాన్ ద్వారితిష్ఠతీతిరాజా- ప్రవేశయేతి-తతఃప్రవిష్టోవిద్వాన్
పఠతి ॥ శ్లో ॥ క్షణమప్యనుగృహ్ణాతియందృష్టేనురాగిణీ। ఈర్ష్యయేవత్యజ
త్యాశుతంనరేంద్రదరిద్రతా ॥ రాజాలక్షందదౌ - పునరపిపఠతికవిః- కే
చిన్మూలాకులాశాః కతిచిదపిపునస్స్కంధసంబంధభాజః ఛాయాంకేచిత్ప్ర
పన్నాఃప్రపదమపిపరేపల్లవానున్నయన్తి । అన్యేపుష్పాణిపాణౌదదతితదప
రేగంధమాత్రస్యపాత్రంవాగ్వల్ల్యాః కింతుమూఢాః ఫలమహహనహిద్ర
ష్టుమప్యుత్సహన్తే ॥ ఏతదాకర్ణ్య బాణఃప్రాహ ॥ శ్లో ॥ పరిచ్ఛిన్నస్వాదో
మృతగుడమధుక్షౌద్రపయసాంకదాచిచ్చాభ్యాసాద్భజతినను వైరస్యమధి
కం । ప్రియాబింబోష్ఠేవారుచిరకవివాక్యేప్యనవధిర్నవానందఃకోపిస్ఫు
రతితురసోసౌనిరుపమః ॥ తతోరాజాలక్షందత్తవాన్- తతఃకదాచిత్ సిం

హాసనమలంకుర్వాణేశ్రీభోజేద్వారపాలఆగత్యప్రాహ - దేవవారాణసీ
దేశాదాగతఃకోపిభవభూతిర్నామకవిఃద్వారితిష్ఠతీతి - రాజాప్రాహప్ర
వేశయేతి। తతఃప్రవిష్టస్సోపిసభామగాత్ తతస్సభ్యాస్సర్వేతదాగమనేనతు
ష్టాఅభవన్- రాజాచభవభూతిం ప్రేక్ష్యప్రణమతిస్మసచస్వస్తీత్యుక్త్వాత
దాజ్ఞయోపవిష్టఃభవభూతిఃప్రాహ ॥ దేవ ॥ శ్లో ॥ నానీయన్తేమధునిమధు
పాఃపారిజాతప్రసూనైఃనాభ్యర్థ్యంతేతుహినరుచినాచంద్రికాయాంచకో
రాః । అస్మద్వాఙ్మాధురిమధురమాపద్య పూర్వావతారాఃసోల్లాసాస్స్వ
స్స్వయమిహవిబుధాఃకింముధాభ్యర్థనాభిః ॥ నాస్మాకంశిబికానకాపికట
కాద్యాలంక్రియాసత్క్రియానోత్తుంగస్తురగోనకశ్చిదనుగోనైవాంబరం
సుందరం । కింతుక్ష్మాతలవర్త్యశేషవిదుషాం సాహిత్యవిద్యాజుషాంచేత
స్తోషకరీశిరోనతికరీవిద్యానవద్యాస్తినః ॥ ఇత్యాకర్ణ్య-బాణః పండితపుత్రః
ప్రాహ-అఃపాపధరాధీశసభాయామహంకారమాకృథాః ॥ శ్లో ॥ నిశ్వా
సోపిననిర్యాతిబాణేహృదయవర్తిని। కింపునఃప్రకటాటోపపదబద్ధాసరస్వ
తీ॥ తతోభవభూతిఃపరాభవమసహమానఃప్రాహ॥శ్లో॥హఠాదాకృష్టానాం
కతిపయపదానాంరచయి తాజనస్సంవిగ్ధాళుశ్చేదహహకవినావశ్యవచ
సా॥భవేదద్యశ్వోవాకిమిహబహునాపాపినికలౌఘటానాంనిర్మాతుస్త్రిభు
వనవిధాతుశ్చకలహః ॥ పునరాహ-కాళిదాసకవేర్వాణీ కదాచిన్మద్గిరాస
హ - కలయత్యద్యసామ్యంచేద్ధ్వతాభీతాపదేపదే-తతఃకాళిదాసఃప్రాహ-
సఖేభవభూతేమహాకవిరసి. అత్రకిమువక్తవ్యం ॥శ్లో ॥ ఏషాఘారేంద్రపరిష
న్మహాపండిమండితా।ఆవయోరంతరంవేత్తిరాజావాశివసన్నిభః॥ తచ్ఛ్రు
త్వారాజాప్రాహ- యువాభ్యాంరత్యంతోవర్ణనీయఇతి-భవభూతిః॥శ్లో॥
ముక్తాభూషణమిందుబింబమజనివ్యాకీర్ణతారంనభః స్మారంచాపమపేత
చాపలమభూదిందీవరేముద్రితే । వ్యాలీనంకలకంఠమందరణితం మందాని
లైర్మందితంనిష్పందస్తబకాచచంపకలతాసాభూన్నజానేతతః ॥ తతఃకాళి
దాసఃప్రాహ॥ శ్లో ॥ స్విన్నంమండలమైందవంవిలులితంస్రగ్భారనద్ధంత
మఃప్రాగేవ ప్రథమానకైతకశిఖాలీలాయితంసుస్మితం। శాంతంకుండలతాం
డవంకువలయద్వంద్వం తిరోమీలితంవీతంవిద్రుమసిత్కృతం నహితతో
జానేకిమాసీదితి ॥ రాజాకాళిదాసంప్రాహ-సుకవేభవభూతినాసహాసా
మ్యంతవనవక్తవ్యం - భవభూతిరాహ - దేవకిమితివారయసి - రాజా-స
ర్వప్రకారేణకవిరసి- తతోబాణఃప్రాహ - రాజన్భవభూతికవిశ్చేత్కా
ళిదాసోవక్తవ్యోవా - రాజా - బాణకవేకాళిదాసఃకవిర్న కింతుపార్వ

త్యః కశ్చిదవనౌ పురుషావతారఏవ - తతోభవభూతిరాహ - దేవకిమత్ర
ప్రాశస్త్యంభాతి - రాజాప్రాహ-భవభూతే కిమువక్తవ్యం ప్రాశస్త్యం-
కాళిదాసశ్లోకేయతః. కైతకశిఖాలీలాయితంసుస్మితమితిపఠితం - తతోభ
వభూతిరాహ - దేవపక్షపాతేనవదసీతి-తతఃకాళిదాసఃప్రాహ - దేవఅప
ఖ్యాతిర్మాభూత్ భువనేశ్వరీదేవతాలయంగత్వా తత్సన్నిధౌతాం పుర
స్కృత్యఘటాయాం శోధనీయంత్వయాతతోభోజః సర్వకవిబృందపరివృ
తస్సన్ భువనేశ్వరీదేవాలయం ప్రాప్యతత్రతత్సన్నిధౌభవ భూతిహస్తే
టాందత్వాశ్లోకద్వయంచతుల్య పత్రద్వయేలిఖిత్వా తులాయాంము
మోచ-తతోభవభూతిభాగేలఘుత్వోద్భూతాం ఈషదున్నతింజ్ఞాత్వాదేవీ
భక్తపరాధీనాసదసితత్పరిభవోమా భూదితిస్వావతంసకల్హారమకరందం
వామకరనఖాగ్రేణగృహీత్వాభవభూతిపత్రేచిక్షేప - తతఃకాళిదాసఃప్రా
హ॥అహోమేసౌభాగ్యంమమచభవ భూతేశ్చభణితింఘటాయామారో
ప్యప్రతి ఫలతితస్యాంలఘిమని - గిరాందేవీసద్యశ్శ్రుతికలి తకల్హారక
లికా మధూళీమాధుర్యంక్షిపతి పరిపూర్త్యైభగవతీ - తతఃకాళిదా
సపాదయోః పతతిభవభూతిః - రాజానంచవిశేషజ్ఞం మనుతేస్మత
తోరాజా భవభూతికవయే శతమత్తగజాన్దదౌ - అన్యదారాజా
ధారానగరేరాత్రావేకాకీవిచరన్ కాంచనస్వైరిణీంసం కేతంగచ్ఛం
తీందృష్ట్వాపప్రచ్ఛ-దేవికాత్వమేకాకినీమధ్యరాత్రౌక్వగచ్ఛసీతి - తతశ్చ
తురాస్వైరిణీసాతంరాత్రౌవిచరంతంశ్రీభోజంనిశ్చిత్యప్రాహ ॥శ్లో॥ త్వ
త్తోపివిషమోరాజన్విషమేషుఃక్షమాపతే। శాసనంయస్యరుద్రాద్యాశ్చా
సవస్మాన్నికుర్వతే॥తతస్తుష్టోరాజాదోర్దండాదాదాయఅఙ్గదంవలయం
చతస్యైదత్తవాన్ సాచయథాస్థానంప్రాపతతోవర్త్మనిగచ్ఛన్ క్వచిద్గృ
హేఏకాకినీంరుదంతీంనారీందృష్ట్వాకిమర్థమర్ధరాత్రేరోదితికిందుఃఖమేత
స్యాఇతివిచారయితుమేకమంగరక్షకంప్రాహిణోత్ - తతోంగరక్షకఃపున
రాగత్యప్రాహ-దేవమయాపృష్టాయదాహతచ్ఛృణు॥శ్లో॥వృద్ధోమత్పతిరే
షమంచకగతస్థూణావశేషంగృహంకాలోయంజలదాగమఃకుశలినీవత్సస్య
వార్తాపినో । యత్నాత్సంచితతైలబిందుఘటికాభగ్నేతి పర్యాకులాదృ
ష్ట్వాగర్భభరాలసాంనిజవధూం శ్వశ్రూశ్చిరంరోదితి ॥ తతఃకృపాంభో
ధిఃక్షోణీపాలః తస్యైలక్షందదౌ - అన్యదాకొంకణదేశవాసీవిప్రః
స్వస్తీత్యుక్త్వాప్రాహ ॥ శ్లో ॥ శుక్తిద్వయపుటేభోజయశోబ్ధౌతవరోదసీ
మన్యేతదుద్భవంముక్తాఫలం శీతాంశుమండలం ॥ రాజాతస్మైలక్షందదౌ

అన్యదా కాశ్మీరదేశాత్కోపి కోపి నావశేషా రాజనికటస్థకవీన్ కనకమాణిక్య
పట్టదుకూలాలంకృతాన్ ఆలోక్య రాజానం ప్రాహ॥ శ్లో॥ నోపాణీవరకంక
ణక్వణయతౌ నో కర్ణ యోః కుండలే తేయు భృత్యశ్రీ రథిదుగ్ధముగ్ధమహాసీనో వా
సహీభూషణం। దంతస్తంభవికాసికా న శిబికా నాశ్వోపి విశ్వోన్నతో రాజన్
రాజసభాసుభాషితకలాకౌశల్యమేవాస్తి నః॥ తతస్తస్మై రాజా లక్షం దదౌ-

అన్యదా రాజా రాత్రౌ చంద్రమండలం దృష్ట్వా తదంతస్థసకళంకం వర్ణయతిస్మ॥
అంకం కేపి శశంకిరే జలనిధేః పంకం పరే మేనిరే సారంగం కతిచిచ్చ సంజ
గదిరే భూచ్ఛాయమైచ్ఛన్పరే॥ ఇతి రాజా పూర్వార్ధం లిఖిత్వా కాళిదాస
హస్తే దదౌ - తతస్తత్స్మిన్నేవ క్షణే ఉత్తరార్ధం లిఖితి కవిః॥ ఇందౌ యద్దళితేం
ద్రనీలశకలశ్యామం దరీదృశ్యతే తత్సాంద్రం నిశి పీతమంధతమసం కుక్షిస్థమా
చక్ష్మహే॥ రాజా ప్రత్యక్షరలక్షముత్తరార్ధస్య దత్తవాన్- తతః రాజా కా
ళిదాసకవితాపద్ధతిం వీక్ష్య చమత్కృతః పునరాహ - సఖే అకళంకం చంద్రమ
సం వ్యావర్ణయేతి- తతః కవిః పఠతి ॥ శ్లో ॥ లక్ష్మీక్రీడాతటాకం వ్యతిధవళ
గృహం దర్పణం దిగ్వధూనాం పుష్పం శ్యామాలతాయాస్త్రిభువనజయినో మ
న్మథస్యాతపత్రం। పిండీభూతం హరస్య స్మితమమరధునీపుండరీకం మృగాం
కో జ్యోత్స్నాపీయూషవాపీం జనయతి నికరస్తారకాగోళకస్య॥ రాజా పునః
ప్రత్యక్షరలక్షం దదౌ - ఏకదా కశ్చిద్దూరదేశాదాగతః వీణాకవిరాహ॥ శ్లో॥
తర్క వ్యాకరణాధ్వనీన ధిషణో నాహం న సాహిత్యవిన్నో జానామి విచిత్ర
వాక్యరచనాచాతుర్యమత్యద్భుతం। దేవీ కాపి విరించివల్లభసుతా పాణిస్థవీ
ణాకళక్వాణాభిన్నరవం తథాపి కిమపి బ్రూతే ముఖస్థా మమ॥ రాజా తస్మై ల

క్షం దదౌ- బాణః తస్య సులలితప్రబంధం శ్రుత్వా ప్రాహ-దేవ॥ శ్లో ॥మాతంగ
గీమివ మాధురీం ధ్వనివిదో నైవ స్పృశంత్యుత్తమాం వ్యుత్పత్తిం కులకన్యకామి
వ రసోన్మత్తా న పశ్యంత్యమీ। కస్తూరీఘనసారసౌరభసుహృద్వ్యుత్పత్తిమాధు
ర్యయోర్యోగః కర్ణరసాయనం సుకృతినః కస్యాపి సంపద్యతే॥ అన్యదా రాజా
సీతాం ప్రాతః ప్రాహ- దేవి ప్రభాతం వ్యావర్ణయేతి॥ సీతా ప్రాహ॥ శ్లో ॥విర
ళవిరళాః స్థూలాస్తారాః కలావివ సజ్జనా మన ఇవ మునేస్సర్వత్రైవ ప్రసన్నమ
భూన్నభః। అపసరతి చ ధ్వాంతం చిత్తాత్సతామివ దూరతః వ్రజతి చ నిశా క్షి
ప్రం లక్ష్మీర్నిరుద్యమినామివ॥ రాజా లక్షం దత్వా కాళిదాసం ప్రాహ- సఖే
సుకవే త్వమపి ప్రభాతం వ్యావర్ణయేతి-కాళిదాసః॥ శ్లో ॥ అభూత్ప్రాచీ పింగా
రసపతిరివ ప్రాశ్య కనకం గతచ్ఛాయశ్చంద్రో బుధజన ఇవ గ్రామ్యసదసి। క్షణా

శ్రీణాసారాన్నృపతయఇవానుద్యషుపరానదీపారాజం తెవినయరహితానా
మివగుణాః॥రాజాతస్మైప్రత్యక్షరలక్షందదౌ-అన్యదాద్వారపాలఆగత్యప్రా
హదేవకాపిమాలాకారపత్నీద్వారితిష్ఠతీతి-రాజాప్రవేశయేతి-తతఃప్రవేశితా
పాచనమస్కృత్యపఠతి ॥శ్లో॥ సమున్నతఘనస్తబకచుంబితుంబీఫలక్వణన్మ
ధురవీణయావిబుధలోకలోలభ్రువా । త్వదీయముపగీయతేహరకిరీటకోటి
స్ఫురత్తుషారకరకందళీకిరణపూరగౌరంయశః॥రాజాఅహోమహతీపదపద్ధ
తిరితితస్యాఃప్రత్యక్షరంలక్షన్దదౌ అన్యదారాత్రౌరాజాధారానగరేవిచరన్క
స్యచిద్గృహేకామపికామినీముసలోఖలపరాయణాన్దదర్శ రాజాతాంస్తరుణీం
పూర్ణచంద్రాననాం సుకుమారాంగీంవిలోక్యతత్కరస్థముసలంప్రాహ-
హేముసలఏతస్యాఃకరపల్లవస్పర్శేనాపిత్వయికిసలయంనాసీత్-తర్హిస
సర్వథాకాష్ఠమేవత్వమితి-తతోరాజాఏకంచరణంపఠతిస్మ॥శ్లో॥ ముసలకిస
లయన్తేతత్ క్షణాద్యన్నజాతం- తతోరాజాప్రాతస్సభాయాంసమాగతం
కాళిదాసంవీక్ష్యముసలకిసలయంతేతత్ క్షణాద్యన్నజాతం ఇతిపఠిత్వాసుక
వేత్వంచరణత్రయంపఠేత్యువాచ-తతఃకాళిదాసః ప్రాహజగతివిదితమేత
త్కాష్ఠమేవాసినూనంతదపిచకిలసత్యంకాననేవర్ధితోసి।నవకువలయనేత్రా
పాణిసంగోత్సవేస్మిన్ముసలకిసలయన్తేతత్క్షణాద్యన్నజాతం॥తతఃరాజాచర
ణత్రయస్యప్రత్యక్షరలక్షందదౌ - అన్యదారాజాదీర్ఘకాలంజలకేళింవిధా
యపరిశ్రాన్తస్తీరస్థవటవిటపిఛాయాయాంనిషణ్ణః-తత్రకశ్చిత్కవిరా
గత్యప్రాహ॥ శ్లో ॥ఛన్నంసైన్యరజోభరేణభవతశ్శ్రీభోజదేవక్షమారక్షా
దక్షిణదక్షిణక్షితిపతిఃప్రేక్ష్యాంతరిక్షంక్షణాత్ ।నిశ్శంకోనిరపత్రపోనిరనుగో
నిర్బాంధవోనిస్సుహృన్నిస్త్రీకోనిరపత్యకోనిరనుజో నిర్హాటకోనిర్గతః
కించ ॥ శ్లో ॥అకాండధృతమానసవ్యవసితోత్సవైఃసారసైరకాండపటుతాండ
వైరపిశిఖండినాంమండలైః। దిశస్సమవలోకితాస్సరసనిర్భరప్రోల్లసద్భవ
త్పృథువరూథినీరజనిభూరజశ్శ్యామలాః ॥తతోరాజాలక్షద్వయందదౌ-తదా
నీమేవతస్యశాఖాయామేకంకాకంరటంతంప్రేక్ష్యకోకిలంచాన్యశాఖాయా
మ్కూజంతంవీక్ష్యదేవజయనామాకవిరాహ॥శ్లో॥నోచారూచరణౌనచాపిచతు
రాచంచూర్నవాచ్యం వచోనోలీలాచతురాగతిర్నచశుచిఃపక్షగ్రహోహా
యంతవ - క్రూరక్రేంకృతినిర్భరాం గిరమిహస్థానేవృథైవోద్గిరన్మూర్ఖ
ధ్వాంక్షనలజ్జసేప్యసదృశంపాండిత్యమున్నాటయన్ ॥తతఏనాందేవజయ
కవినాకాకమిషేణవిరచితాం స్వగర్హణాంమన్యమానస్తత్ స్పర్ధాళుఃహరి
శర్మానామకవిఃకోపినేష్యాపూర్వంప్రాహ॥ శ్లో ॥తుల్యవర్ణచ్ఛదైఃకృష్ణః

కోకిలైస్సహసంగతః కేనవాఖ్యాయతే కాకఃస్వయంయదినభాషతే॥ తతో
రాజాతయోఃహరిశర్మదేవజయయోఃఅన్యోన్యస్నేహంజ్ఞాత్వామిథఆలింగ
నాదివస్త్రాలంకారాదిదానేనచమిత్రత్వంవ్యధాత్ - అన్యదారాజాయానే
నామృగయాగచ్ఛన్ వర్త్మనికంచిత్తపోనిధిందృష్ట్వాతంప్రాహ- భవాదృశానా
మప్యసంభాగ్యాయత్తంభవతాంక్వస్థితిః-భోజనార్థంకేవాప్రార్థ్యంతఇతి
తతస్సరాజవచనమాకర్ణ్య తపోనిధిఃఆహ॥శ్లో॥ఫలంస్వేచ్ఛాలభ్యంప్రతివన
మఖేదంక్షితిరుహాంపయఃస్థానేస్థానేశిశిరమధురంపుణ్యసరితాం - మృదు
స్పర్శాశయ్యాసులలితలతాపల్లవమయీసహంతేసంతాపంతదపిధనినాం
ద్వారికృపణాః- రాజన్ వయంకమపినాభ్యర్థయామఃనగృహ్ణీమశ్చేతిరాజా
తుష్టోనమతి-తతఉత్తరదేశాదాగత్యకశ్చిద్రాజానంస్వస్తీత్యాహతంచరా
జాపృచ్ఛతి-విద్వన్ కుత్రతేస్థితిరితి-విద్వానాహ ॥ శ్లో॥ యత్రాంబునిందత్య
మృతంఅంత్యజాశ్చసురేశ్వరాః। చింతామణిశ్చపాషాణాస్తత్రనోవసతిః
ప్రభో ॥ తదారాజాలక్షందత్వాప్రాహ - కాశీదేశేకావిశేషవార్తేతి-
సఆహదేవఇదానీంకాచిదద్భుతవార్తాతత్రలోకముఖేనశ్రుతా- దేవాదుః
ఖేనదీనాఇతి- రాజా - దేవానాంకుతోదుఃఖంవిద్వన్ - సచాహ-నివాసఃక్వా
ద్యమోదత్తోభోజేనకనకాచలఇతి వ్యగ్రధియోదేవాభోజవార్తేతినూత
నా-తతోరాజాకుతూహలోక్త్యాతుష్టస్సన్ తస్మైపునఃలక్షందదౌ-తతోద్వా
రపాలఃప్రాహ - దేవశ్రీశైలాదాగతః కశ్చిద్విద్వాన్ బ్రహ్మచర్యనిష్ఠః-
ద్వారివర్తతఇతిరాజా-ప్రవేశయేత్యాహతతఆగత్యబ్రహ్మచారీచిరంజీవేతి
వదతి - రాజాతంపృచ్ఛతి-బ్రహ్మన్ బాల్యఏవకలికాలానురూపంకింనామవ్ర
తంతే - అన్వహముపవాసేనకృశోసి - కస్యచిత్ బ్రాహ్మణస్యకన్యాంతు
భ్యందాపయిష్యామి - త్వంచేద్గృహస్థనియమమంగీకరిష్యసీతి- బ్రహ్మచారీ
ప్రాహ-దేవత్వమీశ్వరస్త్వయాకిమసాధ్యం ॥ శ్లో ॥ సారంగాస్సుహృదో
గృహంగిరిగుహాశాంతిః ప్రియాగేహినీవృత్తిర్వన్యలతాఫలైర్నివసనం
శ్రేష్ఠంతరూణాంత్వచః । త్వద్ధ్యానామృతపూరమగ్నమనసాంయేషామి
యంనిర్వృతిః - తేషామిందుకళావతంసయమినాంమోక్షేపినోనస్పృహా॥
రాజా-ఉత్థాయపాదయోఃపతతిఆహచ - బ్రహ్మన్ మయాకింకర్తవ్యమితి
సఆహ-దేవవయంకాశీంజిగమిషవఃతతఏకంవిధేహి - యేత్వత్సదనేపండితవ
రాఃతాన్ సర్వానపిసపత్నీకాన్ కాశీంప్రతిప్రేషయతతోహంగోష్ఠీతృప్తః
కాశీంగమిష్యామీతిరాజాతథాచక్రే తతస్సర్వేపండితవరాస్తదాజ్ఞయాప్ర

స్థితాఃకాళిదాసపకోనగచ్ఛతిస్మ - తదారాజాకాళిదాసంప్రాహ- సుకవే
త్వంకుతోనగతోఽసీతితతఃకాళిదాసోరాజానంప్రాహ - దేవసర్వజ్ఞోసి॥తె
యాంతితీర్థేషుబుధామెశంభోర్దూరవర్తినః - యస్యగౌరీశ్వరశ్చిత్తేతీర్థతాం
భోజపరంహిసః- తతోవిద్వత్సుకాశీంగతేషురాజాకదాచిత్సభాయాంకాళి
దాసంపృచ్ఛతిస్మ-కాళిదాసఅద్యకిముపిత్రాతంకిత్వమేతి- సఆహ- మేరౌమం
దరకందరాసుహిమవత్సానౌమహేంద్రాచలేకైలాసస్యశిలాతలేషుమల
యప్రాగ్భారభాగేష్వపి - సహ్యాద్రావపితేషుతేషుబహుశోభోజశ్రుతం
తేమయాలోకాలోకవిచారచారణగణైరుద్గీయమానంయశః।తతశ్చమత్కృ
తోరాజాప్రత్యక్షరలక్షందదౌ-తతఃకదాచిద్రాజావిద్వద్బృందంసర్గతంకా
ళిదాసంచఅనవరతవేశ్యాలంపటంజ్ఞాత్వావ్యచింతయత్ - అహహబాణమ
యూరప్రభృతయోమదీయామాజ్ఞాంవ్యదధుః-అయంచవేశ్యారసలంపటత
యామమయాజ్ఞాంనాద్రియతె- కింకుర్మఇతితతోరాజాసావజ్ఞంకాళిదాసమ
పశ్యత్ - తతఆత్మనిరాజావజ్ఞాంజ్ఞాత్వాకాళిదాసఃఅల్లాళదేశంగత్వాతద్దే
శాధినాథంప్రాప్యప్రాహ - దేవమాళవేంద్రస్యభోజస్యావజ్ఞయాత్వద్దే
శంప్రాప్తోహంకాళిదాసనామాకవిరితి - తతోరాజ్ఞామాసనేఉపవేశ్యప్రా
హసుకవె - భోజసభాయాంఇహాగతైఃపండితైస్సముదితశ్శతశస్తేమహిమా-
సుకవేత్వాంసరస్వతీంవదన్తితతఃకిమపిపఠేతి - తతఃకాళిదాసఆహ ॥శ్లో॥
అల్లాళక్షోణిపాలత్వదహితనగరేసంచరంతీకిరాతీకీర్ణాన్యాదాయరత్నా
న్యురుతర ఖదిరాంగారశంకాకులాంగీ।క్షిప్త్వాశ్రీ ఖణ్డఖండంతదుపరిముకులీ
భూతనేత్రాధమంతీశ్వాసామోదానుయాతైర్మధుకరనికరైర్ధూమశంకాం
బిభర్తి॥తతఃతస్మైప్రత్యక్షరలక్షందదౌతతఃకదాచిదల్లాళరాజఃకాళిదాసంప
ప్రచ్ఛ-సుకవేఏకశిలానగరీంవ్యావర్ణయేతి-తతఃకవిరాహ ॥ శ్లో ॥ అపాంగ
పాతైరపదేశపూర్వైరేణీదృశామేకశిలానగర్యాం । వీధీషువీధీషువినాప
రాధంపదేపదేశృంఖలితాయువానః॥ పునశ్చప్రత్యక్షరలక్షందదౌ-పునశ్చప
ఠతికవిః - అంభోజపత్రాయతలోచనానాంఅంభోధిదీర్ఘాస్విహదీర్ఘికా
సు । సమాగతానాంకుటిలైరపాంగైరనంగబాణైఃప్రహతాయువానః॥పు
నశ్చఅల్లాళనృపఃప్రత్యక్షరలక్షందదౌఏవంతత్రైవస్థితఃకాళిదాసః-అత్రాం
తరేధారానగర్యాంభోజంప్రాప్యద్వారపాలఃప్రాహ- దేవఘూర్జరదేశా
త్ మాఘ నామాపండితవరఆగత్య నగరాద్బహిరాస్తె తేనచస్వపత్నీరాజ
ద్వారిప్రేషితా - రాజాతాంప్రవేశయేత్యాహతతోమాఘపత్నీప్రవేశితా
సారాజహస్తేపత్రంప్రాయచ్ఛత్ రాజాతదాదాయవాచయతి ॥ శ్లో॥ కు

ముదపసముపశ్రీశ్రీమదంభోజషండంత్య జతిముదముఃఖాకః ప్రీతిమాంశ్చక్ర
వాకః- ఉదయమహిమరశ్మిర్యాతిశీతాంశురస్తంహతవిధినిహతానాంహావి
చిత్రోవిపాకః॥ఇతిరాజాతదద్భుతంప్రభాతవర్ణనమాకర్ణ్యలక్షత్రయం
దత్వామాఘపత్నీమాహమాతరిదంభోజనాయదీయతే- ప్రాతరహంమాఘ
పండితమాగత్యనమస్కృత్యపూర్ణమనోరథంకరిష్యామీతి - తతస్సాతదా
దాయగచ్ఛంతీయాచకానాంముఖాత్స్వభర్తుశ్శారదచంద్ర కిరణగౌరాన్
గుణాన్ శ్రుత్వా తేభ్యఏవధనమఖిలం భోజదత్తందత్తవతీమాఘపండితంస్వ
భర్తారమాసాద్యప్రాహ - నాథరాజ్ఞాభోజేనాహంబహుమానితాధనంస
ర్వం యాచకేభ్యస్త్వద్గుణావాకర్ణ్యదత్తవతీమాఘఃప్రాహదేవిసాధుకృ
తం - పరమేతేయాచకాస్సమాయాంతికీలతేభ్యఃకిందేయమితితతోమాఘ
పండితంవస్త్రావశేషంజ్ఞాత్వాకోప్యర్థీప్రాహ ॥ శ్లో ॥ ఆశ్వాస్యపర్వతకు
లంతపనోష్ణతప్తముద్దామదావవిధురాణిచకాననాని। నానానదీనదశతానిచ
పూరయిత్వారిక్తోసియజ్జలదసైవతవోత్తమశ్రీః - ఇత్యేతదాకర్ణ్యమాఘః
స్వపత్నీమాహ ॥ దేవి॥ శ్లో ॥అర్థానసంతినచముంచతిమాంచురాశాత్యా
గేరతింవహతిసంగ్లితస్మనోమే।యాచ్ఞాచలాఘవకరీస్వవధేచపాపంప్రా
ణాస్స్వయంవ్రజతకింపరిదేవనేన ॥ దారిద్ర్యానలసంతాపశ్శాంతస్సంతో
షవారిణా॥యాచకాశావిఘాతాంతర్దాహఃకేనోపశామ్యతీతితతస్తదామా
ఘపండితస్యతామవస్థాంవిలోక్యసర్వేయాచకాఃయథాస్థానంజగ్ముః-ఏవం
తేషుయాచకేషుయథాయథంగతేషు- పశ్చాదపిచగంతవ్యంక్వసార్థఃపున
రీదృశః-ఇతివిలపన్మాఘపండితఃపరలోకమగాత్తతోమాఘపత్నిస్స్వామినిప
రలోకంగతేసతిప్రాహ ॥ శ్లో ॥ సేవంతేస్మగృహంయస్యదాసవద్భూభుజస్స
దా- సస్వభార్యాసహాయోయంమ్రియతేమాఘపండితః- తతోరాజామా
ఘంవిపన్నంజ్ఞాత్వానిజనగరాద్వి ప్రశతావృతఃమానీరాత్రావేవతత్రాగా
త్ -తతోమాఘపత్నీరాజానంవీక్ష్యప్రాహ-రాజన్ యతఃపండితవరస్త్వద్దే
శంప్రాప్తఃపరలోకమగాత్ - తతోస్యకృత్యశేషంసమ్యగారాధనీయంభవ
తేతి- తతోరాజామాఘంవిపన్నంనర్మదాతీరంనీత్వాయథోక్తేనవిధినాసం
స్కారమకరోత్ -తత్రచమాఘపత్నీవహ్నింప్రవిష్టా-తయోశ్చపుత్రవత్సర్వం
చక్రేభోజః తతోమాఘేదివంగతేరాజాశోకాకులో విశేషేణకాళిదాసవి
యోగేనచపండితానాంప్రవాసేనకృశోభూద్దినేదినేబహుళపక్షశశీవ-తతో
మాత్యైర్మిళిత్వాచింతితం-అస్మాళదేశేకాళిదాసోవసతితస్మిన్నాగతేరాజా
సుఖీభవిష్యతీతి - ఏవంవిచార్యామాత్యైఃపత్రికేకిఞ్చిల్లిఖిత్వాతత్పుత్రంచైక

స్వ్యానూత్యస్వహస్తేదత్వాప్రేషితం- సకాలక్రమేణకాళిదాసమహాసాద్య
రాజ్ఞోమాత్యైః ప్రేషితోస్మీతినత్వాతత్ పత్రందత్తవాన్ - తతస్తత్
కాళిదాసోవాచయత్ ॥శ్లో॥ నభవతిసభవతినచిరంభవతిచిరంచేత్ఫలేవిసం
వాదీ-కోపస్సత్పురుషాణాంతుల్యః స్నేహేననీచానాం - సహకారేచిరం
స్థిత్వాసలీలంబాలకోకిల - తంహిత్వాద్యాన్యవృక్షేషువిచరన్నవిలజ్జసే-క
లకంఠయథాశోభాసహకారేభవన్గిరః - ఖదిరేవాపలాశేవాకింతథాస్యా
ద్విచారయేతి - తతఃకాళిదాసః ప్రభాతేతంభూపాలమాపృచ్ఛ్యమాళవ
దేశమాగత్యరాజ్ఞఃక్రీడోద్యానేతస్థౌ - తతోరాజాచతత్రాగతం జ్ఞాత్వా
స్వయంగత్వామహతాపరివారేణసమానీయసమ్మానితవాన్ తతఃక్రమే
ణవిద్వన్మండలేచసమాయాతేసాభోజపరిషత్ప్రాగివరేజే - తతస్సింహాస
నమలంకుర్వాణంభోజంద్వారపాలః - ఆగత్యప్రణమ్యాహ - దేవకోపివి
ద్వాన్ జాలంధరదేశాదాగత్యద్వార్యాస్తఇతి - రాజాప్రవేశయేత్యా
హ-సచవిద్వానాగత్యసభాయాంతథావిధంరాజానంజగన్మాన్యాన్ కాళి
దాసాదీన్ కవిపుంగవాంశ్చవీక్ష్యబద్ధజిహ్వఇవాజాయత - సభాయాంకిం
మపితస్యముఖాన్ననిస్సరతి - తదారాజ్ఞోక్తం-విద్వాన్ కిమపిపఠేతి - సఆ
హ-ఆరనాళగళదాహశంకయామన్ముఖాదపగతాసరస్వతీ - తేనవైరికమ
లాకచగ్రహవ్యగ్రహస్తనకవిత్వమస్తిమే - రాజాతస్మైమహీషీశతందదౌ-
అన్యదా రాజాకౌతుకాకులస్సీతాంప్రాహ - దేవిసురతంపఠేతి - సీతా
ప్రాహ ॥ శ్లో ॥ సురతాయనమస్తస్మైజగదానందహేతవే-అనుషంగిఫలం
యస్యభోజరాజభవాదృశాంతతస్తుష్టోరాజాతస్యైహారందదౌ - తతోరా
జాచామరగ్రాహిణీంవేశ్యాం మవలోక్యకాళిదాసంప్రాహ-సుకవేవేశ్యా
మేనాంవర్ణయేతి - తామవలోక్యకాళిదాసఃప్రాహ ॥ శ్లో ॥ కచభారా
త్కుచ-చభారఃకుచభారాద్భీతిమేతికచభారః- కచకుచభారాజ్జఘనంకోయం
చంద్రాననేచమత్కారః॥ భోజస్తుష్టస్సన్ స్వయమపిపఠతి॥వచనాత్పదయు
గళీయంవచనాదధరశ్చదంతపంక్తిశ్చ - కచతఃకుచయుగళీయంలోచనయు
గళంచమధ్యతస్త్రసతి-అన్యదాభోజోధారానగరేపకాకీవిచరన్ కస్యచిద్వి
ప్రవరస్య గృహంగత్వాతత్రకాంచనపతివ్రతాంస్వాంకేశయానం భర్తార
ముద్వహంతీమపశ్యత్ తతః తస్యాశ్శిశుస్సుప్తోత్థితః జ్వాలాయాస్సమీపమ
గచ్ఛత్ - ఇయంచపతిధర్మపరాయణాస్వపతింనోత్థాపయామాస - తతశ్శి
శుంచవహ్నౌ పతంతంనాగృహ్ణాత్ - రాజాచాశ్చర్యమవలోక్యాతిష్ఠత్ -

తతస్సాపతి ధర్మపరాయణా వైశ్వావరమప్రార్థయత్ - యజ్ఞేశ్వరత్వం
సర్వకర్మసాక్షీ సర్వధర్మాన్ జానాసిమాంపతిధర్మపరాధీనాం శిశుషు
గృష్ణాంతీంచజానాసి - తతోమదీయశిశుమను గ్రహీతుందక్షః త్వంమాద
హేతి - తతశ్శిశుంయజ్ఞేశ్వరంప్రవిశ్యతంచహస్తేనగృహీత్వార్ధఘటికా
పర్యంతంతస్తై ప్రాతిష్ఠత్ - తతోనారోదీత్ ప్రసన్నముఖశ్చశిశుః - సాచ
ధ్యానారూఢాతిష్ఠత్ - తతోయదృచ్ఛయాసముత్థితే భర్తరి సాఝుడితి
శిశుంజగ్రాహ - తంచపరమధర్మమాలోక్య విస్మయావిష్టో నృపతిరాహ-
అహో మమభాగ్యం కస్యాస్తి యదీదృశ్యః పుణ్యస్త్రియోపి మన్నగరమధి
వసంతీతి ॥ తతః ప్రాతస్సభాయామాగత్యసింహాసనేఉపవిష్టః రాజా కాళి
దాసంప్రాహ- సుకవే మహదాశ్చర్యంమయాపూర్వేద్యూరాత్రౌ ప్రవృత్తమ
స్తీత్యుక్త్వా రాజాపఠతి ॥ శ్లో॥ హుతాశనశ్చందనపంకశీతలఇతి-కాళిదాస
స్తతశ్చరణత్రయంఝుడితిపఠతి ॥ శ్లో ॥ సుతంపతంతంప్రసమీక్ష్య పావకేన
బోధయామాసపతింపతివ్రతా - తదాభవత్తత్పతిభక్తిగౌరవాత్ హు
తాశనశ్చందనపంకశీతలః - రాజాచస్వాభిప్రాయమాలోక్యవిస్మితః తమా
లింగ్యపాదయోః పతతిస్మ - ఏకదాగ్రీష్మకాలే రాజా అంతఃపురే విచరన్ ఘర్మ
తాపతప్తః ఆలింగనాదికమకుర్వన్ తాభిస్సహ సరసస్సల్లాపాద్యుపచారము
సుభూయతస్థౌ ప్రసుప్తః - తతః ప్రాతరుత్థాయ రాజా సభాంప్రవిష్టః కుతూ
హలాత్పఠతి ॥ శ్లో ॥ మరుదాగమవార్తయాపి శూన్యేసమయేజాగ్రతిసం
ప్రవృద్ధతాపే భవభూతిరాహ ॥ శ్లో ॥ ఉరగీశిశవే బుభుక్షవేస్వా మదిశ
త్ఫూత్కృతిమాననానిలేన - రాజాప్రాహ. భవభూతేలోకోక్తిస్సప్యాగు
క్తేతి ॥ తతోపాంగేనరాజా కాళిదాసంపశ్యతి-తతస్సఆహ ॥ శ్లో॥ అబలాసు
విలాసినోన్వభూవన్నయనైరేవనవోపగూహనాని। తదారాజాస్వాభిప్రా
యంజ్ఞాత్వాతుష్టః కాళిదాసంవిశేషేణ సమ్మానితవాన్ - అన్యదామృగ
యాపరవశో రాజా అత్యంతమార్తః కస్యచిత్సరోవరస్యతీరేనిబిడచ్ఛాయ
స్యజంబూవృక్షస్యమూలముపావిశత్ - తత్రశయానేరాజ్ఞి జంబ్వా ఉపరిబ
హుభిః కపిభిః జంబూఫలానిసర్వాణ్యపిచాలితాని - తానిసశబ్దంపతితానిప
శ్యన్ ఘటికామాత్రం స్థిత్వా శ్రమంపరిహృత్యోత్థాయతురంగముపరమా
రుహ్యాగతః - తతస్సభాయాంరాజా పూర్వానుభూతకపిచలితఫలపతనరవ
మనుకుర్వన్ సమస్యామాహ ॥ శ్లో ॥ గుళుగుగ్గుళుగుగ్గుళు తతఆహ కాళిదా
సః॥ శ్లో ॥జంబూఫలానిపక్వానిపతంతివిమలేజలే-కపికంపితశాఖాభ్యోగుళు
గుగ్గుళుగుగ్గుళు - రాజాతుష్టఆహ - సుకవేఅదృష్టమపిపరహృద్ధయంకథం

జ్ఞానాసి - సా త్వౌచ్చైరదాసీతి ముహుర్ముహుః పాదయోః పతతి స్మ - ఏకదా ధారానగరే ప్రచ్ఛన్నవేషః విచరన్ కస్యచిద్వృద్ధబ్రాహ్మణస్య గృహే రాజా మధ్యాహ్నసమయే గచ్ఛన్ తత్ర తిష్ఠతి స్మ తదా వృద్ధవిప్రో వైశ్వదేవం కృత్వా కాకబలిం గృహీత్వా గృహాన్నిర్గత్య భూమౌ జలశుద్ధాయాం నిక్షిప్య కాకానాహ్వయతి స్మ తత్ర హస్తవిస్ఫాలనేన హా హేతి శబ్దేన చ కాకాస్సమాయాతాః - తత్ర కశ్చిత్కాకస్తారం రారటీతి స్మ తచ్ఛ్రుత్వా తత్పత్నీ తరుణీ భీతేవ హస్తం నిజోరసి నిధాయ అయె మాత ఇతి చక్రంద॥ తతో బ్రాహ్మణః ప్రాహ - ప్రియే సాధుశీలే కిమర్థం బిభేషీతి - సా ప్రాహ - నాథ మాదృశీనాం పతివ్రతాస్త్రీణాం క్రూరధ్వనిశ్రవణం సహ్యం వా - సాధుశీలే తథా భవెదెవేతి విప్ర ఆహ - తతో రాజా తచ్చరితం సర్వం దృష్ట్వా వ్యచింతయత్ । అహో ఇయం తరుణీ దుశ్శీలా నూనం । యతో నిర్వ్యాజం బిభేతి। స్వపాతివ్రత్యం స్వయమేవ కీర్తయతి చ । నూనమియం నిర్భీతా సతీ అత్యంతం దారుణం కర్మ రాత్రౌ కరోత్యేవ । ఏవం నిశ్చిత్య రాజా తత్రైవ రాత్రావంతర్హిత ఏవాతిష్ఠత్ । అథ నిశీథే భర్తరి సుప్తే సా మాంసపెటికాం వేశ్యాకరేణ వాహయిత్వా నర్మదాతీరమగచ్ఛత్ । రాజాప్యాత్మానం గోపయిత్వానుగచ్ఛతి స్మ - తతస్సా నర్మదాం ప్రాప్య తత్ర సమాగతానాం గ్రాహాణాం మాంసం దత్వా నదీం తీర్త్వా అపరతీరస్థేన శూలాగ్రారోపితేన స్వమనోరమేణ సహ రమతే స్మ తచ్చరిత్రం దృష్ట్వా రాజా గృహం సమాగత్య ప్రాతస్సభాయాం కాళిదాసమాలోక్య ప్రాహ - సుకవె శృణు ॥శ్లో॥ దివా కాకరుతాద్భీతా ॥ తతః కాళిదాస ఆహ ॥ శ్లో ॥ రాత్రౌ తరతి నర్మదాం - తతః తుష్టో రాజా పునః ప్రాహ ॥ శ్లో ॥ తత్ర సంతి జలే గ్రాహాః - తతః కవిరాహ। మర్మజ్ఞా సైవ సుందరీ - తతో రాజా కాళిదాసస్య పాదయోః పతతి॥ ఏకదా ధారానగరే విచరన్ వేశ్యావీధ్యాం రాజా కంతుకలీలాతత్పరాం తద్భ్రమణవేగేన పాదపతితావతంసాం సకాంచనసుందరీం దృష్ట్వా సభాయామాహ॥ కంతుకం వర్ణయంతు కవయ ఇతి ॥ తదా భవభూతిరాహ ॥శ్లో॥ విదితం నను కంతుక తే హృదయం ప్రమదాధరసంగమలుబ్ధ ఇవ - వనితాకరతామరసాభిహతః పతితః పతితః పునరుత్పతసి - తతో వరరుచిః ప్రాహ ॥శ్లో॥ ఏకోపి త్రయ ఇవ భాతి కంతుకోయం కాంతాయాః కరతలరాగరక్తరక్తః - భూమౌ తచ్చరణనఖాంశుగౌరగౌరః ఖస్థస్సన్నయనమరీచినీలనీలః॥ తతః కాళిదాస ఆహ॥శ్లో॥ పయోధరాకారధరో హి కంతుకః కరేణ రోషాదభిహన్యతే ముహుః - ఇతీవ నేత్రాకృతిభీతముత్పలం స్త్రియః ప్రసాదాయ పపాత పాదయోః - తదా దా

జాతుష్టః త్రయాణామక్షరలక్షందదౌ - విశేషేణచకాళిదాసముదృష్ట్వావ
తంసకుసుమపతనబోద్ధారంసమ్మానితవాన్ - తతఃకదాచిచ్చిత్రకర్మావలోక
నతత్పరః రాజాచిత్రలిఖితంమహాశేషందృష్ట్వాసమ్యగ్లిఖిత మిత్యవదత్
తదాకశ్చిచ్ఛివశర్మానామకవిః శేషమిషేణరాజానంస్తౌతి॥ శ్లో॥ అనేకఫ
ణినస్సంతిభేకభక్షణతత్పరాః - ఏకఏవహి శేషోయంధరణీధరణక్షమః - త
దానీంరాజాతదభిప్రాయంజ్ఞాత్వాతస్మైలక్షందదౌ - కదాచిద్ధేమంతకాలె
సమాగతెజ్వలంతీంహసంతీంసంసేవయన్ రాజాకాళిదాసంప్రాహ- సుక
వేహసంతీంవర్ణయేతి॥తతఃసుకవిరాహ - కవిమతిరివబహులోహాసుఘటి
తచక్రాప్రభాతవేళేవ- హరమూర్తిరివహసంతీభాతివిధూమానలోపేతా-
రాజాఅక్షరలక్షందదౌ - ఏకదాభోజరాజోంతగృహేభోగావాప్తిస్తుల్య
గుణాశ్చతస్రోనిజాంగనాఅపశ్యత్ - తాసుచకుంతలేశ్వరపుత్ర్యాంపద్మావ
త్యాంఋతుస్నానం అంగరాజస్యపుత్ర్యాంచంద్రముఖ్యాం క్రమప్రా
ప్తింకమలనామ్న్యాంచద్యూతపణజయలబ్ధప్రాప్తిం అగ్రమహిష్యాంచ
లీలాదేవ్యాం దూతీప్రేషణముఖేనాహ్వానంచ ఏవంచ తురోగుణాన్దృ
ష్ట్వాతేషుగుణేష్వన్యూనాధికభావంరాజావ్యచింతయత్ -తత్రసర్వత్రదా
క్షిణ్యనిధిఃరాజరాజఃశ్రీభోజఃతుల్యభావేనద్విత్రిఘటికాపర్యంతంవిచింత్య
విశేషానవధారణేననిద్రాంగతఃప్రాతరుత్థాయకృతాహ్నికస్సభామగాత్
తత్రచసింహాసనమలంకుర్వాణ శ్రీభోజః సకలవిద్వత్కవిమండలమండ
నంకాళిదాసమాలోక్యసుకవె ఇమాంత్ర్యక్షరోన తురీయచరణాం సమ
స్యాంశృణుఇత్యుక్త్వాపఠతి॥ శ్లో॥ అప్రతిపత్తిమూఢమనసాద్విత్రాఃస్థితానా
డికాఃఇతిపఠిత్వారాజాకాళిదాసమాహ - సుకవేఏతత్సమస్యాపూరణంకు
ర్వితితతఃకాళిదాసఃతస్యహృదయంకరతలామలకవత్ప్రపశ్యన్ త్ర్యక్షరా
ధికచరణత్రయవిశిష్టాంతాంసమస్యాంపఠతి॥దేవ॥ స్నాతాతిష్ఠతికుంతలేశ్వ
రసుతావారోంగరాజస్వసుఃద్యూతేరాత్రిరియంజితా కమలయాదేవీప్రసా
ద్యాధునా - ఇత్యంతఃపురసుందరీజనగుణే న్యూనాధికం ధ్యాయతాదేవే
నాప్రతిపత్తిమూఢమనసాద్విత్రాస్స్థితానాడికాః - తదారాజాస్వహృద
యమేవజ్ఞాతవతఃకాళిదాసస్య పాదయోఃపతతిస్మకవిమండలంచచమత్కృ
తమజాయత - ఏకదారాజాధారానగరేవిచరన్ క్వచిత్పూర్ణకుంభంధృ
త్వాసమాయాంతీంపూర్ణచంద్రాననాంకాంచిద్దృష్ట్వాతత్కుంభజలశబ్దం
చకంచనశ్రుత్వానూనమేవతస్యాఃకంఠగ్రహేయం ఘటఃరతికూజితమివ

కూజతీతి వన్యమానః సభాయాం కాళిదాసం ప్రాహ॥ శ్లో॥ కూజితం రతికూజిత
మితి కవిరాహ॥ శ్లో॥ విదగ్ధే సుముఖే రక్తే నితంబోపరి సంస్థితే- కామిన్యాః శ్లిష్ట
సుగళే కూజితం రతికూజితం- తదా తుష్టో రాజా ప్రత్యక్షరలక్షం దదౌ-ననాము
చ-ఏకదా నర్మదానద్యాం మహాప్రవాహే జాలకైరేకః శిలాఖండః ఈషద్భ్రంశి
తాక్షరః కశ్చిద్దృష్టః కిం తైశ్చ పరిచింతితం-ఇదమత్ర లిఖితమివ కిన్చిద్భాతి నూ
నమిదం రాజనికటం నేయమితి బుద్ధ్యా భోజసదసి సమానీతం తదాకర్ణ్య భోజః
ప్రాహ- పూర్వం భగవతా హనుమతా శ్రీమద్రామాయణం కృతం-తదత్ర
హ్రదే నూతనైః ప్రక్షేపితమితి శ్రుతమస్తి తతః - కిమిదం లిఖితమిత్యవశ్యం వి
చార్యమితి లిపిజ్ఞానా కార్యజతుపరీక్షయా తు రాణిపరిజ్ఞాయ పఠతి - తత్ర చర
ణద్వయమానుపూర్వ్యా వ్యల్లబ్ధం॥ శ్లో॥ అయి ఖలు విషమః పురాకృతానాం భవ
తి హి జంతుషు కర్మణాం విపాకః- తతో భోజః ప్రాహ-ఏతస్య పూర్వార్ధం
కథ్యతామితి తదా భవభూతిరాహ॥ శ్లో॥ క్వ ను కులమకళంకమాయతాక్ష్యాః
క్వ ను రజనీచర సంగమాపవాదః। తతో భోజస్తత్రత్యనిదోషం మన్వానస్తదేవ
పూర్వార్ధమన్యథా పఠతిస్మ॥ శ్లో॥ క్వ జనకతనయా క్వ రామజాయా క్వ చ ద
శకంధరమందిరే నివాసః-అయి ఖలు-విపాకః॥ తతః భోజః కాళిదాసం ప్రాహ-
సుకవే త్వమపి కవిహృదయం పఠేతి స ఆహ ॥ శివశిరసి శిరాంసి యాని రేజుః శివ
శివ తాని లుఠంతి గృధ్రపాదైః ॥ అయి ఖలు-విపాకః-తతస్తస్య శిలాఖండస్య
పూర్వపుటే జతుశోధనేన కాళిదాసపఠితమేవ దృష్ట్వా రాజా భృశం తుతోష-
కదాచిద్భోజేన విలాసార్థం నూతనగృహాంతరం నిర్మితం తత్ర గృహాంత
రే గృహప్రవేశాత్పూర్వమేవ కశ్చిద్బ్రహ్మరాక్షసః ప్రవిష్టః స చ రాత్రౌ త
త్రయే వసంతి తాన్ భక్షయతి తతో మాంత్రికాన్ సమాహూయ తదుచ్చా
టనాయ రాజా యతతేస్మ-స చ ఆగచ్ఛన్నేవ మాంత్రికానేవ భక్షయతి-కించ
స్వయం రక్షవిత్త్వాదికం పూర్వాభ్యస్తమేవ పఠంస్తిష్ఠతి-ఏవం స్థితే తత్రైవరక్షు
సి రాజా కథమస్య నివృత్తిరితి వ్యచింతయత్ - తదా కాళిదాసః ప్రాహ-దేవ
నూనమయం రాక్షసః సకలశాస్త్రప్రవీణస్సుకవిశ్చ భాతి- అతస్తమేవ తో
షయిత్వా కార్యం సాధయామి మాంత్రికాస్తిష్ఠంతు మమ మంత్రం పశ్యేత్యు
క్త్వా స్వయం తత్ర రాత్రౌ గత్వా శేతేస్మ తతః ప్రథమయామే బ్రహ్మరాక్షసః స
మాగతః స చాపూర్వం పురుషం దృష్ట్వా ప్రతియామమేకైకాం సమస్యాం పా
ణిని సూత్రమేవ పఠతి- యో నోత్తరం తద్ధృదయజ్ఞతం నోక్తమయం న బ్రాహ్మణో
తో హంతవ్యం ఇతి-నిశ్చిత్య హంతి - తదానీమపి పూర్వవదయమపూర్వః పురు
షః అతః ప్రథమయామే సమస్యాం పఠ నీయా న చేద్వక్తి సద్య శముత్తరం తస్యాః తదా

హాంతవ్యఇతిబుధ్వాపఠతిసర్వస్యద్వేఇతి - తదాకాళిదాసఃప్రాహ॥సుమతి
కుమతీసంపదాపత్తిహేతూ - ఇతితతస్సగతః-పునరపిద్వితీయయామేసమా
గత్యపఠతి॥వృద్ధోయూనాఇతి - తదాకవిరాహ - సహపరిచయాత్త్యజ్యతె
కామినీభిః-ఇతితృతీయేయామేసరాక్షసః పునస్సమాగత్యపఠతిఏకోగోత్రె
ఇతి - తతఃకవిరాహ - ప్రభవతిపుమాన్యఃకుటుంబంబిభర్తి-తతశ్చతుర్థ
యామెఆగత్యసరాక్షసఃపఠతిస్త్రీపుంవచ్చఇతి ॥ తతఃకవిరాహ-ప్రభవతి
యదాతద్ధిగేహంవినష్టంఇతి-తతస్సరాక్షసోయామచతుష్టయేపిస్వాభిప్రా
యమేవజ్ఞాత్వాతుష్టః ప్రభాతసమయేసమాగత్యతమాశ్లిష్యప్రాహ - సు
మతెతుష్టాస్మికింతవాభీష్టమితి ॥ కాళిదాసఃప్రాహ-భగవన్నేతద్గృహంవి
హాయాన్యత్రగన్తవ్యమితి-సోపితథేతిగతః-అనంతరంతుష్టోభోజఃకవింబహు
మానితవాన్ - ఏకదాసింహాసనమలంకుర్వాణె శ్రీభోజెసకలభూపాల
శిరోమణౌద్వారపాలఆగత్యప్రాహ - దేవదక్షిణదెశాత్కోపిమల్లినాథనా
మాకవిఃకౌపీనావశేషోద్వారివర్తతె - రాజాప్రవేశయేత్యాహతతఃకవి
రాగత్యస్వస్తీత్యుక్త్వాతదాజ్ఞయాచోపవిష్టః-పఠతి॥ శ్లో॥ నాగోభాతిమదెన
ఖంజలధరైఃపూర్ణేందునాశర్వరీశీలేనప్రమదాజవేనతురగోనిత్యోత్సవైర్మ
న్దిరం-వాణీవ్యాకరణేనహంసమిథునైర్నద్యస్సభాపండితైః-సత్పుత్రేణకు
లంత్వయావసుమతీలోకత్రయంభానునా॥ తతోరాజాప్రాహ - విద్వాన్త
వోద్దేశ్యంకిమితి. తతఃకవిరాహ॥ శ్లో॥ అంబాకుప్యతినమయాస్నుషయాసాపి
చనాంబయానమయా-అహమపినతయానతయావదరాజన్కస్యదోషోయం
ఇతిరాజాచదారిద్ర్యదోషంజ్ఞాత్వాకవింపూర్ణమనోరథంచక్రె-ఏకదా
ద్వారపాలఃఆగత్యరాజానంప్రాహ - దేవకవిశేఖరోనామమహాకవిర్ద్వారి
వర్తతె-రాజాప్రవేశయేత్యాహతతఃకవిరాగత్యస్వస్తీత్యుక్త్వాపఠతి॥ శ్లో॥
రాజన్దౌవారికాదేవప్రాప్తవానస్మివారణం॥మదవారణమిచ్ఛామిత్వత్తో
హంజగతీపతే॥తదాప్రాఙ్ముఖఃతిష్ఠన్రాజాతిసన్తుష్టఃతంప్రాగ్దేశంసర్వంకవ
యెదత్తంమత్వాదక్షిణాభిముఖోభూత్ తతః కవిశ్చింతయత్కిమిదం రాజా
ముఖంపరావృత్యమాంనపశ్యతీతితతోదక్షిణదేశం సమాగత్యాభిముఖఃకవిః
పఠతి॥శ్లో॥అపూర్వేయంధనుర్విద్యాభవతాశిక్షితాకథం - మార్గణౌఘస్స
మాయాతిగుణోయాతిదిగంతరం- తతోరాజాదక్షిణదేశమపిమనసాకవయె
దత్త్వాస్వయంప్రత్యఙ్ముఖోభూత్ -కవిస్తత్రాగత్యప్రాహ॥ శ్లో॥సర్వజ్ఞఇతి
లోకోయంభవంతంభాషతెమృషా - పదమేకంనజానీషెవక్తుంనాస్తీతియా
చకె-తతోరాజాతమపిదేశంకవేదత్తంమత్వాఉదఙ్ముఖోభూత్ - కవిస్త

త్రాపిఆగత్యప్రాహ॥శ్లో॥సర్వదాసర్వదోఽసీతిమిథ్యాత్వంకథ్యసేబుధైః।నా
రయోలేభిరేపృష్ఠంనవక్షఃపరయోషితః॥ తతోరాజాసర్వాంభూమింకవె
దత్తాంమత్వాఉత్తిష్ఠతిస్మకవిశ్చతదభిప్రాయమజ్ఞాత్వాపునరాహ॥శ్లో॥
రాజన్కనకధారాభిఃత్వయిసర్వత్రవర్షతి - అభాగ్యచ్ఛత్రసంఛన్నేమయి
నాయాంతిబిందవః॥తదారాజాచాంతఃపురంగత్వాదేవీంప్రాహ-దేవిసర్వం
రాజ్యంకవయేదత్తం తతస్తపోవనంమయాసహాగచ్ఛేతి - అస్మిన్నవసరే
విద్వాన్ద్వారినిర్గతఃబుద్ధిసాగరేణముఖ్యామాత్యేనపృష్టఃవిద్వన్రాజ్ఞాకింద
త్తమితిసఆహ-నకిమపీతి॥ తదాఅమాత్యఃప్రాహ-తత్రోక్తంశ్లోకంపఠ-తత
కవిశ్శ్లోకచతుష్టయంపఠతి - అమాత్యస్తతఃప్రాహ-సుకవేతవకోటిద్రవ్యందీ
యతేపరంరాజ్ఞాయత్త్వదత్తంభవతితత్పునర్విక్రీయతామితి - కవిస్తథా
కరోతితతఃకోటిద్రవ్యందత్త్వాకవింప్రేషయిత్వా అమాత్యోరాజనికటమా
గత్యతిష్ఠతిస్మ॥తదారాజాచతమాహ - బుద్ధిసాగరరాజ్యమిదంసర్వందత్తం
కవయేపత్నీభిస్సహతపోవనంగచ్ఛామి - తత్రతపోవనేతవాపేక్షాయది
మయాసహాగచ్ఛేతితతో-అమాత్యఃప్రాహదేవతేనకవినాకోటిద్రవ్యమూ
ల్యేనరాజ్యమిదంవిక్రీతం - కోటిద్రవ్యంచవిదుషేదత్తం.అతోరాజ్యంభవ
దీయమేవభుంక్ష్వేతి॥తదారాజాచబుద్ధిసాగరంవిశేషేణసమ్మానితవాన్॥అ
న్యదారాజామృగయారసేనాటవీమటన్లలాటంతపేవనేద్యూనదేహఃపి
పాసాపర్యాకులస్తురగమారుహ్యఉదకార్థీనికటతటభువమటన్తదలబ్ధ్వాప
రిశ్రాంతఃకస్యచిన్మహాతరోః అధస్తాదుపవిష్టః తత్రకాచిద్గోపకన్యాసుకుమా
రమనోజ్ఞసర్వాంగాయదృచ్ఛయాధారానగరంప్రతితక్రంవిక్రీతుకామా
తక్రభాండంచోద్వహంతీసమాగచ్ఛత్ తామాగచ్ఛంతీందృష్ట్వారాజాపి
పాసావశాదేవతద్భాండస్థంపేయంచేత్। పిబామీతిబుధ్యాపృచ్ఛత్।తరుణి
కిమావహాసీతి॥సాచతన్ముఖశ్రియా భోజంమత్వాతత్పిపాసాంచజ్ఞాత్వాత
న్ముఖావలోకనవశాచ్ఛందోరూపేణాహ॥శ్లో॥హిమకుందశశిప్రభశంఖనిభం
పరిపక్వకపిత్థసుగంధరసం ।యువతీకరనిర్మథితం పిబహేనృపస్వరుజాప
హరంఇతిరాజాతచ్చతక్రంతుష్టఃపీత్వాతాంప్రాహ । సుభ్రుకింతవాభీష్ట
మితి । సాచకించిదావిష్కృతయౌవనామదనపరవశా మోహాకులనయనా
ప్రాహ । దేవమాంకన్యామేవావైహి।సాపునరాహఇందుంకైరవిణీవకో
కపటలీవాంభోజినీవల్లభంమేఘం చాతకమండలీవమధుపశ్రేణీవపుష్పవ్ర
జం। మాకందంపికసుందరీవరమణీవాత్మేశ్వరంప్రోషితంచేతోవృత్తిరియం
సదానృపవరత్వాంద్రష్టుముత్కంఠతే - రాజాచమత్కృతఃప్రాహ-సుకు

సూరిత్వాం లీలాదేవ్యా అనుమత్యాస్స్వపద్మః ఇతి ధారా నగరం నీత్వా
తాంతథైవస్వీకృతవాన్-కదాచిత్ రాజాభిషేకమదనశరపీడితాయాఃమ
దిరాక్ష్యాఃకరతలగళితోహేమకలశఃసోపానపంక్తిషురటన్నేవపపాత - త
తోరాజాసభాయామాగత్యకాళిదాసంప్రాహ - సుకవేపనాంసమస్యాం
పూరయ ॥ టంటంటటంటంటటటంటం - తదాకాళిదాసః ప్రాహ - రా
జాభిషేకమదవిహ్వలాయాః హస్తాచ్చ్యుతోహేమఘటోయువత్యాః।
సోపానమార్గేషు కరోతిశబ్దంటంటంటటంటంటటటంటటంటం - తదారా
జాస్వాభిప్రాయంజ్ఞాత్వాతస్మైరలక్షంగదౌ - అన్యదాసింహాసనమలంకు
ర్వాణేశ్రీభోజేకశ్చనచోరఃఆరక్షకైరాజనికటంనీతః - రాజాతందృష్ట్వాకో
యమిత్యపృచ్ఛత్ తదాఆరక్షకాఃప్రాహుః - దేవఅనేనకుభిల్లకేనకస్మింశ్చి
ద్విశ్యాగృహేఘాతపాతమార్గేణద్రవ్యాణిఅపహృతానీతి ॥ తదారాజా
ప్రాహ - అయందండనీయఇతి ॥ తతఃభుసుండోనామచోరః ప్రాహ॥ శ్లో॥
భట్టిర్నష్టోభారవీయోపినష్టఃభిక్షుర్నష్టోభీమసేనోపినష్టః। భుసుండో
హంభూపతిస్త్వంహిరాజన్భబ్భావళ్యామంతకస్సన్నివిష్టః ॥ తదారాజా
ప్రాహ - భోభుసుండగచ్ఛగచ్ఛయథేచ్ఛంవిహర - కదాచిద్భోజోమృగ
యాపర్యాకులఃవనేవిచరన్ విశ్రమావిష్టహృదయఃకంచిత్తటాకమాసాద్య
స్థితవాన్ - శ్రమాత్ప్రసుప్తః - తతోపరపయోనిధిమహారంగతేభాస్కరే॥
శ్లో ॥ తత్రైవారోచతనిశాతస్యరాజ్ఞస్సుఖప్రదా-చంచచ్చంద్రకరానంద
సందోహపరికందళా। తతఃప్రత్యూషసమయేనగరంప్రతిప్రస్థితోరాజాచర
మగిరినితంబలంబమానశశాంక బింబమవలోక్యసకుతూహలస్సభామాసా
ద్యతదాసమీపస్థాన్కవీంద్రాన్నిరీక్ష్యసమస్యామేకామవదత్ ॥ శ్లో॥ చ
రమగిరినితంబేచంద్రబింబంలలంబే।తదాప్రాహభవభూతిః ॥ శ్లో॥ అరుణకిర
ణజాలైరంతరిక్షేగతర్క్షే । తతోదండిఃప్రాహ ॥ శ్లో ॥ చలతిశిశిరవాతే
మందమందంప్రభాతే-తతఃకాళిదాసఃప్రాహ॥ శ్లో ॥ యువతిజనకదంబేనాథ
ముక్తోష్ఠబింబే॥చరమగిరినితంబేచంద్రబింబంలలంబే- తతోరాజాసర్వానపి
సమ్మానితవాన్ - తత్రకాళిదాసంవిశేషతఃపూజితవాన్- అథకదాచిద్భో
జఃనగరాద్బహిర్నిర్గతః నూతనేనతటాకాంభసా బాల్యసాధితకపాలశో
ధనాదిచకార - తస్మాల్లేనకశ్చనశఫరశాబఃకపాలంప్రవిష్టోవికటక రోటి
కానికటఘటితోననిర్గతః - తతఃరాజాస్వపురీమవాప - తదారభ్యరాజ్ఞఃక
పాలవేదనాజాతా - తతస్తత్రత్యైర్భిషగ్వరైఃసమ్యక్చికిత్సితాపినశాంతా॥
ఏవమహార్నిశంనితరామస్వస్థేరాజ్ఞి అమానుషవిదితేనమహారోగేణ॥ శ్లో॥

క్షామం క్షామమభూద్వపుర్గతసుఖం హేమంతకాలేబ్జవద్వక్త్రం నిర్గత
కాంతిరాహువదనాక్రాంతాబ్జబింబోపమం - చేతః కార్యపదేష్వతస్య విము
ఖం క్లిష్టస్య నారీష్వివ - వ్యాధిః పూర్ణతరో బభూవ విపినే శుష్కే శిఖావాని
వ॥ ఏవమతీతే సంవత్సరేపి కాలే - న కేనాపి నివారితః తద్గదః॥ తతశ్చ శ్రీభోజో
నానావిధసమయా షడ్గ్రసనపరో రోగమః ఖితమనాస్సమీపస్థం శోకసా
గరనిమగ్నం బుద్ధిసాగరం కథమపి సంయతాత్మరాము వాచ వాచం - బుద్ధిసా
గర ఇతః పరమస్మద్విషయేన కోపి భిషగ్వరో వపతి మాతనోతు బాహటాది భేష
జకోశాన్ నిఖిలాన్ స్రోతసి నిరస్యాగచ్ఛ మమ దేవసమాగమ సమయః సమా
గత ఇతి తచ్ఛ్రుత్వా సర్వేపి పౌరజనాః కవయశ్చ అవరోధసమాజాశ్చ విగళద
స్రాసారనయనా బభూవుః తతః కదాచిద్దేవసభాయాం పురందరః సకలము
నిబృందమధ్యస్థం వీణాముని మాహ - మునే ఇదానీం భూలోకే కా నామ వార్తే
తి తతః నారదః ప్రాహ - సురనాథ న కిమప్యాశ్చర్యం కింతు ధారా నగరీవా
సీ శ్రీభోజభూపాలః రోగపీడితో నితరామస్వస్థః వర్తతే - స తస్య రోగః కేనా
పి న నివారితః - తదనేన భోజనృపాలేన భిషగ్వరా అపి స్వదేశాన్నిష్కాసిమి
తాః - వైద్యశాస్త్రమపి అనృతమితి నిరస్తమితి - ఏతదాకర్ణ్య పురుహూత
స్సమీపస్థౌ నాసత్యావిదమాహ - భోస్స్వర్వైద్యౌ కథమనృతం ధన్వంత
రీయం శాస్త్రం తదా తౌ నా హతురమరేశం - దేవ నవ్యలీకమిదం శాస్త్రం
కింత్వమరవిదితే నరోగేణ బాధ్యతే సౌ భోజ ఇతీ ఇంద్రః - కోసావపార్యరో
గః - కిం భవతో విదితః తతస్తావూచతుః - దేవ కపాలశోధనే కృతే భో
జేన తదా ప్రవిష్టః శఫరీస్వతన్మౌలోయం రోగ ఇతి తదా ఇంద్రః స్మయమా
నముఖః ప్రాహ - తదిదానీమేవ యువాభ్యాం గంతవ్యం న చేదితః పరం భూ
లోకే భిషక్ఛాస్త్రస్య సిద్ధిర్న భవేత్ - సఖలు సరస్వతీవిలాసస్య నికేత
నం - శాస్త్రాణామధ్యేతా - చేతి తతః సురేంద్రాదేశేన తావుభావపి ధృతద్వి
జన్మవేషౌ ధారానగరం ప్రాప్య ద్వారస్థం ప్రాహతుః - ద్వారస్థ ఆవాం భిషజౌ
కాశీదేశాదాగతౌ శ్రీభోజాయ విజ్ఞాపయ తేనానృతమిత్యంగీకృతం వైద్యశా
స్త్రమితి శ్రుత్వా తత్పరిత్రాపనాయ తద్రోగనివారణాయ చేతి - తతో
ద్వారస్థః ప్రాహ - భో విప్రౌ నకోపి భిషక్పురః ప్రవేష్టవ్య ఇతి రాజ్ఞోక్తం - రా
జా తు కేవలమస్వస్థః - నాయమవసరో విజ్ఞాపనస్యేతి - తస్మిన్ క్షణే కార్య
వశాద్బహిర్నిర్గతో బుద్ధిసాగరస్తౌ దృష్ట్వా కౌ భవంతావిత్యపృచ్ఛత్ - త
తః తౌ యథాగతమూచతుః తతో బుద్ధిసాగరేణ తౌ రాజ్ఞస్సమీపం నీతౌ -
తతో రాజా తావవలోక్య ముఖశ్రియా అమానుషావితి బుద్ధ్వా ఆఖ్యాంశ

క్యతేయంరోగోనివారితుమితినిశ్చిత్యతౌ బహుమానితవాన్-తతస్తావూచ
తుః - రాజన్నభేత్తవ్యంరోగోనిర్గతః - కింతుకుత్రచిదేకాంతేత్వయా
భవితవ్యమితి॥ తతఃరాజ్ఞాపితథాకృతం - తతస్తావపిరాజానంమోహచూ
ర్ణేనమోహయిత్వాశిరః కపాలమాదాయతత్కరోటికాపుటేస్థితంశఫ
రకులంగృహీత్వా కస్మింశ్చిద్భాజనేనిక్షిప్య సంధానకరణ్యా కపాలయ
థావదారచయ్య సంజీవిన్యా చతంజీవయిత్వా తస్మైతదర్శయితాం- తదా
తద్దృష్ట్వా రాజావిస్మితః కిమేతదితితౌపృష్టవాన్ తదాతావూచతుఃరాజన్
త్వయాబాల్యాదారభ్య పరిచితకపాలశోధనతస్సం ప్రాప్తమిదమితితతో
రాజాతావశ్వినౌమత్వా తచ్ఛోధనార్థం మపృచ్ఛత్ - కిమస్మాకంపథ్య
మితి-తతః తావూచతుః ॥ శ్లో ॥ అశీతేనాంభసాస్నానంపయఃపానంవయ
స్త్రియః - ఏతద్వోమానుషాఃపథ్యమితితతాంతరేరాజా ॥ మధ్యేమాను
షాఇతి సంబోధనంశ్రుత్వావయంచేన్మానుషాః కౌయువామితితయోః
హస్తౌఝడితిస్వహస్తాభ్యామగ్రహీత్ - తతస్తత్క్షణఏవతావంతర్ధ
త్తాం - బ్రువంతావేవకాళిదాసేనపూరణీయంతురీయచరణమితి - తతో
రాజావిస్మితఃసర్వానాహూయతద్వృత్తమబ్రవీత్ - తచ్ఛ్రుత్వాసర్వే
పిచమత్కృతాః విస్మితాశ్చబభూవుః - తత్కాళిదాసేనతురీయచరణం
పూరితం- స్నిగ్ధముష్ణంచభోజనంఇతి - తతోభోజోపికాళిదాసంలీలామా
నుషంమత్వా పరంసమ్మానితవాన్ - అథభోజనృపాలః ప్రతిదినంసంజా
తకందళ త్కాంతివర్ణావృ ధ్ధారాధీశఃకృష్ణేతరపక్షచంద్రఇవ - తతఃక
దాచిత్సింహాసనమలంకుర్వాణే శ్రీభోజేకాళిదాసభవభూతిదండిబాణ
మయూరవరరుచిప్రభృతికవితిలకకులాలంకృతాయాంసభాయాంద్వా
రపాలపత్యాహ - దేవకశ్చిత్కవిఃద్వారితిష్ఠతి - తేనేయంప్రేషితాగా
థాసనాథాచీటికాదేవసభాయాంనిక్షిప్య తామితితాందర్శయతి - రా
జాగృహీత్వాతాంవాచయతి ॥ శ్లో ॥ కాచిద్బాలారమణవసతింప్రేష
యంతీకరండందాసీహస్తాత్సభయమలిఖద్వ్యాళమస్యోపరిష్ఠం - గౌరీకాం
తంపవనతనయంచంపకం చాత్రభావంపృచ్ఛత్యార్యోనిపుణతిలకోమల్లినా
థఃకవీంద్రః- తచ్ఛ్రుత్వా సర్వాపివిద్వత్పరిషచ్చమత్కృతా - తతఃకా
ళిదాసఃప్రాహ - రాజన్మల్లినాథశ్శీఘ్రమాకారితవ్యఇతి- తతోరాజా
దేశాద్ద్వారపాలేనసప్రవేశితఃకవిఃరాజానంస్వస్తీత్యుక్త్వాతదాజ్ఞయోప
విష్టః - తతోరాజాప్రాహతంకవీంద్రం - విద్వన్మల్లినాథకవేసాధురచి

తా గాథా తదా కాళిదాసః ప్రాహ - కిముచ్యతే సాధ్వితి - దేశాంతరగతం
కాంతాయాశ్చారిత్రవర్ణనే నశ్లాఘనీయోసి విశిష్యత త్తద్భావప్రతిభటవ
ర్ణ నేతదాభవభూతిః ప్రాహ - విశిష్యతే ఇయం గాథా పంక్తికం భోద్యానవై
రిణోవా తాత్మజస్య వర్ణనాదితి - తతః ప్రీతేన రాజ్ఞా తస్మై దత్తం సువర్ణానాం
లక్షం పంచగజాశ్చ దశ తురగాశ్చ దత్తాః - తతః ప్రీతో విద్వాన్ స్తౌతి రాజానం॥
శ్లో॥ దేవ భోజ తవ దానజలౌఘైః సోయమబ్ధి రజనీతి విశంకే - అన్యథా తదుదితే
షు శిలా గోభూరుహేషు కథమీదృశ దానం - తతో లోకోత్తరం శ్లోకం శ్రు
త్వా రాజా పునరపి తస్మై లక్షత్రయం దదౌ. తతో లిఖతి స్మ భాండాగారికోథ
మణపత్రే ॥ శ్లో॥ - ప్రీతశ్శ్రీ భోజభూపస్సదసి విరహిణీ గూఢనర్మోక్తి పద్యం
శ్రుత్వా హేమ్నాం చ లక్షం దశ చ సతురగాన్ పంచ నాగానయచ్ఛత్ - పశ్చా
త్తత్రైవ సోయం వితరణగుణ స్తద్వర్ణనాత్ ప్రీతచేతాః లక్షం లక్షం చ లక్షం
పునరపి చ దదౌ మల్లినాథాయ తస్మై తతః కదాచిద్భోజరాజః కాళిదాసం ప్రతి
ప్రాహ - సుకవే త్వమస్మాకం చరమగ్రంథం పఠ - తతః క్రుద్ధో రాజానం వినిం
ద్య కాళిదాసః క్షణేన తం దేశం త్యక్త్వా విలాసవత్యా సహ ఏకశిలానగరం ప్రా
ప - తతః కాళిదాసవియోగేన శోకాకులస్తం కాళిదాసం మృగయితుం రాజా
కాపాలికవేషం ధృత్వా క్రమేణ ఏకశిలానగరం ప్రాప - తతః కాళిదాసో యో
గినం దృష్ట్వా తం సామపూర్వం పప్రచ్ఛ యోగిన్ కుత్ర తే స్థితిరితి - యోగీ వద
తి॥ సుకవే అస్మాకం ధారానగరే వసతిరితి - తతః కవిరాహ - తత్ర భోజః కుశలీ
కిం - తతో యోగీ ప్రాహ - కిం మయా చ వక్తవ్యమితి - తతః కవిరాహ - తత్రాతి
శయవార్తాస్తి చేత్సత్యం కథయేతి ॥ తదా యోగీ ప్రాహ - భోజో దివంగత ఇ
తి - తతః కవిః భూమౌ నిపత్య ప్రలపతి - దేవ త్వాం వినాస్మాకం క్షణమపి భూమౌ
న స్థితిః - అతస్త్వత్సమీపమహమాగచ్ఛామి ఇతి కాళిదాసః బహుశో విలప్య
చరమశ్లోకం కృతవాన్॥ అద్య ధారా నిరాధారా నిరాలంబా సరస్వతీ - పం
డితాః ఖండితాస్సర్వే భోజరాజే దివంగతే॥ ఏవం యదా కవినా చరమశ్లోకః ఉ

క్తస్తద్దైవసరయోగీ భూతలేపిసంజ్ఞఃపపాత - తతఃకాళిదాసస్తథావిధంత
మవలోక్యఅయంభోజ ఏవేతినిశ్చిత్యఅహ మహారాజత్రభవ తాహం
వంచితోస్మీత్యభిధాయరఘుడితితంశ్లోకంప్రకారాంతరేణపపాఠ॥ ...... *

శ్లో॥ అద్యధారాసదాధారాసదాలంబాసరస్వతీ - పండి
తామండితాస్సర్వేభోజరాజేభువంగతే- తతోభోజస్తమా
లింగ్యప్రణమ్యధారానగరంప్రతియయౌ - శైలంశైలవిని
శ్చలంచహృదయంముంజస్యతస్మిన్క్షణే భోజేజీవతిహర్ష
సంచయసుధాధారాంబుధౌమజ్జతి । స్త్రీభిశ్శీలవతీభిరేవస
హాసాకర్తుంతపస్తత్వరేముంజేముంచతి రాజ్యభారమభజ
త్త్యాగైశ్చభోగైర్నృపః॥ .... *

భోజచరిత్రం.

సంపూర్ణం.